

**MÜRŞİT VE MÜZİK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
KÜTAHYALI HALVETİ ŞEYHİ
MEHMET DURLU'NUN
TASAVVUF ANLAYIŞININ İNCELENMESİ**
Ayşegül GÜNEŞ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ
Haziran, 2015
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜRŞİT VE MÜZİK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA
KÜTAHYALI HALVETİ ŞEYHİ
MEHMET DUMLU'NUN
TASAVVUF ANLAYIŞININ İNCELENMESİ

Hazırlayan
Ayşegül GÜNEŞ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ

AFYONKARAHİSAR 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mürşit Ve Müzik İlişkisi Bağlamında Kütahyalı Halveti Şeyhi Mehmet Dumlu'nun Tasavvuf Anlayışının İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça' da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16.06.2015

Ayşegül GÜNEŞ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

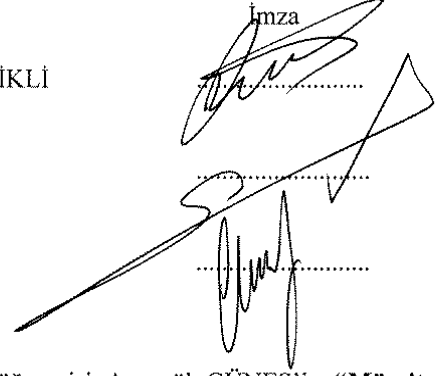
JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Uğur TÜRKMEN

: Yrd. Doç. Dr. Çağhan ADAR

İmza



Müzik Anasanat Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Ayşegül GÜNEŞ'in "**Mürşit ve Müzik İlişkisi Bağlamında Kütahyalı Halveti Şeyhi Mehmet Dumlu'nun Tasavvuf Anlayışının İncelenmesi**" başlıklı tezi, 16.06.2015 günü saat 11:00'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

MÜRŞİT VE MÜZİK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA KÜTAHYALI HALVETİ ŞEYHİ MEHMET DUMLU'NUN TASAVVUF ANLAYIŞININ İNCELENMESİ

Ayşegül GÜNEŞ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI

Haziran 2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ

Mehmet Dumlu, 1929-2011 seneleri arasında Kütahya'da yaşamış bir din görevlisidir. Buna ek olarak hafızlığı, çiniciliği, müzisyenliği ve Türk İslam Sanatlarına olan özel ilgisi ile de tanınmaktadır. Tasavvuf büyüklerinin hayatlarını ve onların divan şiirlerini ezbere bilmesiyle edebi çevrelerden takdir toplayan Dumlu bu özelliklerinin yanı sıra bir mutasavvıf olarak Halvetiye tarikatının Şabani koluna mensup bir şeyh efendidir. Yurt içinde ve dışında birçok öğrencisi olan Mehmet Dumlu'nun Türk Müziği hakkında da oldukça derin bilgisi mevcuttur. Manevi olarak yetiştirdiği öğrencilerinin çoğu müzisyendir ya da müzikle ilgili kişilerdir. Çalışmada Mehmet Dumlu'nun hayatı monografi tekniğiyle derinlemesine araştırıldı. Hayatında müzikle kesişen noktalar tespit edildi. Mehmet Dumlu'nun tasavvufi yaşantısında bir öğrenme ve öğretme yöntemi olarak müziğin nasıl kullanıldığı tespit edildi. Çalışma sonucunda Mehmet Dumlu'nun sanata ve özellikle mûsikîye yaptığı katkılar tespit edildi. Kütahya Halveti Şabani Dergâhına ait olan ilahilerin notaları bir araya getirildi. Daha önce notaya alınanlar, ses kayıtları ile karşılaştırmalı kontrol edildi. Kütahya Halveti Şabani Dergâhında okunan ilahilerden notası olmayanlar derlenerek, notaya aktarıldı.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Kütahya, Mürit, Mürşit, Müzik.

ABSTRACT

THE RESEARCH OF SUFİSM UNDERSTANDING OF HALVETI SHEIKH MEHMET DURLU KUTAHYEVI AS PART OF GUIDE AND MUSIC RELEVANCE

Ayşegül GÜNEŞ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF MUSIC

June 2015

Advisor: Assis. Prof. Dr: Ubeydullah SEZİKLİ

Mehmet Durlu is an imam who lived in Kütahya between 1929-2011. He is not only known as an imam but hafiz, master of ceramics, musician and interested in Turkish and Islamic arts. He is also admired by the literary figures because he knows by heart the life of outstanding people in mysticism and their Ottoman poetry. Mehmet Durlu is a sufi as well as becoming versatile. He is a sheikh in Halvetiye Cult based on Sabani branch. Mehmet Durlu who has thousands of disciples in terms of domestic and outland has a wide range of information about Turkish Music. Many of his disciples are musicians or people interested in music. The life of Mehmet Durlu has been investigated in depth through the technique of monography in this study. The intersecting points through music in his life have been determined. How he dealt the music has been also determined as a way of learning and teaching in his life. His contributions to the art particularly music have been ascertained at the end of the study. The musical notes of chant belonging to Kütahya Halveti Şabani Dergahı have been archived. The chants, devoid of notes, sung in Kütahya Halveti Şabani Dergahı have been adapted to notes by gathering together.

Key Words: Mysticism, Kütahya, Disciple, Sheikh, Music.

ÖNSÖZ

Tez konusu olarak Mehmet Dumlu'nun seçilmesindeki temel sebep, sağlığında kendisini yakından tanımam ve onun mûsikî meclislerinde eğitim görmemdedir. Bu tanışıklık, bana çalışmamı yaparken yeteri kadar katılımlı gözlem yapma avantajını sağlamıştır. Mehmet Dumlu'nun vefat tarihinin üzerinden fazla bir zaman geçmediği için kendisi hakkındaki veriler oldukça tazedir. Yeteri kadar ses ve video kaydının olması ve araştırmada bu birincil kaynaklara ulaşılabilmesi, tezin geçerliliğini arttıran etkenlerden birisidir.

Tez çalışmam boyunca, bana değerli zamanlarını ayırarak, istişareleriyle önderlik eden, derleme tekniğini öğrencilerine öğreterek ilahilerin gelecek nesillere aktarılmasını, derin bir tevazuuyla sağlayan, kıymetli danışmanım İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ubeydullah Sezikli hocama şükranlarımı sunarım.

Efendimize borcumuzdur, diyerek tezin her aşamasında yardımlarını nezaket ve letafetle sunan, Maltepe Mûsikî Eğitim Vakfı Kurucu Başkanı ve mûsikî hocası Fikret Erkaya beyefendiye, Fadime Özoğlu ve Ahmet Akkuş'a, onlarca ilahiyi büyük bir şevkle seslendiren ve bizi köy evinde ağırlayan nur yüzlü Ayşe Kesiciler'e, Mehmet Dumlu'nun fotoğraf albümünü ve notlarını veren oğlu Kamuran Dumlu'ya, ses kayıtları ve video görüntülerinden oluşan özel arşivlerini cömertçe açan Mehmet Ali Kaynak'a, Erol Öngüç'e ve Erdal Gülmüş'e, Mahmut Uğurluakdoğan'a, derleme çalışmalarımda yardım eden Onur Aysu'ya teşekkür ederim.

Son olarak teze, sosyoloji alanındaki katkılarından dolayı sevgili eşim Engin'e ve çalışma müddetince sabır gösterdiği için oğlum Mehmet'e teşekkürü bir borç bilmekteyim.

Manevi desteğini hep yanımda hissettiğim Mehmet Dumlu'nun aziz hatıralarını yaşatma dileğimle, ruhun şad olsun...

Ayşegül GÜNEŞ

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
RESİMLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ALANI VE KAPSAMI

1.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	4
1.1. PROBLEM CÜMLESİ.....	4
1.1.1. Alt Problemler.....	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIĞI.....	5
1.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI.....	5
1.6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	6
1.6.1. Örneklem Alanı.....	6
1.6.2. Ölçme Araçları.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUF VE KÜTAHYA

1. TASAVVUF.....	8
1.1. TASAVVUF İLE MİSTİSİZM' İN FARKLARI.....	9
1.2. HALVET.....	11
1.3. HALVETİLİK.....	13
1.4. ŞABANİLİK.....	15
1.4.1. Şabanilikte Mûsikî	15
1.4.2. Şabanilikte Üslup.....	16
1.5. HALVETİ ŞABANİ SİLSİLESİ.....	19

1.5.1. Şeyh Şaban-ı Veli.....	20
1.5.2. Şeyh Şaban-ı Veliden Devam Eden Silsile.....	21
1.5.3. Şeyh Salih Efendi Kütahyevî.....	21
1.5.4. Söğütlü Şeyh Hacı Osman Efendi.....	23
1.5.5. Çaltılı Şeyh İsmail Efendi.....	23
1.5.6. Eskişehirli Şeyh Sadık Efendi.....	23
1.5.7. Uşaklı Hacı Hafız Ali Rıza Efendi.....	24
1.5.8. Uşaklı Hoca Mustafa(Özyürek) Efendi.....	26
2. KÜTAHYA’NIN TARİHİ VE KÜLTÜRÜ.....	28
2.1. KÜTAHYA’DA MÛSİKÎ.....	29
2.1.1. Klasik Türk Mûsikîsi.....	29
2.1.2. Halk Mûsikîsi.....	30
2.2. KÜTAHYA MÛSİKÎSİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	31
2.3. KÜTAHYA’DA TASAVVUFÎ HAYAT.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET DUMLU’NUN HAYATI VE ESERLERİ

1. MEHMET DUMLUNUN HAYATI.....	36
1.1. HAYATI.....	36
1.1.1. Ailesi.....	37
1.1.2. Çocukluğu.....	38
1.1.3. Eğitim ve Öğretimi.....	38
1.1.4. Eğitiminde Etkili Olan Hocalar.....	39
1.1.4.1 Mevlevi Şeyhi Kütahyalı Akif Dede.....	39
1.1.4.2. Abdurrahman Gürses Hoca Efendi.....	41
1.1.4.3. Ordinaryüs Prof. Dr. Süheyl Ünver.....	42
1.1.4.4. Şeyh Sezai Efendi.....	44
1.1.5. Askerliği ve Evliliği.....	44
1.1.6. Memuriyet Hayatı.....	45
2. MEHMET DUMLU’NUN ESERLERİ.....	45
2.1. KİTAPLARI VE YAYINLARI.....	46
2.2. MEHMET DUMLU’NUN YAPTIRDIĞI RESTORASYONLAR.....	47
3. MEHMET DUMLU’NUN MÛSİKÎ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	48
3.1. FARKLI FORMLARDAKİ GÜFTELERİ YORUMLAYIŞI.....	53
4. MEHMET DUMLU HAKKINDA YAPILAN GÖRÜŞMELER.....	57

4.1. FİKRET ERKAYA İLE YAPILAN GÖRÜŞME.....	57
4.2. AYŞE KESİCİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞME.....	61
4.3. MAHMUT UĞURLUAKDOĞAN İLE YAPILAN GÖRÜŞME.....	63
4.4. KÂMURAN DUMLU İLE YAPILAN GÖRÜŞME.....	64
4.5. MUHARREM AVCI İLE YAPILAN GÖRÜŞME.....	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜTAHYA ŞABANİ DERGÂHINDA DERLENEN İLAHİLER

1. ARAŞTIRMACININ DERLEDİĞİ İLAHİLER.....	67
2. ARAŞTIRMACININ DÜZENLEDİĞİ İLAHİLER.....	86
3. TASAVVUFİ TERİMLER.....	107
BULGULAR VE YORUMLAR.....	112
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	121

RESİMLER DİZİNİ

EK-1. Resimler Dizini.....	121
EK-2. Resimler Dizini.....	121
EK-3. Resimler Dizini.....	122
EK-4. Resimler Dizini.....	122
EK-5. Resimler Dizini.....	123
EK-6. Resimler Dizini.....	123
EK-7. Resimler Dizini.....	124
EK-8. Resimler Dizini.....	124
EK-9. Resimler Dizini.....	125
EK-10. Resimler Dizini.....	125
EK-11. Resimler Dizini.....	126
EK-12. Resimler Dizini.....	126
EK-13. Resimler Dizini.....	127
EK-14. Resimler Dizini.....	127
EK-15. Resimler Dizini.....	128
EK-16. Resimler Dizini.....	128
EK-17. Resimler Dizini.....	129
EK-18. Resimler Dizini.....	129
EK-19. Resimler Dizini.....	130
EK-20. Resimler Dizini.....	130
EK-21. Resimler Dizini.....	131
EK-22. Resimler Dizini.....	131
EK-23. Resimler Dizini.....	132
EK-24. Resimler Dizini.....	132

KISALTMALAR DİZİNİ

AKÜ: Afyon Kocatepe Üniversitesi

Bkz: Bakınız

C: Cilt

Çev: Çeviren

Drl: Derleyen

Hız: Hazreti

Hızl: Hazırlayan

H: Hicrî

Ks: Kuddise sırruh

Kümaksad: Kütahya Mevlana Araştırma Kültür ve Sanat Derneği

M: Miladi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

no: Numara

s: Sayfa

S: Sayı

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

vb: Ve benzeri

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

Müzik ve mûsikî kelimelerinin kökü Yunancadır. Kavram kök itibariyle mousa (musa) ve ike kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur ve perilerin dili anlamına gelir. Dünyadaki birçok dile bu şekliyle giren kelime dilimizde de müzik ve mûsikî şeklinde yer etmiştir.

Müzik bağlamında, en yalın ve temel ses, insan sesidir. İslamiyet dininin içerisinde de insan sesi özellikle ön planda olmuştur. Müslümanları namaza davet yöntemi olarak kullanılan Ezanın insan sesiyle okunması, insan sesinin İslam dini içerisindeki önemini belirtmektedir. Müslümanları namaza davet için yapılan istişarelerin sonucunda, sahabeden yedi kişinin ezanı rüyada görmesiyle peygamberimiz bu görevi Habeşli bir köle olan Bilal'e vermiştir. Habeşlilerin sesinin güzel ve güçlü olmasının yanı sıra, Peygamberimizin kutsal kitabımız Kur'ânı güzel okuyanları övmesi İslam mûsikîsinin ortaya çıkmasındaki temel etkenlerdendir.

Türklerden İslamiyet'i ilk kabul edenlerden ve yayanlardan biri olan Dede Korkut'un bir halk ozanı olması dini mûsikî anlamında başka bir başlangıç sayılabilir. Rivayetlere göre eski bir kam olan Dede Korkut, Hz Ebubekir tarafından Türklere İslamiyet'i öğretmek üzere görevlendirilmiştir. Zamanla Dede Korkut, Evliya Korkut ismine dönüşmüştür. Türk dini mûsikîsi iki temel alanda gelişmiştir. Birinci olan ve ikincisine de aynı zamanda kaynaklık eden alan cami mûsikîsidir, kendini Kur'an tilavetinde; ezan ve ilahi okumada, tekbir ve salavat getirmede, mevlît ve benzeri dini metinlerin okunmasında gösterir. Birincisi, insan sesi ile icra edilen ve sazın bulunmadığı alandır. İkincisi tekke mûsikîsi denilen sazlı sözlü icra edilen alandır. Tekke mûsikîsinin eski ve yaygın kullanımdaki ismi *sema* dır. Semanın içerisine hem şarkı söylemek, hem saz eserlerinin çalınması hem de dini ritüellerin icra edildiği danslar girmektedir.

Mehmet Dumlu hayatta iken; din görevliliği yapmaktaydı. Aynı zamanda bir Halveti Şabani Şeyhiydi. Mehmet Dumlu bu bağlamda Türk Din Mûsikîsinin cami ve tekke mûsikîsi diye ayrılan iki alanına da vakıf olduğunu görmekteyiz.

Tasavvuf kültürü, sanat ve edebiyatla etle tırnak gibi hep iç içe olmuştur. Hatta Türk İslam Medeniyeti diye isimlendirdiğimiz medeniyet Tasavvuf kültürü üzerine inşa edilmiştir. Bu medeniyetin inşasında en önemli sanatlardan birisi de müzik olmuştur. Cehri (zikri açıktan yapan) bir tarikat olan Halvetilik de, devran ve sema meclislerinde mûsikîden yararlanmıştır.

Temel olarak tasavvuf ve mûsikî ilişkisinin incelendiği araştırmada, Mehmet Dumlu'nun hayatı örneklem alanı seçilerek, tez somutlaştırılmıştır. Mehmet Dumlu'yu tanıyanlar O'nun derin bir tasavvuf ve mûsikî bilgisi olduğunu doğrulamaktadırlar. Bu bilgisiyle etrafına birçok insan toplayan Dumlu'yu aynı zamanda birçok profesyonel müzisyen ziyaret etmekteydi. Bu müzisyenler, sohbet ve zikirle katılırlar, bununla birlikte sanatlarını icra ederlerdi. Mehmet Dumlu icra esnasında yanlış basılan bir notayı, gideri veya ritmi fark eder ve icracıları uyarırdı. İcracılar konserlere çıkmadan önce Mehmet Dumlu'nun huzurunda birkaç kez prova yapardı. Bu icralar ilahi şarkı gibi basit formların yanı sıra İtri'nin Neva Kâr'ı ve Sultan 3.Selim'in Zâvil Murabbâ Bestesi gibi icrası oldukça zor olan eserlerde bulunurdu.

Mehmet Dumlu, müzisyenlerle yaptığı profesyonel işlerin yanı sıra kendi mesleğinin inceliklerini de bilirdi. Örneğin bir müezzine ezan, kamet, sala gibi teknik konularda öğüt ve tavsiyelerde bulunurdu. Mehmet Dumlu, gençliğinde, Kütahyalıların *gezek* dediği toplantılar düzenler, erkekler ve kadınlar gezeğinde, öğrencilerine ilahi, kaside, kamet gibi dini mûsikî formlarını bizzat kendisi öğretirdi. Yaşlılığında ise yetiştirdiği müritlerine bu işi devretmiştir. Bu bağlamda görüşme yaptığımız müzisyenlerden; Fikret Erkaya bunlardan birisidir. Kütahya'da kadınlar gezeğinde uzun yıllar Zakir başı olarak hizmet eden Ayşe Kesiciler ise, geleneksel tekke ilahilerinin, zikirlerinin, adap ve usullerinin gelecek kuşaklara aktarılmasında çok önemli bir figürdür.

Kısaca Mehmet Dumlu'nun mûsikî anlamında hem profesyonellerle hem de halkla ilgilendiğini ve onları eğitmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Mûsikî onun için dini ve tasavvufî yaşantıyı öğretmek için bir araçtır. Çalışmada, Mehmet Dumlu'nun hayatı örneğinde mûsikînin tasavvuf eğitiminde nasıl kullanıldığını bulmak, amaçlanmıştır. Mehmet Dumlu'nun hayatında ve onun yönetimindeki

Kütahya Halveti Şabani Dergâhında müzik neden bu kadar önemli bir araçtır? Temel olarak bu problemlerin araştırıldığı araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde araştırmanın alanı ve kapsamına değinilerek başlangıç yapılmıştır. Bu bölümde araştırmanın problemleri, amaçları, sayılıları, önemi ve araştırmanın yöntemine değinilerek kuramsal çerçevesi çizilmiştir.

İkinci bölümde tasavvuf, tasavvufun kaynakları ve Kütahya üzerinde durulmuştur. Mehmet Dumlu'nun bağlı olduğu Şabani Tarikatının silsilesinin açıklandığı bu bölümde, silsiledeki şeyh efendilerin Mehmet Dumlu'ya kadar olan kısmına değinilmiştir. Geleneksel olarak devam eden tarikat içerisindeki üslup ve mûsikî incelenmiştir. Bunun yanı sıra Kütahya'daki tasavvufî hayat da çalışma açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Kütahya'nın tarihi ve kültürü hakkında bilgi verilmiş ve bu şehirdeki mûsikî ile ilgili geçmişe göz atılmıştır.

Üçüncü bölümde Mehmet Dumlu'nun hayatı monografi tekniğine uygun olması açısından her yönüyle incelenmeye çalışılmıştır. Mehmet Dumlu hakkında yapılan görüşmeler de bu bölüme eklenmiştir.

Dördüncü bölüm çalışmanın en uzun süren ve en sancılı kısmı olmuştur. Günlerce süren kaset çözümlenmeleri, farklı yazılmış notalar, yanlış yazılmış güfteler, telif haklarının araştırılması, eserlerin orijinal olup olmadığının tespit edilmesi bizi ziyadesi ile zorlamıştır. Kütahya Halveti Şabani Dergâhında söylenen, tüm ilahiler Fikret Erkaya ve Ayşe Kesiciler'le birlikte yeniden seslendirilerek bir ilahi havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra bu ilahilerin yalnızca Kütahya Halveti Şabani Dergâhına ait olanlarını tespit etmek için internetteki ilahi arşivleri taranmıştır. Orijinal ilahiler tespit edildikten sonra, ürünlerin güvenilirliğini arttırmak için, Mehmet Dumlu'nun kayda alınmış ses kasetlerinden, yüzlerce sohbet dinlenilmiştir. Ayşe Kesiciler, Mehmet Dumlu, Mustafa Özyürek (M. Dumlu'nun Şeyhi) ve Elmas Karatay (Azize Anne) den derlenen ilahiler notaya alınarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Dördüncü bölümün sonunda ise tezde kullanılan tasavvufî terimler, tezin daha kolay anlaşılması için, küçük bir sözlük şeklinde çalışmaya ilave edilmiştir. Çalışma sonunda, bulgular ve yorumlar, sonuçlar ve öneriler kısmı eklenerek tez sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ALANI VE KAPSAMI

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. PROBLEM CÜMLESİ

Mehmet Dumlu'nun hayatı örneğinde; tasavvufî eğitimde müzik nasıl bir araçtır?

1.1.1. Alt Problemler

- İslam tasavvufunun mûsikî ile ilişkisi nasıldır?
- Geçmişten günümüze Kütahya kültüründe mûsikîyle ilgili yönler nelerdir?
- Mehmet Dumlu aldığı dini eğitimin yanında müzik eğitimi de almış mıdır?
- Mehmet Dumlu müzik eğitimi aldıysa hocaları kimlerdi ve vasıfları nelerdi?
- Mehmet Dumlu yerelden ulusala hatta bazen uluslararası mecralarda kendini ifade etme şansını nasıl elde etmiştir?
- Mehmet Dumlu'nun tasavvufî yaşantısında müziği nasıl bir öğrenme ve öğretme yöntemi olarak kullanmıştır?
- Kütahya Halveti Şabani Dergâhında söylenen ilahiler, notaya alınmış mıdır?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI

Bu araştırmanın amaçlarını;

- Mehmet Dumlu'nun tasavvufî yaşantısında müziğin nasıl bir öğrenme ve öğretme yöntemi olarak kullanıldığını tespit etmek;
- Mehmet Dumlu'nun, dini ve tasavvufî yönlerini, müzikle ilişkilendirerek araştırmak;
- Mehmet Dumlu'nun hayatını, sanata ve özellikle mûsikîye yaptığı katkıları tespit etmek;

- Mehmet Dumlu'nun, mzık konusundaki düşüncelerini, anılarını, beğenilerini tespit etmek;
- Kütahya Halveti şabani Dergâhına ait olan ilahilerin notalarını bir araya getirerek, arşivlemek;
- Kütahya Halveti şabani Dergâhında okunan ilahilerden notası olmayanları derlemek; şeklinde sıralayabiliriz.

1.3. ARAşTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırma;

- Mehmet Dumlu'yu konu alan ilk akademik çalışma olması hasebiyle;
- Cumhuriyet Dönemi'nde yaşamış bir mşidi, mzık perspektifinden araştıran ilk çalışma olması nedeniyle;
- Alanında kaynak ve model teşkil edecek bir çalışma olması nedeniyle önem arz etmektedir.

1.4. ARAşTIRMANIN SINIRLILIğI

Bu araştırma Mehmet Dumlu ile ilgili ulaşılabilen yazılı ve sözlü kaynaklarla sınırlıdır.

1.5. ARAşTIRMANIN SAYILTI LARI

Bu araştırma aşağıda belirtilen sayılıtlara dayanmaktadır;

- Araştırma için seçilen yöntem ve kullanılan veri toplama araçları; araştırmanın amaçlarına, konusuna ve problem çözümüne uygun olduğu,
- Yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler, bu araştırma için uygun ve gerekli bilgiler olup, gerçeği yansıtır nitelikte olduğu,
- Verilerin çözümünde kullanılan istatistiksel analizlerin, yeterli ve güvenilir olmasına zen gösterildiği varsayılmaktadır.

1.6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Hedef evren olarak Mürşit ve Müzik ilişkisinin seçildiği çalışma, ulaşılabilmesi daha kolay olan bir evrenle somutlaştırılmıştır. Çalışmanın evreni olarak, Kütahya Halveti Şabani Dergâhı Şeyhi merhum Mehmet Dumlu seçilmiştir. Araştırmada tarama yöntem tekniklerinden monografi kullanılmıştır.

“Monografik araştırma, sınırları belirlenmiş tek bir konu üstünde derinlemesine yapılan bir incelemedir. Monografide olaylar bir bütün halinde, toplu olarak ele alınmaz. Monografinin esası, tek bir toplumsal konunun seçilmesine, bu olayın derinlemesine incelenmesine ve bu olaydan hareket ederek bütüne varılmasına dayanır” (msgslsosyoloji.blogcu.com).

1.6.1. Örneklem Alanı

Kütahya Halveti Şabani Dergâhı Şeyhi merhum Mehmet Dumlu ve onun tarafından eğitilen, müzisyen talebeleri örneklem alanı olarak seçilmiştir. Mehmet Dumlu'nun birçok müzisyen talebesi olduğu için, bu talebelerin içinden, araştırmanın amacına yönelik gönüllü beş kişi örneklem alanı olarak belirlenmiştir. Amaca yönelik örneklemenin diğer adı *yargıya yönelik örnekleme*dir.

Mehmet Dumlu'nun Tasavvuf ve Mûsikî Anlayışı hakkında sohbet tarzında sorular sorulmuştur. Katılımcılarla birebir *tipik saha görüşmesi* yapılarak, görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Müzisyenlere araştırmanın amacı, içtenlikle yanıtlamalarının önemine yönelik uygun yönergeler verilmiştir. Görüşmeler yaklaşık bir ayda tamamlanmıştır.

Neuman (2006) a göre: tipik saha görüşmesi, tipik tarama görüşmesinden oldukça farklıdır ve bir konuşma olayıdır. Yani dostça bir sohbele yakındır. Fakat dostça bir sohbetten farkı bilgi elde etmek amacı taşımasıdır. Görüşme bitmezse; daha sonra kaldığı yerden devam edebilir. Açık uçlu sorular yaygındır ve sık sık derinlemesine irdeleme yapılır. Saha görüşmesi, araştırmacıyla, görüşülen üyenin ortak ürünüdür. Saha görüşmesinde deneyimler karşılıklı paylaşılır. Saha araştırmacıları bir saha görüşmesinde; betimleyici, yapısal ve zıtlık soruları, sorarlar.

1.6.2. Ölçme Araçları

Kütahya Halveti Şabanî Dergâhındaki katılımlı gözlemler, kaset çözümlenmeleri, metin taramaları ve Mehmet Dumlu'nun müzisyen müritleri ile yapılan kişisel görüşmelerdir.

“Katılımlı gözlem, araştıracının gözlemci kimliğini saklayabildiği veya kendisini gözlemde bulunduğu grubun bir üyesi olarak kabul ettirebildiği durumlarda söz konusudur. Bu teknik 19.Yüzyılda sosyal antropologlar tarafından ilkel toplulukların araştırılması sırasında kullanılmış ve giderek öteki sosyal bilim dallarında yaygınlaşmıştır” (Arslanoğlu, 2014: 13).

Kişisel Görüşmelerden elde edilen veriler, ses kayıt cihazlarıyla tespit edilerek, alınan kayıtların çözümü yapılmıştır. Görüşmelerde söylenen ilahiler, derlenerek Finale Nota Yazım Programıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUF VE KÜTAHYA

1. TASAVVUF

Tasavvuf ve felsefe tam olarak tanımlanamayan iki kavramdır. Her iki kavramda oldukça soyut ve sübjektiftir. Dolayısıyla bu iki kavramın ilgilileri arttıkça, tanımları da artar. Bu bağlamda; felsefe ve tasavvuf kavramlarının özelliklerini saymak, tanımlarını yapmaktan daha açıklayıcıdır. Tasavvuf ve felsefenin ortak özelliklerinden en temeli; öznelliklerdir. İki kavram da bireyselliği ön plana alır ve kutsar. Bu kavramların ortak özellikleri ve birbirine benzer yönleri olmasına rağmen, özellikleri kıyaslandığında farklı bilgi türleri oldukları ortaya çıkar. Dolayısıyla tasavvufun kendine ait bir düşünce sistemi ve felsefesi de bulunmakla beraber felsefi bir disiplin olmadığı açıktır. Bu yüzden çalışmada tasavvufu, kendisine daha yakın bir kavram olan, mistisizmle kıyaslayarak açıklama cihetine gittik.

“İnsanla yaşıt olan düşüncelerden biri de mistik düşüncedir. Mistisizmin temelinde, ilahi bilgi ve gizli tutulması gereken sırlar vardır” (Kara, 2013: 11). Eski Yunancada gözleri kapamak anlamındaki myein kelimesinden gelen mistisizm aklı ve bilimi reddeder ve bildiğimiz algılama yöntemlerinin dışında, tecrübe ve iç yaşantıyla gerçekliğe kavuşma olarak da tanımlanabilir (Schimmel, 2000: 13-15). İslam Ansiklopedisinde ise bu kavram “İnsanın görünen nesnelere ardındaki gerçeklik, sonsuzluk ve birliğe ulaşma yönündeki ruhî tecrübesi ve bu tecrübeyi ifade eden doktrin” olarak tanımlanır (Kutluer, 2014: 189).

Genel olarak mistisizm farklı geleneklerde değişik şekillerde tanımlanan bireyin ruhsal, içsel dönüşümüne yönelik belirli pratikler, söylemler, metinler, kurumlar, gelenekler ve tecrübeler bütünüdür (Şahin, 2014: 18). Safa (1961: 8) ya göre ise: “İslam mistisizminin adı tasavvuftur”.

Tezin ana konusu olan Mehmet Dumlu (2001: 4) ya göre tasavvuf, Âdem baba mesleğidir ve yine ona göre: “Dünya var oldukça İsa nefesli yüce insanlar var olacak ve onlar, dikenler içinde yetişen güller misali kokularıyla kendisini tanıyıp

sevmek bahtiyarlığına eren müstaid kişilere âdemiyyet esrarını anlatacaklardır”. Bu bağlamda Mehmet Dumlu mistisizmin insanlık tarihi kadar eski olan geçmişine dem mi vurmaktadır? Zira “mistisizm doğunun ve batının en eski felsefesidir” (Duru, 1980: 3-54).

Güngör (2006: 56) e göre: Mistisizmin fitrî din duygusundan kaynaklandığı açıktır. Dinin yerine geçerek başka bir sistem bulunamamış olmasından alternatif bir akım olarak ortaya mistisizm çıkmıştır.

Mistik düşünceyi Hint ve Çin medeniyetine, Yunan düşüncesine, Turan’a, Kabalizme bağlayanlar bile olmuştur (Safa, 1961). Temel olarak mistisizmin tasavvufa kaynaklık ettiği Müslümanların, bu fikirlere etkilenerek tasavvuf denilen bir kurum oluşturdukları iddia edilmektedir. İlginçtir ki bu iddia hem oryantalistler tarafından hem de fundamentalistler tarafından dillendirilmektedir.

“İslâm mistisizmi hakkında özellikle şarkiyatçı bakış açısına sahip olanlar, tasavvufun İslâm dışı kaynaklardan etkilendiği şeklindeki açıklamaları sık sık gündeme getirmişlerdir. Ancak mesele şarkiyatçılar açısından tam bir sonuca ulaştırılamamış, var sayılan dış kaynağın Hıristiyanlık, agnostisizm, Fars ve Hint mistisizmi yahut Yeni Eflâtunculuk’tan hangisinin olduğu konusunda bir uzlaşma sağlanamamıştır” (Kutluer,2014: 190). Mutasavvıflar açısından ise İslâm tasavvufu tamamen nebevî kaynağa bağlanmaktadır.

1.1. TASAVVUF İLE MİSTİSİZM’ İN FARKLARI

Yaptığımız okumalardan mistisizm ve tasavvuf farkını temel hatlarıyla şöyle özetleyebiliriz (Yılmaz, 2007 -Guenon, 1989 -Kara, 2013).

Mistisizmin iki karakteri vardır; pasiflik ve yöntemsizlik. Mistisizm’ de teknik kaidelere rastlanmaz. Mistisizm’ de çalışma ve gayrete ihtiyaç yoktur; kişinin yaratılışının müsait oluşu yeterlidir. Mistisizm’ de insanın nereden başlayacağı ve nereye ulaşacağı pek bilinmez. Mistisizm’ de Şeyh’e intisap etme esası da yoktur. Mistisizm’ de Mürşit olmadığı için onun telkin edeceği evrâd-ı ezkâr da yoktur. Dolayısıyla bir silsile de mevcut değildir. Tasavvuf, Mistisizmin aksine oldukça aktif ve prensipleri olan manevi bir eğitim tarzıdır. Mistisizm

bireysel olmakla birlikte Tasavvufun, bireysel ve toplumsal yönü iç içe geçmiş vaziyettedir. Bu bireysel eğitim metodunun bir öğretmeni vardır, kişi manevi olgunluğa ulaşmak için, bir mürşide ihtiyaç duyar. Mürşidinin yönlendirmesine göre mürit zikir ve ibadette bulunur. Mistisizm’ de bir Mürşit’ler Silsilesi yoktur. Hâlbuki tasavvufî terbiyenin ortak vasıflarından biri de silsiledir. Tasavvufî terbiyenin gerektirdiği hususi usuller vardır buna adap veya erkân denir. Mürit Allah’a ulaşmak için bu kural ve kaidelerin hepsine uymaya çalışır...

Tahralı (1981: 21-36) nın aktarmasına göre Guenon bu konuya şöyle yaklaşır: İslâm tasavvufu herhangi bir dış tesirle doğmamıştır. Hz. Peygamber’e ulaşan bir intisap zinciri bulunmaktadır ve tamamen İslâmî’dir. İlm-i zâhir ve ilm-i bâtın İslâm dininin birbirini tamamlayan iki yüzüdür. Tasavvuf öz itibariyle tamamen tabiat ötesi mânevî bir bilgidir. Tasavvuf ilmine bağlı ilm-i hurûf, ebced, eski kimya ve simya gibi birçok an’anevi ilim vardır. Hint ve Çin tasavvurlarıyla İslâm tasavvufu arasında temel çizgi ve fikirler bakımından benzerlik olmakla beraber her biri kendi ananesi içinde ayrı bir bütündür. Bu bağlamda çalışmanın ana öznesi olan Mehmet Dumlu’nun konuyla ilgili bir anısını aktarmak yerinde olacaktır. Bir gün, birisi Mehmet Dumlu’ya alaycı bir tavırla;

–Hoca biliyor musun tasavvuf kelimesi Yunanca sofos kelimesinden geliyor. Mehmet Dumlu (Dumlu, 2001: 270), kelimenin kökenini değil manasını anlamak lazım diyerek o kişiye şu cevabı verir: “ Her milletten mutasavvıf çıkabilir, herkes de tasavvuf bizim diye sahiplenebilir. Çünkü tasavvuf gökteki güneş kadar evrenseldir ve insanlığın müşterek malıdır. Bu yüzden önemli olan tasavvufun Âdem Baba mesleği olması ve tekâmül ederek Peygamber Efendimize ulaşması ve onun zatında kemale ermesidir” der.

İman, Hz. İbrahim’in, şeriat Hz. Musa’nın, tarikat ise Hz. İsa’nın dinlerine tekabül ederler. Hz. İbrahim’in dininde şeriat ve tarikat öğeleri, iman ögesi tarafından âdeta emilip eritilir. Hz. Musa’nın dininde hâkim olan, dolayısıyla iman ve tarikat öğelerini içinde eriten öge şeriat ögesidir. Hristiyanlıkta öteki iki ögeyi içinde emip eriten öge tarikattır. İslâm ise, bu her üç ögeyi, biri diğerinin yanında olmak üzere kendi bünyesinde, tam bir denge içinde bulundurmaya amaçlar. İşte, İslâm dininin iman, İslâm ve ihsan öğretisi buradan kaynaklanmakta, dolayısıyla kendinden önceki dinlerin tamamlayıcısı ve sentezi gerçeği de buradan anlaşılacaktır (Schuon, 2010: 126).

Sufilik, İslam öğretisine sonradan ilave edilmiş, dışarıdan gelmiş bir şey değildir. Aksine İslam'ın özüne ilişkin bir parçadır, çünkü onsuz İslam öğretisi, ana ilkeleri konusunda bile eksik kalırdı. Ona, göre hem zahiri hem batını yollar doğrudan Hz Peygamber'in eğitimi ve öğretiminden çıkmaktadır. Gerçekten her sahîh tarîkatın bir silsilesi vardır ve bu silsile peygambere ulaşır (Guenon, 1989: 101).

1.2. HALVET

“Arapça bir kelime olan halvet, tenhâ, tenhâya çekilme, yalnızlık ve yalnız kalma anlamlarına gelir. Bir başka ifade ile büsbütün yalnız durmak, biri ile tenhâca konuşmak üzere yalnız kalıp kimseyi içeri almamaktır. Halvete girmek; ibâdet, zikir, riyâzet ve murâkabe ile meşgul olmak üzere yalnız başına tenhâ bir odaya, tekkelerde halvethâne denilen bir hücreye, kapanmaktır” (Dumlu, 2001: 174).

Mutasavvıfların halvetin tarihte ilk defa ortaya çıkmasını Kuran-ı Kerimin Araf Suresinin 142 ve 143. Ayetlerinde geçen olaya dayandırdıklarını ve temellendirmeye çalıştıklarını gösterdi. Bu ayetlerin meali şöyledir:

Ve (Sonra) Musa için (Sina Dağında) otuz gecelik bir süre belirledik ve buna bir on gece daha ekledik ki böylece Rabbinin belirlediği süre kırk geceye tamamlandı. Ve Musa kardeşi Haruna şöyle dedi: "Halkının arasında benim yerimi al; dürüst (ve erdemli) davran; bozguncuların yolunu tutma."Ve Musa belirlediğimiz vakitte, belirlediğimiz yere (Sina Dağına) varınca, Rabbi onunla konuştu. (Musada:) "Ey Rabbim" dedi, "göster bana (Kendini) ki seni göreyim!" (Allah): "Beni asla göremezsin. Ama yine de (istersen) şu dağa bir bak; eğer o öylece yerinde kalırsa, o zaman, ancak o zaman, beni görebilirsin!" Ve Rabbi şavkını dağa gösterir göstermez onu toza toprağa çevirdi ve Musa da bayılıp düştü; uyanıp kendine geldiği zaman "Ne sınırsız bir yücelik seninki? Pişmanlık içinde sana sığıyorum ve (bundan böyle daima) inanların ilki olacağım!" (ESED, 1999: 298).

Dumlu'ya göre ise halvetin tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır. O'na göre, halvet, ontolojik bir problemdir ve insanlığın atası Âdem peygamberden beri bu varlık sorunu devam etmektedir. Nasıl ki Eflatun, felsefesinde bu dünyanın bir gölgeler dünyası olduğundan bahsediyor ve her şeyin aslının idealar dünyasında olduğunu savunuyorsa; Dumlu Hoca da özümüzdeki yalnızlıktan dem vuruyor. Onun, için dünya bir ayrılıklar yurdu, bir halvethanedir. Dumlu (2001: 177), sohbetinde bu konuyu şöyle izah ediyor: “Aslında kâinat bir halvethane-i Hak'tır ve

dünyaya gelen insanların hepsi ve var olan eşyanın tamamı, halvettedir. İnsanlar, isteseler de istemeseler de bu halvethanede eğitim görürler. Bu eğitimin dışında kalmak mümkün değildir. Kabullenmek, hoş karşılamak, kişiye huzur verir. İtiraz etmek, işe yaramaz ve kişi ancak kendini yorar."

İslam tasavvufundaki halvet ise Hz. Peygamber'in Hira'daki inzivasını esas almaktadır ve mutasavvıflar halveti, sünnet olarak kabul ederler. Tanman(1994), ise bu konuda Kur'an'ı kaynak olarak gösterir. Kur'an'da bahsedilen bütün peygamberlerin, özellikle Hz Muhammed'in hayatındaki itikâf dönemleri, İslam tarihinin başından beri önce zahitlere, sonra da suflere, halvet konusunda ilham kaynağı oluşturmuş, halvet, gündelik ibadetlerin ötesinde Allah'a ve ilahi sırlara yakınlışmayı arzulayan zümrelerce benimsenip yaşatılmıştır.

Dumlu (www.halveti.net), Halvetilik'te gerçekleşen halvet ibadetini şöyle özetler: Turûk-u Halvetîyye'de halvete girme mürîdin arzusu ve mürşid-i kâmilin himmetiyle olur. Asırlardır devam eden uygulamalarda üç çeşit halvete girme söz konusudur ve bunlar şöyle sıralanabilir: Erbain (kırk gün), nısf (yirmi gün), urûb (on gün) dür. Bunlar senenin herhangi bir ayında gerçekleşebilir.

Erbain, bilindiği gibi kırk anlamına gelen Arapça bir sözcüktür. Dolayısıyla kırk gün için halvete girene 'Erbaine girdi' ifadesi de buradan gelir. Genelde erbaine girme, asırlardır tekkelerde şöyle olagelmıştır: Ramazandan on gün önce halvete girilir ve otuz gün ramazan boyunca halvet devam eder. Bu müddet içinde derviş, zarûfî haller haricinde dışarı çıkmaz. Dışarı çıktığında hemen geri döner. Halvete girenin bir günlük nafakası, bir bardak bal şerbeti ya da başka bir şerbet ve yaklaşık elli gram ağırlığında bir yufkadır. Derviş, gece gündüz ibadet, tezekkür, tefekkür ve riyazatla meşgul olur. Böylece kırk gün tamamlanır.

Halvete ramazan öncesi giren sâlik, oruca ramazandan on gün önce başlar. On gün nafile oruç ve otuz gün ramazan orucuyla erbaini tamamlar. Bayram sabahı ihvan-ı kiram toplanır. Erbaini tamamlayan derviş, mürşid-i kâmilin huzurunda ilâhîlerle, dualarla ve kendine has geleneksel merasimleriyle yüzü peçeli bir halde çıkarılır. Diğer tarikat mensuplarının katılımıyla da büyük bir coşku, manevi haz ve zevkler yaşanır. Çok derûnî ve suzîşli bir merasim olur. Halveti Dervîşi halvetten çıkarken o şehirdeki diğer tarikat mensupları da merasime davet edilir. Tekkelerde

erbaine, genellikle bu şekilde olmakla beraber bu halvete senenin başka aylarında da girilir.

İslam tasavvufundaki halvet ve uzlet, Allah'a ulaşma yolunda bir metod olup, zaman açısından genellikle, kırk gün olduğu için *çile* (*Farsça kırk manasında Çihil kelimesinden gelir*) kelimesiyle karşılanmıştır. Hıristiyanlıktaki ruhbaniyete gelince, Allah'a ulaşmak için hayattan ve insanlardan tamamen kopmaktır. Bu nedenle İslam tasavvufundaki halvet anlayışının ruhbanlık anlayışı ile karıştırmamak gerekir (Aşkar, 1999: 539).

1.3. HALVETİLİK

“Halvetilik, İslam tasavvufunda zaten var olan ve Allah ile baş başa kalabilmek için insanı meşgul edebilecek her şeyden soyutlanarak تنها bir yere çekilmek, şeklinde özetlenebilen halvet uygulaması ile ifadesini bulan bir meşrebin tarikat şeklinde kurumlaşmasıdır” (Tanman, 1994: 533). Bu tarikat Şeyh Ömer Halvetî (ö. 1349) tarafından kurulmuştur. Ömer Halvetî'nin asıl adı Şeyh Ebu Abdullah Siraceddin Ömer bin Ekmelüddin Lahici'dir. Ömer Lahici'nin bir ağaç kovuğunda uzun süre halvet çıkarması ve ardından gelen takipçilerinin de tenhada kalmayı tercih etmeleri üzerine tarikat bu isimle anılmaya başlamıştır (Gölpınarlı, 1997).

Her ne kadar Halvetî Tarîkatı'nın kurucusu Ömer Halvetî olsa da Aşkar (1999: 542) a göre: Halvetî Tarîkatı'nın genişleyip yayılmasını sağlayan Pir-i Sani Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî 'dir. Çünkü Halvetilikte ilk defa halifeler yetiştirip, başka memleketlere gönderen bu zattır. Yahya Şîrvani etrafında on bin kadar mürit toplayıp onları yetiştirerek tarikatın yayılmasında, öncü olmuştur. Halvetî Tarîkatı'nın kollara ayrılması Yahya Şîrvani'den sonra başlamıştır.

“Pîr-î Sâni olarak anılan Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî, tarikatın 15-16. yüzyıllarda Osmanlı coğrafyasında yayılmasını sağlayan en önemli simalarından biridir. Günümüzde de Halvetîye mensupları tarafından okunan Vird-i Settâr ismiyle anılan eser de Yahya Şîrvani'ye aittir. Yahyâ-yı Şîrvânî tarafından yetiştirilen dervişlerin Anadolu'ya halife olarak gönderilmeleri tarikatın Anadolu'da yayılmasında etkili olmuştur” (Gölpınarlı, 1997: 135).

Halvetîlik Osmanlı Devletinde en yaygın olan tarîkattır. Osmanlı padişahlarının yirmi birinin Halvetîye Tarîkatına mensub olduğu rivayet edilir. Halvetî şeyhi Çelebi Halife'nin II. Bayezid'le iyi ilişkileri, hatta onun sohbetlerine devam ettiği bilinir. Sünbül Sinan Efendi ile Yavuz Sultan Selim'in görüşmesi ve ona oldukça saygılı davranması, Merkez Muslihiddin Efendi'nin, Kanuni Sultan Süleyman'ın yanında savaflara katılması gibi birçok olaylar, özellikle Yükseliş Döneminde padişahlarla, Halvetî şeyhleri arasında çok sıkı bir ilişkinin var olduğunu ispat eder (Aşkar, 1999: 550).

Aşkar (1999) a göre bunu en önemli sebebi Halvetîliğin Türklük rengi ağır basan bir tarîkat olması ve tamamen Sünni karakterde seyretmesidir. Başlangıcında Sünni olan Safeviyye Tarîkatı, Şia kökenli faaliyetlerle Osmanlı Devleti için tehlike arz etmeye başlayınca ehlibeyt sevgisine dayanan Halvetî Tarîkatı, Osmanlı Devleti'nce ülkenin her yerinde desteklenmeye başlamıştır.

Halvetîyye tarîkatında müridin her gün tek başına okuduğu zikirler, dualar ve virdler vardır. Bunlar haftanın günlerine göre değişir. Yahyâ-yı Şîrvânî'nin Virdü's-settâr'ının okunmasına önem verilir. Ayrıca haftanın belli günlerinde tekkelerde cehrî olarak topluca icra edilen zikre "darb-ı esmâ, devran, hadrâ" gibi isimler verilir. Devranda ilâhiler okunur. Oturarak bir halka oluşturan müridler zikre ayakta devam eder, daha sonra da devrana başlarlar. Zikir yapılırken mûsikiye önem verilir ve başta ney, kudüm ve def olmak üzere çeşitli mûsiki aletleri kullanılır. Bundan dolayı kendilerine karşı çıkan bazı âlimlerin itirazlarını reddetmek için Halvetîler devranı savunan eserler yazmışlardır. Halvetîyye'de nefsin kötülükten ve günahlardan arındırılması esastır. Bunun yolu da dille, kalple, ruhla ve sırla yapılan zikirdir. Genellikle tasavvufta önem verilen az yeme, az konuşma, az uyuma, inzivâ, zikir, fikir, şeyhe gönülden bağlı olma ilkelerine Halvetîlik'te hassasiyetle uyulur. Müşâhede mertebesine ulaşmak için mücâhede şarttır. Halvetîyye tarîkatı Rûşeniyye (kurucusu Dede Ömer Rûşenî, ö. 892/1487), Cemâliyye (kurucusu Cemâl-i Halvetî, ö. 899/1494), Ahmediyye (kurucusu Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin, ö. 910/1504) ve Şemsiyye (kurucusu Şemseddin Sivâsî, ö. 1006/1597) şeklinde dört ana kola ayrılmış, bu kollardan çeşitli şubeler meydana gelmiştir (Uludağ, 1997: 395).

"Halvetîyye tarîkatı yukarıda zikredilen kollardan sonra birçok alt şubelere ayrılmıştır. Bazılarına göre yirmi yedi, bazılarına göre ise kırk şubeye ayrıldığı belirtilen Halvetîyye, tüm tarîkatlar arasında en çok şubesi bulunan İslâm dünyasının en yaygın tarîkatlerinden olmuştur" (İslamoğlu, 2009: 45).

1.4. ŞABANİLİK

Halveti tarikatında Şeyh Şaban-ı Velî'nin açmış olduğu koldur. Halveti tarikatı zamanla dört ana kola ayrılmış ve Şabaniyye ya da Şabanîlik diye adlandıracağımız bu tasavvufî ekol bu ana kollardan Cemaliyye'nin bir şubesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu ayrıntılar Mehmet Dumlu'nun tasavvuf silsilesinde belirtilmiştir.

“II. Bayezid devrinde İstanbul'a gelip kendisine tahsis edilen Kocamustafapaşa Dergâhı'nda irşad faaliyetine başlayan Cemâl-i Halvetî tarafından kurulan Cemâliyye; Sünbülüyye ve Şâbâniyye adlı iki büyük kola ayrılmıştır. Cemâl-i Halvetî'nin halifelerinden Sünbül Sinan'a nisbet edilen Sünbülüyye, İstanbul merkezli bir tarikat olma özelliği taşıırken seyrü sülûkünü Bolu'da Cemâl-i Halvetî'nin diğer halifesi Hayreddin Tokadî'nin yanında tamamlayan Şâbân-ı Velî memleketi Kastamonu'da faaliyet göstermiş, Şâbâniyye tarikatı, XVI. yüzyılda çevre illerde yayıldıktan sonra XVII. yüzyılda İstanbul'da temsil edilmeye başlanmıştır” (Tatçı, 2010: 212).

Tatçı (2010: 210) ya göre; Şâbân-ı Velî bütün tarikat çevrelerince Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bektâş-ı Velî, Hacı Bayrâm-ı Velî ile birlikte Anadolu'nun dört kutbundan biri olarak kabul edilir. Şâbâniyye; Anadolu, Balkanlar, Irak, Suriye ve Hicaz'dan Hindistan ve Afrika'nın içlerine kadar çok geniş bir coğrafyada temsil edilmiştir.

Bu özelliği ile Halvetilik en fazla kola ayrılan tarikat olduğu gibi Şabanilik de Halvetiyye içindeki birçok şubesiyle en yaygın tarikattir.

1.4.1. Şabanilikte Mûsikî

İnançer (1994: 124), Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisinde Şabanilikte Zikir Usulü ve Mûsikîyi şöyle tarif eder:

Şa'bânîlik'te Mûsikî: Şa'bânîlik'te, geleneksel Halvetî devranından başka, yalnızca bu tarikata mahsus “Darb-ı Esmâ” denilen bir zikir tarzı vardı ki icrası şöyleydi: Zikir halkasında veya düz saf halinde oturmakta iken, dizler üzerinde yükselip öne doğru eğilerek, kollar sanki kürek çekiyormuş gibi kaldırılır, sonra tekrar oturularak harekete devam edilirdi. Bu sırada “Yâ Hay” ismi zikredilirdi. Darb-ı Esmâ sırasında, bu zikir tarzına uygun olan özel ilâhîler okunurdu. Bu ilâhîler

mutlaka Sofyan usûlünde bestelenir ve esere “es (sus)” işareti ile başlanırdı. Bu senkoplu nağme ile Darb-ı Esmâ hareketi de düzenlenmiş olurdu. İlk “es” ile öne doğru eğilirken “Yâ Hay” zikri başlar ve hep senkoplu olarak devam ederdi. Senkop: Bir ölçünün son zamanının, bir sonraki ölçünün ilk zamanına bağlanmasıdır. Usûlün başındaki “es”, nefes alma payı olarak bırakılır, ikinci zamanda “Yâ” hecesine girilir, usûlün son zamanında ise “Hay” hecesi söylenip oturma durumuna geçilirdi.

Darb-ı Esmâ zikri, Celvetî âyinindeki “Nısf-ı Kıyâm”a benzerse de, büsbütün farklı bir zikir tarzıydı. Kolların kürek çeker gibi hareketi ve dizüstü yükselirken “Yâ”, otururken “Hay” hecelerinin zikri, öne eğilirken nefes alma payı verilmesi, bu hareket ile zikrin devam etmesi, hem çok coşkulu, hem de çok estetik bir görünüm ortaya koyardı. Bu harekete uygun, hareketi düzenleyici ilahîlerin de okunuyor olması, âyine daha bir bütünlük kazandırır. “Darb-ı Esmâ” zikri şeyh efendinin işareti ile bittiğinde, devrâna kalkılarak bilinen Halvetî devrânı icra edilirdi.

1.4.2. Şabanilikte Üslup

Şeyh Efendiye: Hazret, Sultânım, Efendim, Mübarek, Sevgili, Azizim, Can Babam, Hacı Babam denilir. Mürit: Kendisi için ben kelimesi yerine, Fakir, abd-i âciz, bu fakir kulunuz söyleyişlerini kullanır. Şeyh Efendi Müritlerine: evlatlar, canlar, kardeşlerim, ihvan, oğlum, kızım, saçlı kardeşleriniz, diye hitap eder. Şeyh Efendinin eşine Hacı Anne denir.

Dervişin iki sözü olur; Birisi Eyvallah, diğeri İllallah ’tır. Şeyh Efendi celallendiği zaman mesela falan kişinin başına bu gidişle çok iş gelecek dediğinde özellikle büyük dervişler kısık sesle “Aman Sultanım, Aman Sultanım!” diyerek onu sakinleştirmeye çalışırlar ve kızdığı kişinin hatasını affettirmeye uğraşırlar. Şeyh Efendi cemali olduğunda ve ülkemizi çok güzel günler bekliyor gibi sözler söylediğinde yine dervişlerin büyük ve tecrübeli olanları coşkulu bir şekilde himmetinizle Sultanım, himmetiniz var olsun derler.

Derviş, çocuklarına da emanet der. Onlar kendisine Cenab-ı Hakk’ın bir emanetidir. Büyük çocuğuna kız olsun oğlan olsun fark etmez büyük emanet der. Onun evi, hâne ya da fakirhânedir. Karındaşı, ten kardeşi; ihvanı ise can kardeşidir. Dervişler, birbirlerine can, can kardeşim, ihvan, erenler, zât-ı âliniz, diye hitap ederler.

Şeyh Efendinin iki kaşının arası mihrap, mübarek ağzı fem-i muhsin evi de devlethanedir. Sohbet ve zikir yaptırdığı bir dergâhı olur ve dergâhın masraflarını kendi cebinden karşılar.

Şeyh Efendinin bulunduğu yer huzur-u sultandır. Derviş, efendisiyle görüşmek istediğinde arkadaşlarına “huzur-u sultâna çıkacağım” der. Huzur-u Sultân’a çıkmak için destûr istenir. Destûr kelimesi, aynı zamanda Şeyh Efendiyle, görüşürken, söz istemek, için kullanılır. Sohbet bittiğinde destûr efendim fakirin mesaisi başlayacak denir. Şeyh Efendi de dualar ve güzel sözlerle onu uğurlar. Mehmet Dumlu, vefat ettiği tarihe kadar misafiri büyük olsun küçük olsun makam ve mevkii ne olursa olsun kapıya kadar geçirir ve serfûru ederdi.

Şabani dervişlerinin bulunduğu illerde erkek ihvandan sorumlu bir büyük abi ve kadınlardan sorumlu bir abla olurdu. Bu abi ve abla Şeyh Efendi tarafından tayin edilir ve adına çavuş denirdi. Dolayısıyla kadınların ve erkeklerin çavuşu ayrı olurdu. Şeyh Efendi mutat olarak bu çavuşlarla cuma günleri telefonda görüşürdü. Kütahya Can Dergâhında sohbet olacağı zaman çavuşlara haber verilir. Çavuşlar bulunduğu illerden gelecek dervişleri tespit ederek Kütahya’daki sorumlulara sayı bildirirlerdi. İhvânı organize ederek gidiş geliş ve konaklama işlerini hallederlerdi.

Sohbet bittiğinde Şeyh Efendi’den yola çıkmak için çavuşlar destur isterler, genellikle ilk destur yolları uzak olduğu için Erzurum’a verilir. O gün mübareğin sağlığı yerinde ise dadaşlar gelin bakalım diyerek; tüm dervişlerle tek tek vedalaşır elini öptürür, hayır dualarla onları yolcu ederdi. Bu merasim İstanbul, Konya, Kastamonu, İzmir, Ankara, Bursa vd. illerle devam ederdi.

Mehmet Dumlu, her hafta cuma günleri dergâhında Cuma namazlarını kıldırır ve Cuma vaazı verir aynı zamanda çarşamba günleri kadınlar gezeği yine dergâhta olurdu. Bunun dışında kandil geceleri, ramazanlarda, ihvânın çocuklarının düğününde veya mevlitlerde genel sohbet olur tüm illerdeki ihvan davet edilirdi. Sayı kalabalık olursa iller üçer üçer davet edilirdi. Sohbete, devran veya zikir de denirdi.

Dervişler genellikle sohbetlere katılır, elzem olmadıkça Şeyh Efendiyle özel olarak görüşmezdi. Genellikle özel görüşmeler huzur-u sultâna niyâza geldik şeklinde ifade edilirdi. Dervişin problemlerinin dışında bu görüşmelerde dervişlerin

görmüş olduğu zuhurat (rüya) lar yorumlanır ya da yeni derviş olmak isteyen bir sâlik hakkında destûr istenilir. Şeyh Efendiye intisap etme; bağlanma, biat ya da nikâh olarak adlandırılır.

Derviş, şeyhinden himmet ister, Şeyh Efendi ise himmetin, hizmete bağlı olduğunu ve tüm insanlığa hizmet etmesi gerektiğini öğütlerdi. Mevlevilikte olduğu gibi kullanılan dile dikkat edilir, Edeben ışıkları söndürmek yerine sırlamak, yakmak yerine uyandırmak kullanılır. Bir ihvan kardeşi vefat ettiğinde, öldü denmez Hak'ka yürüdü denir. Görünüşte, yerine zâhiren kelimesi gündelik maddi olayları anlatmak için kullanılır. Daha derin mevzular için, maddi olanın arkasındaki gerçekler için mana kelimesi kullanılır.

Mehmet Dumlu, kendi şeyhinden bahsederken “Azizim” derdi. Bir dervişin azizinin azizi yani şeyhinin şeyhi de bu yolda, Dede, olarak ifade edilir. Mehmet Dumlu, sağlığında Uşaklı Mustafa Efendi için Mustafa Dedemiz derdi. Halveti silsilesi için el ele el hakka ifadesi kullanılır. Biat eden dervişler Şeyh Efendi'nin elinin hem dışını hem de içini öperler. Bu gelenek sadece dergâh içinde devam ederdi. Umuma açık yerlerde, bu tip ritüeller Mehmet Dumlu, tarafından hoş karşılanmazdı. Şeyh Şabani Veli hazretleri için kısaca Hz. Pîr denir. Dergâha, Hak kapısı denir. Sohbetlerin arasında ya da zikir esnasında icra edilen müziğe mûsikî meşki, icra edenlere müzisyen tabiri kullanılırdı. İlahilerin sözlerine güfte denmez Nutk-ı Şerif denilirdi. Müziği ve sanatı sevmeyen kimselere molla denilirdi ve “Molla kendini kolla!” denilerek espri yapılırdı.

Bu konuşmalar ihvanın arasında böylece sürüp giderdi. Tarîkate yol denilirdi ve bu yolun kendi üslubu yüzyıllar boyunca kendine has bir şekilde oluşmuştu. Bu konuşma adabı ve kültürü öncelikle Şeyh Efendi tarafından müritlerine aktarılırdı. Şeyh Efendi de uzun yıllar derviş olduğu ve M. Dumlu'nun kendi ifadesiyle Şeyhlik görevi kendisine verilse de derviş olarak kaldığı için, konuşma üslubunda dervişler şöyle konuşur Şeyh Efendi böyle konuşur şeklinde kesin bir ayırım söz konusu değildir. Bir gün Kütahya Şâbânî dervişleri kendi aralarında konuşurken o kadar çok fakir lafı geçmiş ki ihvandan biri “Burası da fukara doldu ya hu!” diyerek espri yapmış.

1.5. HALVETİ ŞABANİ SİLSİLESİ

Oğuz (1995: 111) a göre; Halvetî Şabani tarikatının silsilesi, peygamber efendimizden tarikatın kurucusu olan eş şeyh Pir Şaban-ı Veli Hazretlerine şu şekilde ulaşır:

1. Seyyidü'l evvelin ve'l ahirin Muhammed Mustafa (s.a.v.)
2. Ebu'l Haseneyn İmam Ali el Murtaza (k.v. ve r.a.)
3. Seyyidüt Tâbi'ın Ebu Sa'id Hasan b. Yesâr el Basrî
4. eş Şeyhü'l Lami'î Habib el Acemî
5. eş Şeyhü'l Kebir Ebu Süleyman Davud b. Nasır et Ta'î
6. eş Şeyhü'l Fahin Ebu'l Mahfuz Maruf Ali el Kerhî b. Feyruz
7. eş Şeyhü'l Kerim ebu'l Hasan Sırrı's Sakatî b. Muğles
8. Seyyidüt Tâife-i Sûfiyye Ebû'l Kasım Cüneyd b. Muhammed el Bağdadî
9. eş Şeyh Ebû Ali Ahmed Mimşâd ed Dineverdî
10. Ebu Abdullah Muhammed Dineverî
11. Muhammed Amveyh b. Abdullah el Bekri
12. eş Şeyh Vecihüddin
13. eş Şeyh Ömer el Bekrî
14. eş Şeyh Ebu'n Necib Ziyâüddîn Abdülkâhir el Bekrî es Sühreverdî
15. Ebheriyye tarikatı piri Ebû Reşid Kutbuddîn el Ebherî
16. eş Şeyh Rüknuddîn Muhammed Nehhâs el Buharî
17. eş Şeyh Şihabüddîn Muhammed et Tebrizî
18. eş Şeyh es Seyyid Cemaleddîn-i Şirâzî
19. Zâhidiyye-i Halvetîyye tarikatının pîri İbrahim Zahid Geylânî
20. eş Şeyh Kerimüddîn Ahî Muhammed b. Nur el Halvetî
21. eş Şeyh Pir Ebû Abdullah Siracüddîn Ömer b. eş Şeyh Ekmelüddîn el Geylânî el Lahcî Halvetî
22. eş Şeyh Anî Emrem Halvetî
23. eş Şeyh Hacı İzzeddîn Halvetî
24. eş Şeyh Sadreddîn Hıtâvi
25. Pir-i sanî eş Şeyh Yahya-yı Şirvani

26. eş Şeyh Pir Muhammed Erzincani
27. eş Şeyh Cemal el Halvetî
28. eş Şeyh Hayreddîn-i Tokadı
29. eş Şeyh Pir Şaban-ı Velî

1.5.1. Şeyh Şaban-ı Velî

Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde dünyaya geldi. Hayatına dair bilgilerin önemli bir kısmı, Şâbân-ı Velî Dergâhı'nın beşinci şeyhi Ömer Fuâdî'nin Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî adlı eserine dayanmaktadır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Annesini ve babasını küçük yaşta kaybeden Şâbân-ı Velî'yi bir hanım evlât edindi. İlköğrenimini Taşköprü'de yaptıktan sonra Kastamonu'daki Abdürrezzak Camii Türbesi'nde medfun bulunan Osman oğlu Hoca Velî'den tefsir ve hadis dersleri okuyup icâzet aldı. Daha sonra İstanbul'a giderek Fâtih Medreselerinden birinde kaldı (Kurnaz, 2010: 208-211).

Tatçı (2010: 209) ya göre; Şeyh Şaban-ı Velî'nin ilme düşkünlüğü ve bu alandaki kabiliyeti, onu ilim ve âlimlerin merkezi olarak kabul edilen İstanbul'a yöneltmiştir. İstanbul'da dönemin öne çıkan hocalarından aldığı derslerden bir türlü tatmin olmayıp devamlı bir arayış içerisinde olması ve gördüğü bir rüyada da, "Vatan-ı aslınıza gidiniz." denilmesi üzerine arkadaşlarıyla beraber memleketine dönmek için yola çıkmıştır. Bu yolculuk esnasında Şeyh Şaban-ı Velî, Bolu'da bulunan Hayreddin-i Tokadi'yle karşılaşmış ve onun yanında on iki yıl kaldıktan sonra memleketi olan Kastamonu'ya mürşid olarak görevlendirilmiştir.

Kastamonu'da Honsalar Camii'nde, ömrünü halka zahir ilimler öğreterek ve bunun yanında dervişlerine ve muhibbânlarına halvetî erkânına göre batını ilimler öğreterek geçirmiştir. Buradaki irşad faaliyetleri sırasında Şaban Dede, Şaban-ı Velî diye tanınmaya ve kerametleri dilden dile dolaşmaya başlamıştır. Honsalar Camii, Atabey Gazi Mahallesi'nde çıkan bir yangında yanınca Hisarardı'nda Seyyid Sünnetî Mescidi yakınındaki Eyüb Halîfe tarafından bağışlanan bir eve taşındı, yerine geçecek şeyhlerin de burada oturması için bir vakıfname tanzim ettirdi. Daha sonra Şabaniyye tarikatının âsitânesi olacak bu mekânda uzun yıllar irşad faaliyetini

sürdüren Şâbân-ı Velî 4 Mayıs 1569 tarihinde vefat etti ve tekkesinin bahçesine defnedildi (Kurnaz, 2010: 209).

1.5.2. Şeyh Şaban-ı Veliden Devam Eden Silsile

Dumlu (2001: 219) ya göre: Halvetîyye tarîkatının yirmi dokuzuncu sırasında yer alan, Şeyh Şaban-ı Velî Hazretlerinden sonra devam eden silsile şu şekildedir:

29. Eş Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretleri
30. Eş Şeyh Ömerü'l Fuâdî Kastamonî
31. Eş Şeyh İsmail Kudsî Çorumî
32. Eş Şeyh Mustafa Muslihiddîn
33. Eş Şeyh Ali Atvel Karabaş-ı Velî (Karabaşîyye Şubesi)
34. Eş Şeyh Muhammed Nasûhî Üsküdarî
35. Eş Şeyh Abdullah Rüşdi Mudumuvî
36. Eş Şeyh Hacı Mehmed Zoravî
37. Eş Şeyh es Seyyid Mustafa Çerkeşî (Çerkeşîyye Şubesi)
38. Eş Şeyh Hacı Halil Geredevî
39. Eş Şeyh Salih Efendi Kütahyevî*
40. Eş Şeyh Hacı Osman Efendi (Söğütlü)
41. Eş Şeyh İsmail Hakkı Efendi (Çaltılı)
42. Eş Şeyh Sâdık Efendi (Eskişehirli)
43. Eş Şeyh Hacı Hafız Ali Rıza Efendi (Uşaklı)
44. Eş Şeyh Hoca Mustafa Efendi (Uşaklı)
45. Eş Şeyh Hoca Hafız Mehmet Dumlu Kütahyevî

1.5.3. Şeyh Salih Efendi Kütahyevî*

Şeyh Sâlih Efendi, Çınar (ertugrulca.blogspot.com.tr) a göre 1805 yılında Kütahya'da doğmuş ve 1878 yılında Kütahya'da Hakk'a yürümüştür. Hacı Halil Efendizâde, olarak da bilinir. Dumlu (halveti.net) ya göre Şeyh Salih Efendi Aziz, öz be öz Kütahyalıdır, Babası Kütahya eşrafından Hacı Halil Ağa'dır. Çift çubuk sahibidir. Şeyh Salih Efendi Azizin gençliği harabattır. Ama gençliğinde sahası,

cömertliği, fakir fukaraya yardımıyla isim yapmış bir zat-ı muhteremdir. Sinesine ilâhî bir aşkın düşmesiyle orta yaşlarında Turuk-ı Âliyye ye intisap etmiştir.

Şeyh Salih Efendi Aziz, uzun süre mürşid-i kâmil arar. Hatta Şam'a kadar gider. Ancak arzu ettiği gibi birisini bulamaz. Nihayet bir gün Gerede'de büyük bir zat olduğunu işitir. Bu zatın huzuruna varmak üzere Kütahya'dan Gerede'ye gider. Gerede'de Halvetiye Şabaniye tarikinin ulularından Geredeli Aziz Hacı Halil Efendi'ye bîat eder. Çok kısa zamanda manen çok mesafe kat eder. Yılda iki kez kurban ve ramazan bayramları olmak üzere şeyh-i kâmil Geredeli Aziz'i ziyaret eder. Ondan himmet ve feyz alarak ilâhî teveccühlerine mazhar olur. Seneler böyle geçip gider.

Bir akşam dergâhta dervişan, Şeyh Salih Efendi Aziz'in başında Mürşid-i Kâmil tacını görür. Halifelerin tacının amâmesinin (zemininin) beyaz, kamâmesinin siyah, mürşid-i kâmilin tacının amâmesinin siyah, kamâmesinin beyaz olduğunu yani halifelerin tacı ile mürşid-i kâmilin tacı arasındaki farklılığı bilen dervişan:

-Efendi, bizim şeyhimiz Geredeli'dir. Görüyoruz ki; bugün sizin başınızda mürşid tacı vardır, derler. Şeyh Salih Efendi Aziz :

-Yarın anlaşılır, diye buyurur.

Bu kadar kısa cevap vermekle yetinir. O gece Geredeli Aziz, Hakk'a yürümüştür. Ertesi gün sabahleyin Geredeli Aziz Şeyh Hacı Halil Efendi'nin oğlu Gerede'den Kütahya'ya gelir. Şeyh Salih Efendi Aziz'in dergâhına vararak huzura çıkar.

-Efendi, babam dün Hakk'a yürüdü. Emanetin size intikal ettiğini söyledi, der. Bu, şu demek olur:

Gerede'de Şeyh Hacı Halil Efendi Aziz, gözlerini kapatınca Şeyh Salih Efendi Aziz, irşat görevinin kendisine tevdi edildiğini anlıyor. Başındaki hilâfet tacını çıkarıp reşâdet tacını giyiyor. Dervişan bu duruma sabahleyin muttali oluyor.

Şeyh Salih Efendi Aziz, bu derece keramati bariz, keşfi açık bir kâmil insandır. Müritleri meyanında devlet ricalinden çok sayıda insan vardı. Bunlardan biri, 18. asrın insanlarından Osmanlı Maliye Nazırı Kütahyalı Ali Paşa'dır (halveti.net).

Kütahya'daki türbesinde Mehmet Dumlu'nun şeyhi Uşaklı Mustafa Efendi'nin, Şeyh Salih hakkında yazmış olduğu iki kitabe mevcuttur. Bu kitabeleri Mehmet Dumlu, çiniye yazdırarak türbenin duvarına asmıştır. Türbeyi ziyaret edenleri bu kitabeler karşılar. Bu kitabelerden birincisi şudur:

*Bende-i Şa'bân-ı Velî ârifibillah idi
Kalb-i şerîfi anın sonsuz bir deryâ idi
Kerâmâtı vasfa gelmez cümlece âyân idi
Aşıkana feyz saçar himmeti valâ idi
Her umurda salâh ister öyle bir Şeyh Sâlih idi*

İkinci kitabede ise şöyle yazar:

*Ey zâir! Sen ki bunda gelip dua edersin
Sadakatle Hakk'a boyun eğersin
Sanma bundan melûl mahzun dönersin*

*Murâdların hâsıl olup ağlar iken gülersin
Girip fîrdevs-i âlâya cemâli seyredersin
Âkıbet kevseri Şeyh Salih elinden içersin*

“Şeyh Salih Efendi Aziz, pek çok kerametleri bilinen, anılan ve kulaktan kulağa intikal eden memleketin yetiştirdiği büyük ve yüce bir insandır. Yine Mehmet Dumlu Hoca efendiye göre: Şeyh Salih Efendi, makam-ı pir'e ulaşmıştır. İsteseydi kendi adına kol açabilecek ekmeliyette pir-i sânidir. Ancak istememiştir” (halveti.net).

1.5.4. Söğütlü Şeyh Hacı Osman Efendi

Doğumu ve ölümü hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Şeyh Salih Efendi'nin halifesidir ve Çaltılı İsmail Efendi'nin mürşididir.

1.5.5. Çaltılı Şeyh İsmail Efendi

Mehmet Dumlu'nun sohbetlerinden öğrenebildiğimiz kadarıyla Eskişehirli Sadık Efendi Azizin, şeyhi olan zattır. Aydın'ın Çine ilçesinde Çaltı beldesinde irşat görevini devam ettirmiştir. İsmail Hakkı Efendi, meşrebi itibarıyla sükût ehli ve cemâli mizaçtadır. Şeyh Efendi “Sükûtumuzdan bir şey almayan kelâmımızdan da alamaz” şeklinde ifade buyururlarmış.

Kütahya eşrafından Kalaycı Derviş Mehmet, Menemen'de Kubilay Vakasından beraat eden bir muhteremdir. Kütahya'dan sabahleyin çarıkları çekip beş günde Aydın'a varır. Çaltı Beldesi'nde Halvetî meşâyihinden İsmail Hakkı Efendi Aziz 'e biât etmek istediğinde, İsmail Hakkı Efendi Aziz:

- Oğlum Derviş Mehmet buraya gelirken yolun sağındaki hendeklere baktın mı? O hendekler, derviş leşiyle doldu. Bu dergâha ona göre gir, diye buyurur. Kalaycı Derviş Dede bunu bana ağlaya ağlaya anlattı. Evet, bu yol böyledir. Hz. Mevlânâ'nın buyurduğu gibi: ‘Hak yolu iğne deliği gibi dardır. Ben o dar yerden iplik gibi yalın kılıç geçtim,’ derken bu âli gerçeği ifade etmektir (halveti.net).

1.5.6. Eskişehirli Şeyh Sadık Efendi

Eskişehir'de 1865 yılında doğmuştur (Özçelik, 2013: 75-76). Eskişehir'deki dergâhı, Sultan Hamid tarafından beş altın lira maaş bağlanmış bir zaviyedir

(Dumlu, 2001: 116). Celalli bir yapıya sahip olan Sadık Efendi tasavvuf camiasında keşfi, keramati ve fazileti ile şöhret bulmuştur (Bkz., EK - 1).

Mehmet Dumlu'nun sohbetlerine göre yaşadığı dönemde Eskişehir'in valiliğini ve belediye başkanlığını üstlenmiştir. Yaşadığı dönemde Yunanlılar Eskişehir'i işgal etmiştir. Hemşerileri onun himmeti olmasa, Yunanlıların Eskişehir'i yakacağına ve kendilerine zulmedeceklerine inanırlar. Yunanlılar ise Sadık Efendi için ' O, gündüzleri tâclı, asalı, cübbeli bir din adamı geceleri savaşın içinde bir askerdir.' derlermiş.

Sadık Efendi 1928 yılında Eskişehir'de hakka yürümüştür. Kabri Odunpazarı Mezarlığındadır. Sadık Efendi Aziz'in kendisine ait birçok şiiri ve bestesi de vardır. Tezin ilerleyen kısımlarında notalarıyla beraber bu şiirlere örnek verilecektir.

1.5.7. Uşaklı Hacı Hafız Ali Rıza Efendi

Yamalı Aziz olarak bilinir. Uşak'ta doğmuştur, doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kendisi hakkında bilgiyi müridi ve halifesi Yakupzâde Mustafa Efendi'nin 68 yılında Kütahya'da çekilen ses kasetlerinden öğreniyoruz. Bu kayıtlar makaralı teyple çekilmiş ve günümüze ulaşabilmiştir (Bkz., EK - 2).

Yamalizâde, Uşak halkı tarafından ümmi kabul ediliyormuş. Dumlu (2001) ya göre kendisi hafız olduğu halde Arapça ve Farsça bilmediği için meslektaşları tarafından eleştiriliyor hakkında dedikodular yapılıyormuş. Yakupzâde Mustafa Efendi, sohbetlerinde Yamalizâde Rıza Efendi'nin, Eskişehirli Sadık Efendi'nin zâkirbaşısı olduğunu anlatıyor. Mustafa Efendi (1968, de çekilen ses kaydı) Azizi Yamalizâde'ye biat edişini ise şöyle anlatıyor:

“Gençlik yıllarında medrese tahsilini devam ederken Afyon'da bulunan bir Nakşibendi şeyhine bîat ederek onun manevî eğitimine girdim. Ancak yıllar sonra o zât-ı alî vefat etti. Sonraki yıllarda otuz otuz beş yaşlarında iken o zâtın vefatıyla kendime şeyh aramaya başladım. Üç beş senem aramakla geçti. Kendi memleketim olan Uşak'ta bir Halveti şeyhi olduğunu biliyor ve ona karşı kalbi bir muhabbet duyuyordum, ancak kendisi ümmi bir zâttı. Bir gün evde Mesnevî-i Şerif

okuyorken içimde bir yangın başladı. Aşk geldi. Nefes alıp verdikçe ağzımdan *Huu* çıkıyordu. Kendimden geçtim. Hatta korktum. Şimdi hemen Yamalı Aziz'e gitmeliyim diye düşündüm. Gerçi hocalar onun için cahil diyor ve onun hakkında atıp tutuyorlar, ama o cahilse ben de cahilim. O, sapıksa ben de sapığım. O, her neyse ben de onun gibi olmak istiyorum, dedim ve Mesnevi-i Şerifi o an kapattım” (Özyürek, 1968 te çekilen ses kaydı).

Nakşilikte canım çıkasıya uğraştım. Aziz hazretlerinin evini bilmiyorum bir rehber söz verdi beni götürmek için. Bir cuma günü yola çıktık. Giderken radyodan duyduğum sabâ peşrevi aşkımı iyice arttırdı. Yolda kendi kendime konuşuyorum.

-Ey Mustafa Hoca, ya bu adam Uşaklı'nın dediği gibi cahil birisi ise, tacı, hırkası, postu da var ama tac ile olmaz ki bu iş...

Sen artık bunları bırak Niyazi Baba ne diyorsa ona bak. 'Pirin ile ahdi tut. Nen varsa hep ko git.' Ona ne diyorsa bundan sonra ben de öyleyim dedim. Ne derse emrederse ben onu uygulayacağım dedim. Oturduk süt dökmüş kedi gibi karşısına, niye gelmiş bu zat diye benim rehberime sordu Yamalı Aziz efendi. Rehberim, efendim nasip alacakmış dedi. Oğlum sen hafızsın, hocasın ne işin var buralarda dedi. Bize gelenler, cahil takımı bilmiyorlar, bizde onlara dilimizin döndüğü kadar anlatıyoruz. Hocasın sen, mürşid ararsan Kuran yeter duymadın mı sen?

-Mustafa Efendi, sen uzun yıllar medrese eğitimi gördün. Ben, bir şeyi merak ediyorum. Bu konuda beni aydınlatır mısın? Buyurdu.

Estağfurullah! Dedim. Ancak Yamalı Azîz :

-Oğlum, sen bu işi bilirsin. Bir hadîs-i şerif var. “*el ulema verasetül enbiya*” .

Önce bu hadis-i şerif sahih midir? Kütüb-i Sitte'de mevcut mudur? Bunun cevabını istiyorum.

-Efendim, malûmunuz Kütüb-i Sitte 'de mevcuttur. Sahih hadistir.

-Peki, manası nedir?

-Âlimler, peygamberlerin varisleridir.

Yamalı Aziz, başını hafifçe sallayarak bu sözü onayladı.

-Güzel... Ancak ben şunu öğrenmek istiyorum.

Buradaki Ulemâ kelimesi tecvîd usulüne göre medd-i muttasıldır. Mûsikideki dört vuruş gibi kelime dört elif miktarı uzatılır. Bu medd-i muttasılın dört elif oluşunda bir hikmet var mı, yoksa tesadüfen mi dört elif miktarı uzatıldı, acaba üç ya da beş elif miktarı olsaydı olmaz mıydı, dört olması mı gerekiyordu, olması gerekiyorsa bu dört elif miktarı uzatılmasındaki hikmet neydi?

Yamalı Azizin sorduğu *Medd-i muttasılın medd-i vacibtir. Müttefekûn aleyh olduğu için. Cem'-i kur'â medd ettiler alâ merâtibihim kasr etmediler*, şeklinde bir ibâreydi. Biz, bu ibâreyi talebeyken ezberlemiştik, ama medrese hocalarımız manasını söylememişti. Ne diyeceğimi bilemedim. Terledim. Yamalı Aziz, terlediğimi ve soruyu cevaplayamadığım için sıkıldığımı görünce:

-Neyse Mustafa Efendi, artık seni daha fazla yormayalım. Bak oğlum! Bu şudur, diye buyurdular.

Birinci medd, Fenâ fiş-Şeyh makamıdır. İkinci medd, Fena fir Resul makamıdır. Üçüncü medd Fenafillâh makamıdır. Dördüncü medd, Bekâbillah makamıdır. Hangi âlim bu dört makama vakıf ve vasıl ise varisü'n nebî olan âlim odur. Yoksa her başına sarık, her sırtına cübbe geçiren değildir, buyurdular. Anladım ki ümmi, cahil denilen Yamalızâdebir allâme-i cihânmiş. O, ledün sultanıymış (Mustafa Efendi 1968,de çekilen ses kaydı).

“Yamalızâde Hazretleri, radyonun yavaş yavaş alınıp satıldığı ve yaygınlık kazandığı dönemlerde memleketi Uşak'ta radyo satın alan ve dinleyen ilk kişidir. Bu sebeple kendisine *Radyolu Şeyh* de denmiştir” (www.mustafatatci.com).

“ O Yamalı Aziz ki, şeyhimin şeyhi olan zât-ı alî, Uşak'tan çarıkları çeker: ramazan ve kurban bayramı olmak üzere senede iki defa yaz kış demeden Eskişehir'e şeyhi Sadık Efendiyi ziyarete gidermiş” (Dumlu,2001: 116).

Dinlediğimiz sohbetlerden Yamalı Aziz'in senede iki kere yayan olarak Eskişehir'e 3-4 günde vardığını ve celalli bir yapısı olan şeyhi tarafından pek de iltifatla karşılanmadığını belirtmek isteriz. Fakat Yamalı Aziz nefis terbiyesini tamamlayarak şeyhinin yerine posta oturmuş ve halkın irşadiyle meşgul olmuştur. 1939 senesinde vefat eden Yamalı Aziz, Uşak'ta metfundur.

1.5.8. Uşaklı Hoca Mustafa(Özyürek) Efendi

Halvetîyye-i Şabaniyye Azizlerinden olan Yakupzâde Hafız Mustafa Efendi 1887 tarihinde Uşak'ta doğmuştur. Babası Mehmet Efendi, annesi ise Âlime hanımdır. Medrese tahsilinden sonra uzun süre Birinci Dünya Harbinde Sarıkamış cephesinde teğmen rütbesiyle görev yapmış bilahare memleketi Uşak'a dönerek imamet ile görevlendirilmiştir (ertugrulca.blogspot.com.tr). (Bkz., EK - 3).

“Azizim Hoca Mustafa Efendi, Oğuzların Kayı Boyu'ndan gelen öz be öz bir Türk insanıydı. Yakup Hocalar lakabıyla tanınan Uşak'ın eşrâf ailesine mensuptu. Yakup ismi, âlim ve kâmil olan büyük dedesinden geliyordu” (Dumlu,2001: 107).

Yakup Baba, evli olup Ahmet, Alime (Vidinlioğlu) Mehmet, Latife, Nurettin, İsmet isimlerinde altı çocuk sahibidir. Yakup Baba, devrinin en saygın şahsiyeti olarak Uşak halkı üzerinde fevkalade tesiri olan bir zattır. İleri görüşlü bir

âlim ve müceddid bir mutasavvıf olan YakupzâdeHafız Mustafa Özyürek, halk tarafından kısaca Yakup Aziz veya Yakup Baba olarak da tanınır (ertugrulca.blogspot.com.tr).

Mustafa Efendinin hoca olmasının yanı sıra mutasavvıf kimliği ve halıcılıkta ustalığı vardır. Çiftçiliğe meraklıdır. Uşakta kendi adıyla anılan bir üzüm çeşidini yetiştirmiş ve çoğaltmıştır.

Mehmet Dumlu (2001,2010,sohbetler), şeyhini ve ona biatını şöyle anlatıyor: Askerden döndükten sonra Kütahya'daki şeyhim Hacı Mehmet Efendi'nin vefat ettiğini öğrendim. Geceleri niyazlarda bulunarak Yarabbi karşıma bir mürşid-i kâmil çıkar diye dua ediyordum. Bir gece Kütahya eşrafından Elifzâde Nuri Efendi'nin penceresinin pervazına iki kere vurduğunu:

- Hafız Efendi, Hafız Efendi! Kalk, vakit geldi, dediğini rüyamda gördüm. Nuri Efendiye rüyamı anlattım, onu mürşidim sanmıştım. Ben mürşid değilim ama seni o hakikat kapısına götürürüm dedi. Gece tren istasyonunda buluştuk sabaha karşı Uşak'a vardık. Devlethanenin olduğu Işık Mahallesi'ne geldik. Kapı ardına kadar açıldı Nuri Efendinin tembihlediği gibi hazretin elinin hem içini hem dışını öptüm. Bana mübarekten bir cezbe geldi ve Allah deyip bağırdım, kendimden geçmişim. 1953 yılının ekim ayında Azizim Mustafa Efendi'ye biat ettiğimde, 24 yaşında genç bir imamdım. Azizimin çok engin tasavvufî sohbetleri olurdu. Azizim vefat edene kadar, huzurunda bir mezar taşı gibi yirmi iki sene oturdum.

Azizim Mustafa Efendi, Uşak halkı tarafından çok sevilirdi. İçinde yaşadığı toplumun avamıyla havâsıyla çok sıcak ilişkiler geliştirmiştir. İnsana insan olduğu için değer verirdi, küçüğünden büyüğüne tüm insanlara saygı ve sevgi gösterirdi. Azizim insanların kabiliyetlerini geliştirmede adeta toprak gibiydi. Kendisi vefatından 8 yıl evvel bu fakir kuluna hilafet verdi. Kütahya'da azizimin verdiği vekâletle irşada başladım. Bir sohbetinde oğlum altına bir post, önüne bir dost, başına bir tâc koydum demişti.

Azizim nezaket sahibi bir Osmanlı Hocasıydı vatanını milletini çok severdi. Aynı zamanda Atatürk'ü, Cumhuriyet'i ve hürriyeti de çok severdi. Bu değerlerimize hiç laf ettirmezdi. Azizim Hoca Mustafa Efendi 30 Mart 1972 senesinde bu fani âleme gözlerini yumdu. Kütahya'da başlamış olduğum irşat görevine azizim Hakk'a yürüdüktan sonra da devam ettim. Bütün güzelliklerimi Azizime borçluyum. Neyim varsa ona aittir, vesselam...

2. KÜTAHYA’NIN TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

Güneş (2012) e göre: Türkiye’nin Ege Bölgesinde bulunan ve tarihiyle önemli bir konumda yer alan Kütahya, müzik, resim, folklor, heykeltıraş, çini edebiyat ve benzeri birçok alanda yetiştirdiği insanlarla Türk kültürüne büyük hizmetlerde bulunmuştur. Kütahya yöresi insanı tarihin her döneminde kültürel mirasına sahip çıkmıştır. Evliya Çelebi’nin baba ocağı için ‘Bir şehir kim nice yüz bin evliyası var’ dediği bilinir. Evliya Çelebi’nin bu sözünde belirttiği gibi Kütahya manevi kültürümüzün vücut bulduğu önemli Anadolu kentlerinden birisidir. Kütahya tarihinin her döneminde dikkate değer şairler yetiştirmiştir. “Şiire, sanata düşkün olan bu şehir her zaman Anadolu’nun önemli kültür merkezlerinden biri olmayı başarmıştır. Yaklaşık yüz elli sene süren Germiyan Beyliği döneminde, bilhassa Yakub Çelebi’nin âlim ve şairlere önem vermesiyle şehirde ciddi bir edebî ortam oluşmuştur” (Ersoy, 2003: 13).

Kütahya Sancağı, Osmanlı hâkimiyeti altına alındıktan sonra Anadolu ve Hüdavendigâr Vilayetleri ’ne merkez olmuş, bir dönem şehzâde sancağı olarak idare edilmiştir. Devletin idari olduğu kadar önemli kültür merkezlerinden birisidir.

Ekonomik gücün ilmi geliştirmek için kullanıldığı Kütahya uzun yıllar imparatorluğun ilim başkenti olmuştur diyebiliriz. “Şeyhî, Ahmedî, Ahmed-i Dâî, Şeyhoğlu Mustafa gibi dîvân şiirimizin ilk üstatları Kütahya’da yetişmiş; Kütahya Osmanlı şiir geleneğinin temellerinin atıldığı bir merkez olmuştur. Osmanlı’nın şehzadelerini tahta çıkarmadan önce yetiştirmek üzere gönderdiği merkezlerden biri olan Kütahya’da şehzadelerin çevresinde önemli edebî muhitler oluşmuştur” (Ersoy, 2003: 14).

Osmanlı’nın son dönemine kadar Kütahya Divan şairi yetiştirmeye devam etmiştir. “XVII. ve XVIII. Yüzyıl kaynaklarında toplam otuz beş Kütahyalı şairden bahsedilir. Bu şairler alfabe sırasıyla: Âhî Sâdık, Ârif Efendi, Ârif Mehmed, Askerî, Azbî, Azmî, Burhaneddin İlyas Çelebi, Celâleddin Ergun Çelebi, Derviş Hüsam, Esîfî, Fârigî, Fâtma Hânım, Fenâyî, Alî, Firâkî, Gaybî, Hâlis Ahmed Dede, İzârî, Kabûlî, Kalenderî, Kühî, Mahvî, Nâsır, Nutkî, Sâkîb Dede, Senâyî, Sırrı, Şah Çelebi Efendi, Şah Mehmed Çelebi, Şerîfî, Şeyhî, Şükrü, Ünsî, Visâlî, Vusûlî ve Zeynüddin Efendi’dir” (Değer, 2006: 8).

Kütahya tarihine bakıldığında edebi muhitin yanında medrese ve tekke kurumlarının da oldukça gelişmiş olduğunu görürüz. İhtifalci Mehmet Ziya, 1928 yılında yayınladığı “Bursa’dan Konya’ya Seyahat” kitabının 216. sayfasında: “Kütahya Kasabası gerek müluk-ı salife-i İslamiyye ve gerek selâtin-i Firdevs-karin-i Osmaniyye zamanlarında âdeta bir merkez-i ulûm olduğundan pek çok medâris inşa edilmiş ve bu sayede hâdim-i din u devlete nice kümmelin ve a’zam yetişmiştir” diverek; medreselerin bazılarında bahseder.

2.1. KÜTAHYA’DA MÛSİKÎ

Kütahya, folklorik özellikleri bakımından tarihi ve kültürel mirasına paralel bir zenginliğe sahiptir. Antik Çağda yaptıkları müzik yarışmalarıyla ünlü Frigler ile şairleri, edipleri, halk ozanlarını koruyan Germiyanogulları ve bestekâr padişahlarıyla ünlü Osmanlılar’ın şehzadeler şehri olan Kütahya, her alanda olduğu gibi mûsikî alanında da Türk sanat dünyasına önemli katkılarda bulunmuştur. Kütahyalı Seyyah Evliya Çelebi; Seyahatnamesinin 9.cildinde Kütahya ile ilgili kısmında Germiyan beyi II.Yakup'un (1387/1429) çok iyi saz çaldığından ve Çögür adı verilen sazın mucidi olduğundan bahseder.

2.1.1. Klasik Türk Mûsikîsi

Kütahya Mevlevihanesi’nde yetişen bestekârlar Osmanlı Sarayında şehzadelere hocalık etmişler, Türk Mûsikîsine değerli eserler kazandırmışlardır. Ali Nutki Dede Efendi (1762-1804) Şevk-ü Tarab makamında Mevlevi Ayini, Abdalbaki Nasır Dede Efendi (1765-1821) III. Selim’in yanında bulunmuş ve yedi makam bulmuş, iki Mevlevi Ayini bestelemiş, Abdurrahim Künhi Dede Efendi (1769-1831) Hicaz makamında ayin bestelemiş olup, Kütahya’nın Sekiören Köyü’nden Ebubekir Dede'nin çocuklarıdır.

Osmanlı Medeniyetinde, Hamamizâde İsmail Dede gibi bir bestekâr, Şeyh Galib gibi bir şair yetiştiren Ali Nutkî Dede aslen Kütahyalıdır. Aile, Kütahyalılar, diye şöhret yapmıştır. Ali Nutkî Dede 18. asır mûsikîşinaslarındandır ve Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhliğini yürütmüştür. Ali Nutkî Dede, Yenikapı Mevlevihane’sine

Kütahya'ya yakın Sekiören Köyü'nden giden Ebu Bekir Dede'nin oğludur. Ebu Bekir Dede'nin Nasır Abdülbâkî Dede adında bir oğlu daha vardır. Aile ilk tahsilini Kütahya'da yapmıştır. 1925'te tekkeler kapatılıncaya kadar Yenikapı Mevlevîhanesi'nin yetiştirdiği bütün şeyhler, bu aileden gelmiştir. Cumhuriyet'ten sonra Soyadı Kanunu ile aile 'Baykara' soyadını almıştır. En son evlâtları, günümüzün tanınmış neyzen ve bestekârlarından Gavsî Baykara'dır (halveti.net).

Bir gün II. Mahmud, bu büyük ailenin yetiştirdiği Ali Nutkî Dede'yi ziyaret etmek üzere Yenikapı Mevlevîhanesi'ne gelir. Ali Nutkî Dede'nin bestelediği çok renkli ve süslü Mevlevî âyinleri içinde hemen hemen birinci sırayı alan Acem Pûselik âyin-i şerifini dinler. O kadar mest olur ki; sonunda dervişlere para bile dağıtır. Ali Nutkî Dede II. Mahmud'a:

-Hünkârım, siz dervişlere para vermeyin. Biz, onların ihtiyacını görüyoruz. Siz para verirsiniz, onların dünyaya meyilleri artar, diyerek uyarıda bulunur” (Dumlu 2001: 417).

Kütahya Mevlevihane'sinin Neyzenbaşı Saatçi Mustafa Efendi (1938) 'İntizar-ı makdeminle nev bahar eyler Hulul' adlı Hisar buselik eserin bestekâridir. 'Gittin, bu gidiş ölümden de beter' adlı Uşşak eserin güftesi Kütahyalı Kemani Fazıl Güvey'e aittir.

Kütahyalı sanatçılar; Neyzen Ahmet Yakupoğlu, Şemsettin Güvey, Neyzen, Tamburi Erhan Akalın, Ercüment Akalın, Yavuz Akalın, Yusuf Kayya, Mustafa Özoruç, Ümit Takma, Çiğdem Kırankaya, Nilüfer Özkan, bestekâr, saz ve ses sanatçılarımızdır. Bunlardan bazıları TRT, Kültür ve Turizm Bakanlığı korolarındaki temsilcilerimizdir. Günümüz Kütahya'sında halen faaliyet gösteren korolar mevcuttur.

2.1.2. Halk Müziği

Türk müziğinin konservatuvarları sıfatını taşıyan Mevlevihanelerden birinin Hz. Ergun Dergâhının Kütahya'da olması, müzik alanında da Kütahya'nın adının ünlenmesini sağlamıştır. “Mevlevî ayinlerinin icrasında kullanılan ney, kudüm, rebap, keman, kanun, halile gibi sazları çalan sanatçılar bu ocakta yetişmiş, şehrin olgun sanat zevki bu ocakta gelişmiştir. Kütahya türkülerinin diğer illerin

türkülerinden üstün teknik, olgun zevk ve müzik anlayışı, Mevlevi dergâhlarından yetişen sanatçılar sayesinde” (Türkmen, 2009: 9). Bu yaşam biçiminin getirdiği kültür ve maneviyat yörenin türkülerine de sinmiş ve günümüze kadar söylenelemiştir.

Arifi -Hacı Pesendi, Aşık Ömer, Dülgerin Hüseyin Ağa, Nuri Çavuş, Arabacı İbrahim Ağa, Hisarlı Ahmet, Terzi Sadık Türk, Ömer Kocaoğlu, Berber Kazım Baltaoğlu, Şevket Şentürk gibi sanatçılar, halk müziğimizin yüzlerce yıllık birikimini günümüze aktaranlardan birkaçıdır.

Kütahya Türküleri, klasik Türk mûsikîsi karakteristiğinde bir düzeye sahiptir ve makamsal özellikleri vardır. Örneğin; Ahmet Bey - Gerdaniye, Kütahya'nın Pınarları- Kürdi, A Hamamcı- Muhayyer, Hisar'dan İnmem Diyor- Kürdili - Hicaz, Havada Durna Sesi Gelir- Evç makamındadır. Zeybek türündeki türküleri, türkü dünyasında Ege Türküleri arasında yer almakta ve icrasının zorluğu nedeniyle Konservatuarlarda çoğunlukla sınav sorusu yapılmaktadır. Feracemin ucu sırma, Ben kendimi gül dibinde buldum, Yasemen dalını yar neden eymeli, havada durna sesi gelir bunlara örnektir.

Türlerine göre türkülerimizi beş bölüme ayırmak mümkündür: 1- Kına Türküleri (Tıtır tıtır yürürsün, Altın tas içinde gınam ezdiler, Yasemen Dalı, Gül Ezerler) 2- Ahenk Türküleri (Meşeden Gel, Portakalım, Öte Yakaya Geçelim) 3- Zeybek Türküleri (Gar mı yağdı Kütahya'nın dağına, Ahmet beyin bir küheylan atı var, Sinanoğlu, Mustafam Gaşların Gare, Çatal Çam Başına Goydum Keseri) 4- Gurbet Türküleri İstanbul'un Gonakları Köşeli, Aydın'ın Meşeleri, Duman Vardır Güzel İzmir Başında, A İstanbul Sen Bir Han mısın) 5- Seymen - Zeybek Geçiş Türküleri (Mezar arasında, Hasılıhas başında).Deblek, cura, bağlama, zilli def, açık hava enstrümanları; davul, kaba zurna Kütahya ezgilerinin başlıca çalgılarıdır. En çok söylenen ve bilinen türkülerimizin başında Kütahya'nın Pınarları Akışır, Meşeden Gel, Hisardan İnmem Diyor, Mezar Arası, Hasılıhas Başında, Gediz Pazarı, Elif Dedim, Feracemin Ucu Sırma, Karanfil Oylum Oylum, Ah Hamamcı gelmektedir (www.kutahyakulturturizm.gov.tr).

2.2. KÜTAHYA MÛSİKÎSİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yaşanmış olaylar, acı, keder ve sevinçlerden konusunu alan Kütahya Türkülerinin pek çoğu derlemeci ve icracı ünlü Hisarlı Ahmet (1908-1984) tarafından TRT Repertuarına kazandırılmıştır. Oğlu Mustafa Hisarlı, TRT İstanbul Radyosu saz sanatçısıdır. Halen Kütahya Türküleri ile gelenekleri, konusunda iki kitap hazırlayan derlemeci ve icracı Mustafa Salün'ün yanı sıra, Mesut Tezcan, Metin Kıymık, Süleyman Oruç, Zeynel Sağ, Kütahya Türkülerini seslendiren yerel sanatçılarımızdır (www.kutahyakulturturizm.gov.tr).

Kütahya Türkülerinin Bireysel Ses Eğitimi Derslerinde Eğitim Materyalleri Olarak Kullanılabilirliğinin İncelenmesi adlı Emel Funda Türkmen'in

yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ümit Kalkan'ın, Kütahya Erguniyye Mevlevihanesi ve yetişen Sanatkârlar adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, M. Kemal Pişkiner'in Kütahya Halk Oyunları ve Kullanılan Müzikler adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kadri Sönmez'in Kütahya Türküleri adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mahmut Karagenç'in TRT Repertuarında bulunan Kütahya Türkülerinin Usûl Yönünden İncelenmesi adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sami Anık'ın Kütahya Erguniyye Mevlevihane'sinin Klasik Türk Müziğine Etkileri adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çağhan Adar'ın Halvetîlikte Müziğe Karşı İnanç ve Tutumların İncelenmesi adlı sanatta yeterlilik tezi. Kütahya Mûsikîsi üzerine YÖK'ün tez kataloğundan tespit edilmiş çalışmalardır.

Mustafa Salün, Mesut Tezcan ve Kudret Karayiğit yönetimindeki topluluklar Kütahya Türküleri ve Zeybek oyunları üzerindeki çalışmalarını sürdürmektedir. Eski Zeybek Oyuncuları Gemiş Rıza ve Fındık Hüseyin'in yanı sıra, Zeybek oyunlarını Mestan Turna ve Selahattin Sezgin adlı ustalardan öğrenen Muammer Tezcan, Ahmet Alpgiray ile Rıza Tuncay ve Zafer Baysal'ın oyunlarının seyrine doyum olmaz (www.kutahyakulturturizm.gov.tr).

Kadir Güler ve Uğur Türkmen'in birlikte yazdıkları Kütahya Sanatçıları adlı yakın zamanlarda çıkmış bir kitap mevcuttur. Kütahya Şehri adlı İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya ait 1932 yılında basılmış bir kitap bulunmaktadır. Kütahya Mesireleri, Gezmeler, Oyunlar, Türküler adlı Halil Kadri Erdem'in 1938 yılında basılmış bir kitabı vardır. Sazımız, Sözümüz Türkülerimiz, Öykülerimiz ile Kütahya ve Kütahya Gezek Geleneği ile Törellerimiz Oyunlarımız adlı Mustafa Salün'ün iki kitabı mevcuttur. İstanbul Konservatuvarı'nın Halk Türküleri Defteri 10: Eskişehir, Kütahya, Çankırı ve Kastamonu'da üçüncü seyahatte toplanan otuz iki türküyü muhtevindir. İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, Evkaf Matbaası, 1929 yılında basılmıştır. Kütahya ve Yöresi Folklorundan Damlalar adlı kitap Ali Günhan tarafından yazılmıştır. Ayrıca Uğur Türkmen'in Hisarlı Ailesi adlı kitabı da Kütahya Mûsikîsi üzerine yapılan literatüre geçmiş çalışmalardır.

Ubeydullah Sezikli ve Nuri Uygun'nun Kütahya İlahileri, Fikret Erkaya'nın Gül-ü Rana adlı albümü, Kütahya Valiliği ve TRT Genel Müdürlüğü işbirliğiyle

hazırlanan "Kütahya Türküleri Albümü" TRT sanatçıları tarafından seslendirilmiştir. Ulus Müzik tarafından çıkarılan; Türkülerle Türkiye serisinde, Kütahya Türküleri de yer almıştır. Bu çalışmaların yanı sıra yerel ses sanatçılarının da çıkarmış oldukları albümler mevcuttur.

Kütahya Mûsikîsi üzerine yapılan çalışmaların başında Uğur Türkmen'in organizasyonu ile her yıl gerçekleştirilen Hisarlı Ahmet Sempozyumu gelmektedir. Kütahya Mevlana Araştırma Kültür ve Sanat Derneği (Kümaksad) de, müzik kurslarına ve mûsikî ile ilgili faaliyetlere devam eden gönüllü kuruluşlardan biridir. Evliya Çelebi Derneği'nde başta ney olmak üzere enstrüman kurslarını gönüllü olarak vermeye devam etmektedir.

2.3. KÜTAHYA'DA TASAVVUFÎ HAYAT

Özönder (1996) e göre, halkın Kütahya Fatihî adını verdiği Hezâr Dînârî, şeyhi Sultan Veled'in arzusu üzerine Kütahya'da bir Mevlevî Dergâhı inşa ettirmiştir. 14. Asrın ilk çeyreğinde Sultan Veled, Konya'dan kalkarak Beyşehir, Eğridir, Karahisar-ı Devlet, Denizli yoluyla Kütahya'ya gelmiştir. Sultan Veled Kütahya'yı gezmiş ve şehrin güzelliğine hayran kalmıştır. Bu duygularını divanında şu mısralarla dile getirir:

Kütahya gibi bir şehir olmaz.

Ne mutlu Kütahya'da bir ay oturana.

Talihi olup da iki ay oturacak olan birisi, ondan hesapsız istifade eder.

Kütahya bir güneş gibidir. Her tarafı yüzdür ve o yüzün, karanlığı yoktur.

Güzellikte cennete benzer. Yâ Rab! Ona eziyet, sıkıntı ve kahr gösterme.

Hiç, kusursuz bir güzele zehirli şerbet içirilir mi?

Onun her köşesi bir bağ ve bahçedir.

Her tarafından pınarlar ve nehir akmaktadır.

Onun, duvar içine alınmış, muhafaza olunmuş güzel bir kalesi vardır.

Onun gibi, dünyada hiçbir şehir görülmemiştir.

Böyle güzel şehre, bin Herat ve bin Merv feda olsun.

(Günümüz Türkçesine çeviren Nuri Erbay, 2007: 3). (Bkz., EK - 4).

“Kütahya’da, Osmanlı saltanatı zamanında tarikatların ondan fazlasının şubesi olmuştur. Bu dergâhlardan yüzlerce kâmil insan yetişmiştir. Bu konuda hemşerimiz büyük Seyyah Evliya Çelebi de bunların içindedir” (Dumlu,2001: 104).

Geçmişten günümüze Kütahya’da tasavvufî hayatın çok zengin bir şekilde yaşanıldığı bilinmektedir; fakat bu konuyla ilgili akademik çalışmalar oldukça kısırdır. Kütahya’daki tasavvufî hayatla ilgili ulaşabildiğimiz sınırlı bilgiler neticesinde Kütahya’da tasavvuf geleneği olan tarikatların başında Mevleviliğin geldiğini söyleyebiliriz. Mevleviliğin yanı sıra tüm Anadolu’da aktif olan Halvetiliğin de şehrin manevî atmosferi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Mevlevî Çelebilerinin, Dönerler Mevlevihane’sindeki sandukalarının yanı sıra Sunullah Gaybi, Şeyh Salih Efendi, Şeyh Muslihiddin Efendi, gibi Kütahya’da birçok Halveti türbesi bulunmaktadır. Bu türbelerin ortaya çıkarılmasında ve imarında araştırma konumuz olan Mehmet Dumlu’nun büyük hizmetleri olmuştur. Şehirdeki diğer tekke ve camilere baktığımızda Ahilik ve Bektaşiliğin de dergâhları olduğunu ve Kütahya’nın aktif tasavvufî yaşantısında yer aldıklarını görmekteyiz. Bu konunun, bir bütünlük arz edebilmesi için derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Konumuzun asıl noktaları olmamalarına rağmen saydığımız bu kurumların mûsikî ile iç içe oldukları da unutulmamalıdır. Fakat Kütahya’daki Tasavvufî Hayat’ın incelenmesi, bu alanla ilgili akademik çalışmalara ihtiyaç duymaktadır.

Bir dönem, bu şehirde tüm tasavvufî ekollere ait tekke ve dergâhların temsil edildiğini Yeşil Cami’yi gezdiğimizde anlıyoruz. Caminin giriş kapısının üstündeki kemer üstüne çok zarif kabartma işlemeli hilalin ortasında tarikatların alemi olan yedişer adet tâc-ı şerif olmak üzere 14 tarikat temsil edilmiştir.

Hiç şüphesiz ki tekkeler de medreseler gibi birer eğitim yuvasıdır ve tekkelerden çok sanatkâr yetişmiştir. “Askerî, Âhi Sâdık, Esîf Muhammed Dede, Seyyid Ebubekir Dede, Âşık Kâmili, Ârifî, Pesandî Ali Dede, Saatçi Mustafa Efendi, Âkif Dede ve daha niceleri tekkelerden yetişmiş şair ve sanatkârlardır. Kütahya Türkülerinin gerek güftelerinde gerekse bestelerinde tekkelerin yetiştirdiği sanatkârların etkisi açıkça görülmektedir” (İhtifalci, 2009: 213). Bazı Kütahya Türkülerinin güfteleri mutasavvıflarca şerh edildiği vakit gerçek mânâları

anlaşılabilir. Bu konuya tezin bir sonraki bölümünde 3.3 Mehmet Dumlu'nun Mûsikî Hakkındaki Görüşleri başlığında değinilecektir. Bu kısmın alt başlığında 3.3.1 de Mehmet Dumlu'nun Farklı Formdaki Güfteleri, tasavvufî bir yorumla nasıl izah ettiğinin örnekleri verilecektir.

“Osmanlı'da şehzadelerin müstakbel padişah sıfatıyla devlet idaresinde bilgi ve tecrübe edinmek için sancak beyi olarak eyaletlere gönderilmesi geleneği Şehzâde Bayezid vakasından sonra kaldırılmıştır. Bu durum Kütahya'daki edebî hayatı olumsuz etkilemiş, Kütahya'da yetişen şairler kendilerine bir hamî bulamadıkları için kadılık, müderrislik gibi çeşitli görevlerle Kütahya'nın dışına çıkma durumunda kalmışlardır. Ancak XVII. yüzyıldan itibaren Kütahya'daki edebî muhit kendine tasavvufî bir yol çizmiştir. Kütahya'daki Ergûniyye tekkesi şehrin sosyal ve siyasî hayatına etkide bulunurken şehirde önemli bir edebî muhit de meydana getirmiştir” (Değer, 2006: 5).

3. BÖLÜM

MEHMET DUMLU'NUN HAYATI VE ESERLERİ

1. MEHMET DUMLUNUN HAYATI

1.1. HAYATI

Mehmet Dumlu 1929 yılında Kütahya'da doğmuştur. Baba tarafından soyu Buhara'ya uzanmaktadır. Dedesi Eşref Efendi ve Dedesinin dedesi olan; Hurşit Efendi Buhara'da tahsilini tamamlamış bir Nakşibendi şeyhidir. Anneanneleri Gülsüm hanımın Eskişehirli Sadık Efendi Aziz Hazretlerinden biatlı bir Şabani dervişi olduğu bilinmektedir (Güneş, 2012: 9). (Bkz., EK - 5).

Mehmet Dumlu ilk eğitimini Kütahya'da yaptı. "Sekiz ay gibi kısa bir süre de hâfızlığını tamamlamıştır. Reisu'l-Kurra Abdurrahman Gürses Hoca Efendi'den mahâric-i hurûf, Kütahya Müftüsü Abdulgafur Beyden Arapça dersleri almıştır. Askerlik görevini İzmir Gaziemir'de tamamladı. Askerlik dönüşü kısa bir süre memurluk yaptı. Memurluktan Kütahya Şehitler Camii imamlığına tayin edilse de bir müddet Müftülük kadrosunda Kuran Kursu öğretmenliği yaptı. Daha sonra ise 1976 yılında emekliliğe ayrılana kadar Yeşil Cami'de imamlık yapmıştır" (Keşkül Dergisi, 2004: 56). (Bkz., EK - 6).

Mehmet Dumlu, tasavvufa ilk olarak Mevlevi Şeyhi Kütahya'lı Akif Dede'ye intisap ederek girmiştir. O sırada Nakşibendi halifelerinden Altıntaş'lı Hacı Mehmet Efendi'nin sohbetlerine de devam etmektedir. İzmir Gaziemir'de askerlik görevini yaptığı sırada Kadirî şeyhi Sezai Efendi ile tanışır ve onun sohbetlerine katılır. Askerden terhis olduktan sonra Kütahya'ya dönen Mehmet Dumlu, Altıntaş'lı Hacı Mehmet Efendinin vefat ettiğini öğrenir. Bunun üzerine kendisinde bir kâmil mürşit arayışı başlar. Kütahya eşrafından Elifzâde Nuri Efendi vasıtasıyla Uşak'ta bulunan Halvetî Şabani Şeyhi Hoca Mustafa Efendi'ye biat ederek Halvetî Şabani yolunda tasavvuf eğitimine başlar. Dervişliği çok coşkulu olan Mehmet Dumlu Hoca Efendi, kısa sürede şeyhinin takdir ve teveccühüne mazhar olmuştur (halveti.net).

Dervişliği sırasında, hizmette ve gayrette önde yer alan Mehmet Dumlu, şeyhinin vefatından önce irşad ile görevlendirildi. 1973 yılında vefat eden Uşaklı Mustafa Efendi Halvetî Şabani çizgisini aslına uygun olarak devam ettirmiştir. Kütahya, İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Konya, Kastamonu ve Erzurum vilayetlerinde sohbetleriyle; irfan yolunda istekli olanlara tasavvuf eğitimi vererek hizmeti sürdürmüştür. İrfan yolunda yüzlerce öğrenciyi, nefisleriyle mücadelede gerekli yol ve yöntemleri göstererek, irşat ve ıslah etmiştir (Salün, 2001).

Mehmet Dumlu, 27 Ağustos 2011 tarihinde Kütahya'da Cemal Âlemine yürümüştür. Naaşı, Kütahya'da, Sunullah Gaybi Hazretlerinin Türbesi yanında, toprağa verilmiştir.

1.1.1. Ailesi

Babası Kütahya'nın eşrafından Hacı Hurşitzade'lerden Ömer Lütfi Bey, annesi Hacı Alioğulları'ndan Ayşe Hanım'dır. Ömer Lütfi Bey, tahsilli, kültürlü, yumuşak huylu, faziletli muhterem bir zattır. Ömer Lütfi Bey, gençlik yıllarında Nakşi tarikine intisap etmiş ve şeyhinin manevi rahlesinde yetişmiş bir derviştir aynı zamanda Milli mücadele yıllarında yüzbaşı rütbesiyle görev yapmış bir İstiklal gazisidir (Dumlu, 2010).

Üç kardeşin en küçüğü olan Mehmet Dumlu'nun Tefvik adında bir ağabeyi, Fatma adında da bir ablası vardır.

1953 yılında Kütahya'da Ayşe hanımla evlendi. Evliliğinden iki oğlu, bir kızı oldu. Oğulları Kâmuran Bey ve Sacit Bey Kütahya'da ticaretle uğraşmaktadırlar. Kızı Asuman Hanım da evlidir ve Kütahya'da yaşamaktadır. Mehmet Dumlu, eşi ile 47 yıllık bir evlilik hayatı sürdürdü. 2000 yılında Ayşe Hanım vefat etmişlerdir. Bu tarihten sonra Mehmet Dumlu büyük oğlu Kamuran beyle birlikte oturmuştur (www.halveti.net).

Mehmet Dumlu'nun 3 çocuğu ve 6 torunu vardır. Torunlarının Klâsik Türk Müziği'ndeki ilgisi ve yeteneği oldukça iyidir.

1.1.2. Çocukluğu

Mehmet Dumlu (2001), kendi kitabında çocukluğunu şu cümlelerle anlatıyor: Sene 1942. On iki on üç yaşlarındayım. O günlerde Altıntaş'ın yerlisi Hacı Halil Ağa adında Kadiri şeyhi vardı. Evi, nahiye merkezinin beş yüz metre kadar ilerisinde büyük bir bahçe içinde müstakil bir bina idi. Babam Lütfi Efendi, daha önce zikrettiğim gibi bir Nakşibendi dervişıydı ve zikir meclislerine katılırdı. Altıntaş'ta bulunduğu yıllarda özellikle bahar aylarında Kadiri şeyhinin bahçesinde sabahlara kadar süren zikir ve sohbetlere iştirak ederdi.

Bir gün babama beni de götürmesini söyledim. Babam, bu dini ve tasavvufi sohbetlerden hoşlandığımı bildiği için götürmeye razı oldu. Bahçede altmış yetmiş kişiden oluşan bir kalabalık vardı. Hepimiz bahçedeki şadırvanın etrafında daire olduk ve zikir yapmaya başladık. Bir müddet sonra o kalabalık tek bir vücut ve tek bir ses oldu. O an bu halkanın içine, birbirine bağlı bir zincir halinde orta yere peş peşe devam eden nurlar indi ve ortalık gündüz gibi ağardı. Oysa vakit geceydi.

Ben o vakit Allah, Allah! Diye yerimde hoplamaya ve fırlamaya başladım. Omuzlarımdan tuttular, bastırdılar. Sonra bu hal geçti, ama ben de kendimden geçmişim. Ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Kendimi toparladım. Şeyh Efendi, babama:

- Lütfi Bey, bu evladı bundan sonra buraya getirmeyiniz. Henüz çok erken, tutuşursa biz onu durduramayız. Küçük yaşta yanar. Bu işin vakti saati var, dedi.

Ondan sonra babam beni bir daha götürmedi. Ancak ben durur muyum, bir kere o sohbetin ve muhabbetin lezzetini tatmışım. Mutlaka fırsatını bulup zikir sohbetlerine katılacağım.

Bir gece baktım, babam evde yok. Rahmetli valideme babamın nerede olduğunu sordum. Valide:

-Oğlum, baban zikirde Hacı Halil Ağa'nın evinde, dedi

Bunu duymamla arka kapıdan çıkmam bir oldu Valide:

-Oğlum Mehmet, Hacı Halil Ağa'nın evinin köpekleri çoktur. Herkes oradan geçemiyor Başına bir şey gelir, sen gitme! Dediye de gittim.

Hacı Halil Ağa'nın köpekleri, bana dokunmadılar Aralarından geçtim ve zikir meclisine oturdum Şeyh Efendi, benim geldiğimi görünce sohbeti bitirdi. Böylece zikri tamamlamış oldu. Ondan sonra beni, kenara çekti ve nasihatlerde bulunarak gönlümü aldı. Henüz sohbetlere ve zikre katılmak için çok erken olduğunu söyledi (Dumlu, 2001: 58-59).

1.1.3. Eğitim ve Öğretimi

Yine bu olayın yaşandığı yıl aile çiftini çubuğunu yaptıktan sonra Kütahya merkezdeki evlerine dönerler. Dolayısıyla Mehmet Dumlu, hem köy hayatını hem şehir hayatını çok iyi bilmektedir. Orta ikinci sınıftayken olumsuz bir olay onun,

okuldan soğumasına ve dini eğitime yönelmesine sebep olur. Fakat dönemin anlayışına göre Mehmet Dumlu'nun yaşı hafızlık yapmak için biraz geçmiştir. Müftü İbrahim Efendi on üç yaşında olmasına rağmen on altı yaşındaymış gibi duran bu çocuğa bakarak bu delikanlı olmuş, hafızlık yaşı geçmiş, der fakat sonradan Hafızlığa kabul eder. Kuran ve mûsikî arasındaki ilişki onu mûsikîye daha da yakınlaştırır.

1.1.4. Eğitiminde Etkili Olan Hocalar

Mehmet Dumlu'nun hafızlığa adım atışı ve hafız oluşu hatta İstanbul'a giderek Abdurrahman Gürses Hoca'dan kıraat ve mahâric-i hurûf dersi alması onun manevî hayatının şekillenmesinde önemli etkileri olan dönüm noktalarıdır. O dönemde Abdurrahman Gürses Hoca Kurân-ı Kerîm konusunda en büyük otoritedir. Zaman içinde belki de fark edilemeyen bu hususların ileri dönemlerdeki yaşantısında oynadığı rol inkâr edilemez bir gerçektir. Zira Hoca Hafız Mehmet Efendi'nin on dört on beş yaşlarında Kur'an'ı hıfz etme ve İslâmiyet'in temel esaslarını koruma arzu ve şevki, hayatının her döneminde kendini göstermiştir.

1.1.4.1. Mevlevi Şeyhi Kütahyalı Akif Dede

Aziz Mehmet Dumlu, on iki on üç yaşlarında tasavvufa ilk olarak Mevlevi Şeyhi Kütahyalı Akif Dede'ye intisap ederek girmiştir. Torunu Mehmet Akif Gülhan (antoloji.com)'a göre: Mustafa Akif Efendi (saatçi Akif dede) Mevlevi Dedesi olup, son ayın hanlardandır. Kütahya'da çok sevilip sayılmış ve çeşitli mabetlerde hocalık yapmıştır. Mehmet Akif Gülhan, Baba Dedem Kim isimli bir kitap yazdığını iddia etmekte fakat bu kitapla ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Dedesi, hakkında kendisine ulaşıldığı ve yardım istendiği halde, kendisinden herhangi bir malumat alınamamıştır.

Yakupoğlu (2012: 13) na göre; Mustafa Akif Dede *muvaakkithane* denilen o zamanki rasathane hükmünde olan saat ayarlama yerinde saat imal ederdi. Bu saatler camilerde son yıllara kadar çalışmıştı. Atatürk'ün sağlığında Ankara'da açılan, El Sanatları Sergisine ahşap kısmından takvimine varıncaya kadar her şeyi

ile Mustafa Efendi'nin elinden çıkma bir duvar saatini gönderir. Atatürk'ün takdirini kazanır. Sergiden kendisine bir altın madalya ve takdirname gönderilir. Altın madalyanın takdimi için Halkevi'nde yapılan törende o devirdeki saz arkadaşları ile bir konser vermiş o heyetin içinde kendisi ney ile iştirak etmiş ve ayrıca taksim lütfetmişti. Mustafa Efendi esasen kuvvetli, mahir bir neyzendi aynı zamanda.

Kütahya Mevlevihane'sinin Neyzenbaşı Saatçi Mustafa Efendi "İntizar-ı Makdeminle Nevbahar Eyler Hulul" adlı Hisar buselik eserin bestekâridir (www.kutahyakulturturizm.gov.tr). Aksak Usûlündeki bu Hisarbuselik şarkısı T.R.T. Repertuarı 6712 noda kaydolmuştur. Aynı zamanda tespit edilebilen bir diğer eseri Suphi Ezgi'nin 1953 te kayda geçirdiği Rast Peşrevi'dir, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatından, 1953, Nazari Amali 5. Kitap sayfa 343 te yer almaktadır. Mustafa Akif Dede, 1938 tarihinde Kütahya'da cemal âlemine yürümüştür.

Mehmet Dumlu, sekiz ay gibi kısa bir süre de hafız olduktan sonra ailesi tarafından Abdurrahman Gürses Hoca'dan "Mahârec-i hurûf" dersi almak üzere İstanbul'a gönderilir. İstanbul'a gitmeden önce Saatçi Akif Deden izin ister. Mübarek ellerini öptükten sonra İstanbul'a gitmek üzere hazırlığını tamamlar. Saatçi Akif Dede, onu uğurlar, ancak ona söylemesi gerekli önemli bir mevzuyu söylemeyi unuttuğunu hatırlar. Hemen ardından dört beş satırlık bir mektup yazar.

Bu mektup ve mektubun yazılış maksadı farklıdır. Nitekim Akif Dede, Hoca Hafız Mehmet Efendi'ye o kadar değer vermektedir ki, başladığı işi tam manasıyla öğrenmesini istemektedir. Zira kıraat eğitiminin önemini bilen Akif Dede, Hafız Mehmet Efendi'nin mektubu hocasına göstereceğini bildiğinden Abdurrahman Gürses Hoca'nın dikkatini bu öğrenci üzerinde yoğunlaştırması gerektiğini ince ve zarif bir nükte ile hatırlatmak için bu mektubu yazar:

'Arap alfabesinde dad (ض) harfi, zorca bir harftir. Buna harf-i müsakkal derler. Hocaların birçoğu bu harfi yerinden çıkaramaz. Harfin mahrecini bulamazlar. Oğlum Hafız, hocandan onu iyi öğrenesin,' şeklindedir. Hafız Mehmet Efendi, bu mektubu alır almaz hemen hocası Abdurrahman Gürses'e gösterir. Abdurrahman Gürses, Dede Efendi'nin yazısının daha doğrusu hattının güzelliğine hayran olur. Bu latif ve zarif nasihati dikkate alır. Hafız Mehmet Efendi, Dede Efendi'nin vefatına yakın günlerine kadar hep beraber olurlar. Hakk'a yürümesiyle onun nurlu bedenini Sultanbaş Kabristanına kendi eliyle defneder (Dumlu, 2001: 134).

Hafız Mehmet Efendi'nin, Klâsik Türk Mûsikîsiyle yarım asır meşgul olmasını, gençliğinde ney üflemek için gösterdiği çabaları, üç yüzün üzerinde

ilahiye makamlarına ve usullerine göre bilip söylemesini, onun çocuk yaşlarında Mevlevi Şeyhi Akif Dede'ye biatine ve Mevlevihanelerin aynı zamanda bir konservatuvar olmasına dayandırabiliriz.

1.1.4.2. Abdurrahman Gürses Hoca Efendi

1325 (Milâdî 1909) tarihinde Hendek'e bağlı Soğuksu Köyü'nde doğdu. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i babası Hafız Said Efendi'den hıfzetti. Hıfzını tamamladıktan sonra Hendek'e giderek orada Hafız Abdurrauf Efendi'den ta'lim okudu. 1922 yılında İstanbul'a geldi. Ayasofya Camii yakınındaki Soğukkuyu Medresesi'ne girdi ve buradan mezun oldu. Memleketi olan Hendek'e geri döndü ve gayr-ı resmî olarak hizmete başladı. 1934 yılında tekrar İstanbul'a döndü. Üsküdar Selimiye Camii İmam-Hatibi Evveli Fehmi Efendi'den ilm-i kıraat okudu ve 1937 yılında icazet alıp kurrâ hâfız oldu. 1939 yılında Fatih Mihrimâh Sultan Camii Şerifi'nde ilk resmi göreve tayin oldu. Bir ay sonra Teşvikiye Camii İmam-Hatipliğine getirildi. 1944 yılında Beyazıt Camii İmam-Hatipliğine nakloldu. Bu görevde iken yüzlerce hafız yetiştirdi. 41 yıllık resmi hizmetini 1979 yılında tamamlayarak emekliye ayrıldı (www.ismailbicer.org).

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'e bir asır hizmet etmiş, hafızların hâmîsi Reisü'l Kurra, Hendekli Hacı Hafız Abdurrahman Gürses Hoca Efendi, 10.08.1999 tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuştu. Hoca efendinin naaşı 11.08.1999 tarihinde 40 yıl imamlığını yaptığı Beyazıt Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra caminin bahçesinde toprağa verildi. Yaşamı boyunca İslam'a ve Kuran'a kendisini adanmasıyla tanınan Hoca efendinin cenaze namazında Beyazıt Camii tarihi günlerinden birini yaşadı. Caminin avlusuna giremeyen cemaat, Beyazıt meydanına taşı. Yaklaşık on bin kişinin katıldığı cenaze namazını Diyanet İşleri eski Başkanlarından Lütfi Doğan kıldırdı (www.diyanet.gov.tr).

Hafızlık eğitiminin yanı sıra dini bilgisini geliştirmek isteyen Dumlu Efendi, 1949 senesinde İstanbul'a gider. İstanbul'da Şeyhü'l huffaz diye tanınan Beyazıt Camii İmamı Abdurrahman Gürses Hoca Efendi'den kıraat eğitimi alır. Bir yıl devam eden eğitim sonunda mezun olur ve hocasının icazetiyle Hafız yetiştirmeye

ve kiraat eğitimi vermeye yetki kazanır. Eğitimini başarıyla tamamlayan Dumlu Efendi, Kütahya'ya döner (Dumlu, 2010: 29).

1.1.4.3. Ordinaryüs Prof. Dr. Süheyl Ünver

Süheyl Ünver yakın tarihimizde bilim ve sanat alanlarının her ikisinde de değerli çalışmalar yapmış, Türk kültürüne âşık bir insanımızdır. Çalışmada konu gereği hekimlik yönünden daha çok sanat ve kültür yönleri üzerinde durulacaktır.

17 Şubat 1898 de İstanbul'da doğdu. Medresetü'l-Hattatin'de tezhip ve ebru öğrendi. Türk süslemesi minyatür sanatı ile uğraştı. 1920 yılında Darülfünun Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Güzel Sanatlar Akademisi hocalığı yaptı. 1938'de profesör, 1954'de ordinaryüs profesör oldu. İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde Türk Minyatürü ve Süslemesi hocalığı yaptı. Romanya, Yugoslavya, Yunanistan, Fransa, İsviçre, İtalya, Almanya, Avusturya, Mısır, Irak, İran, Amerika ve Hollanda'da inceleme gezilerinde bulundu.1936'da Topkapı Sarayı Müzesi'nde 500 yıllık nakışhaneyi yeniden kurarak öğrenci yetiştirdi. 1973'de emekli oldu, 1986'da İstanbul'da öldü (Mesara, vd.2000).

Arapça, Farsça, Fransızca biliyor; ney üflüyor; aynı zamanda ressam, minyatürist, tezyin sanatçısı ve hattattı. Türk kültürünün bütün yönleriyle ilgileniyordu. Arşivciydi ve arşivini kendi kurduğu enstitülere, Türk Tarih Kurumu'na, Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. Hayatı boyunca yoğun bir araştırma ve yazma işine kendisini vakfetmiştir. 18 bilimsel kuruluşun üyesi olmuş, tıp tarihi, bilim tarihi, kültür tarihine ait 2500 civarında kitap ve makale yayınlamıştır. 1985'de Kültür Bakanlığınca büyük ödüle layık görülmüş, yurtdışında da ödüller almıştır. Dergi, gazete ve ansiklopedilerde sayısız yazısı vardır. Tarihten Sesler dergisinin de kadrosunda yer almıştır (www.ktsv.com).

Kendisini etkileyen hocaları Hoca Ali Rıza Bey, Abdülaziz Mecdi Tolun, Akil Muhtar Özden'dir. Dumlu (2001: 138) ya göre; Abdülaziz Mecdi Tolun Cumhuriyetin ilk milletvekillerindendir ve Halvetîyye-Şa'bâniyye tarikatına müntesiptir.

Gülbün Mesara, kendisiyle yapılan bir röportajda, babasının şu sözlerini naklediyor: “Hattat Mektebine Tıbbiye’de talebe iken girdim. Sanat benim ruhum üzerinde işlediğinden hekimliğimin insanlık tarafında da faydalı oldu ve mesleğim dışındaki meşgalem oldu. Yani insanlığa karşı şefkat ve bağlılık hislerim arttı. Sanat beni mütevazı, sessiz, mücadelesiz bambaşka bir adam yaptı. Yani ahlâkımı düzeltmekte âmil oldu. En büyük sanatkâr, ahlâklı insandan olur” (www.sdplatform.com).

Süheyl Ünver aslında Kütahyalı ressam Ahmet Yakupoğlu’nun hocasıdır ve Mehmet Dumlu, arkadaşı vasıtasıyla onunla tanışır. Tanışma hikâyelerini Mehmet Dumlu (2001: 139) nun kendisinden aktaralım:

Sene 1959. Ressam Ahmet Ağabey, üç yıla yakın bir zaman olmasına rağmen İstanbul’dan Kütahya’ya dönmemişti. Onun zahiren yokluğunu hissediyordum. Hasret gidermek için ziyaretinde bulunmayı istedim. İstanbul’a gittim.

Ahmet Ağabey, Süheyl Hoca’nın manevî evlâdı olduğundan onu Süheyl Beyin yanında bulabileceğimi biliyordum. İstanbul’a varır varmaz İstanbul Üniversitesine gittim. Süheyl Hoca’nın isminin geçtiği bir odanın kapısı üstünde levha vardı Kapısını tıklattım. Bir hanımefendi çıktı. Süheyl Hocamız ile görüşmek istediğimi söyledim. Hoca, odadan çıktı. Onunla ilk defa karşılaşıyordum Tatlı bir tebessüm ve zarif bir sesle:

-Buyurun efendim, diyerek beni çok sıcak ve güzel bir sözle karşıladı

-Efendim, Kütahyalıyım. Ahmet Ağabey’i uzun yıllar göremedim. Özledim. Burada olduğumu kendisinden duyardım. Onu ziyarete geldim. Bu vesileyle zât-ı alînizi de görmüş oldum, dedim. Süheyl Hoca:

-Gel bakalım! İçeri otur. Seninle biraz sohbet edelim, diyerek beni içeriye davet etti. Sonra bana birkaç soru yöneltti:

-Sen Ahmet’i sever misin?

-Evet efendim. Kütahyalı, onu çok sever.

-Peki, sen ne iş yaparsın?

- Efendim çini ticaretiyle meşgulüm.

-Çini sanatıyla ilgin var mı? Yoksa sadece alıp satar mısın?

Çini tabaklar üzerine ayetleri, hadisleri yazdığımı ve İslam dünyasının şöhretli hattatlarının yazılarını aktardığımı söyledim.

Bunun üzerine Süheyl Hoca önüme bir dosya açtı. Dosyanın içinde yüzden fazla yazılmış hat örnekleri vardı.

-Mademki, o tabaklara hat yazmakla meşgulsün bu dosyanın içinden beğendiklerini kopya alabilirsin, diyerek bana aydınger verdi. Üç gün boyunca öğleden sonra gelip bu çalışmaya devam edebilirsin, dedi.

1.1.4.4. Şeyh Sezai Efendi

1950 yılında vatanî görevini yapmak üzere askere giden Mehmet Dumlu, İzmir Gazi Emir Hava Üssü'nde bir hava eri olur. Karargâhta yazıcılıkla birlikte, garnizonda bulunan caminin imamet görevini üstlenir. Askerliği süresince, Tilkilik'teki Hatuniye Camiinde imamet görevini yapan Kadiri Şeyhi Şeyh Sezai Efendi'nin sohbetlerine iştirak eder. Dumlu (2001: 70-71), Sezai Efendi ile tanışmasını şu sözlerle anlatıyor:

Bir cumartesi günü, Gaziemir'den banliyö treniyle İzmir'e indim, öğle namazı kılmak için Tilkilikte'ki Hâtuniye Cami'ne gittim. Ezân-ı Muhammediyye'nin okunmasına beş on dakika vardı. Câmide bir hoca efendi, vazediyordu. Dinledim... Çok güzel sözleri içeren dengeli ve tutarlı bir vaazdı. Ezan okundu. Hoca efendi, vaazı bitirdi. Namazı kıldık; duayı ettik. Ön saftaydım ve üzerimde de asker elbisesi vardı. Duâ bittikten sonra bir aşr-ı şerif okuyacak pozisyona girdim ve cemaate doğru yönümü döndüm. Hoca efendi:

-Buyurun evlâdım, dedi.

Kısa bir aşr-ı şerif okudum. Sonra kalktım ve hoca efendinin elini öptüm. Hoca efendi elimi tuttu; bırakmadı. Câminin girişinde onun kare şeklinde bir odası vardı. Beni oraya aldı. Okuyuşumu çok beğendiğini ifade ederek, eğitimimi sordu. Efendim, Abdurrahman Gürses Hocanın talebesiyim deyince hoca efendi:

-O, şeyhü'l huffâzdır. Sen kapıyı büyük yerden açmışsın, dedi.

Sonradan öğrendiğime göre hoca efendi, Şeyh Sezai Efendi isminde Kadirî şeyhiydi. Süt beyaz tenli, boylu poslu, ahlakı gibi güzel bir insandı. Kendisinden askerliğim sırasında ziyadesiyle müstefit oldum. İzmir'de kalmamı arzu etti fakat babamın rahatsızlığı sebebiyle terhis olduktan sonra Kütahya'ya döndüm.

1.1.5. Askerliği ve Evliliği

Hoca Hafız Mehmet Efendi, 1950 yılında vatanı görevini yapmak üzere askere gider. Askerliğini İzmir Gazi Emir Hava Üssü'nde bir hava eri olarak yapar. Ona karargâhta yazıcılık göreviyle birlikte, garnizonda bulunan caminin imamlık görevi de verilir (Bkz., EK - 7).

İzmir'de bulunduğu yıllarda kendisini alıştığı manevî ortamı aratmayacak arif ve kâmil insanlarla tanışır. Özellikle hafta sonları onların sohbetlerine katılarak münfeyiz ve müstefid olur. Aynı zamanda sesinin ve sohbetinin güzelliği ile tanınan Hoca Hafız Mehmet Efendi, onların iltifatlarına mazhar olmakla birlikte 'Kütahyalı Hafız' diye saygı ve sevgi görür. Terhis olduktan sonra memleketine döner.

Mehmet Dumlu 1953 senesinde Ayşe Hanım'la görücü usulü ile evlenmiştir (Bkz., EK - 8). Ayşe Hanım kuran kursu hocalığı yapmıştır ve Mehmet Dumlu ile kırk yedi yıl evli kalmışlardır. 2000 yılında Kütahya'da vefat eden eşi için Mehmet Dumlu (Dumlu, 2001: 77) kitabında şunları söyler:

Eşim, geleneklere de sıkı sıkıya bağlıydı. Memleketimiz olan ve bugünde halen yaşamakta olduğumuz Kütahya'nın asırlarca süregelen örfünü, âdetini, ananesini iyi bildiği gibi yerine göre yaşamasını da bilirdi. Müdebbir, otoriter, gönül almasını bilen riyâ ve gösterişten uzak, sade ve samimi, doğal yapısı içinde yaşayan idrâki yüksek bir hanımefendiydi. Aynı zamanda abdestinde namazında olan ve bunlardan taviz vermeyen bir tabiata sahipti. Zirâ onun henüz bir vakit bile kazaya namaz bıraktığını görmedim.

1.1.6. Memuriyet Hayatı

Mehmet Dumlu, 1952 yılında askerlik dönüşü Bayındırlık Müdürlüğü'nde daktilo memuru olur. Bu görevinden Kur'an hıfzında zayıflama olduğu gerekçesiyle istifa eder. Maaşı çok daha az olmasına rağmen 1953 yılında Şehitler Caminde imamlık görevine başlar. İki yıl sonra, Analcı Mescit'ine geçer ve burada imamlık görevinin yanı sıra Mollabey Kuran Kursunda hafız yetiştirir. Daha sonra emekli oluncaya dek çalışacağı Yeşil Camiye imam olur. 1976 senesinde resmi olarak emekli olan Dumlu Hoca vefat edinceye dek fahri olarak imamlık görevine devam etmiştir (Bkz., EK – 9, 10).

2. MEHMET DURLU'NUN ESERLERİ

Hâfız Mehmet Dumlu, ilim camiası tarafından münevver ve mütefekkir bir din adamı olarak tanınır ve Dumlu Hoca diye bilinirdi. Tasavvuf ilmindeki engin bilgisi, tasavvufî konulara getirdiği yorumları Türk-İslam el sanatlarının geliştirilmesi yaygınlaştırılmasındaki çalışmaları, mûsikîşinaslığı, tarihi eserlere sahip çıkma ve onarma konusundaki titizliği ile bilinirdi. Sanatı, Allah'ın kullarına bahşettiği bir nimet, bir lütuf olarak gören hoca efendi aynı zamanda bir sanat aşığıydı. Tasavvuf eğitimi yanında müzik eğitimine de önem veren Aziz Mehmet Dumlu, usul ve makam konularında kendisini yetiştirmiş, sağlığında Türk Müziğinin her konusunda araştırma yapan müzisyenlere yol göstermiştir.

Ömrünü; insanları, sanata, kültüre ve insanca yaşamaya dâvete, adayan Mehmet Dumlu, sağlığında yaptığı ölümsüz eserlerle, kendini yetiştiren Kütahya'ya ve milletine vefasını göstermiştir. Gerek yurt içi-yurt dışı konferanslarda, gerekse katıldığı TV programlarında, hep millî ve manevî değerlere sahip çıkılması gereğini vurgulamıştır. Bu felsefeyle Kütahya'da restore ettirdiği ve aslına uygun olarak sıfırdan yaptırdığı, emeğinin geçtiği 15 eseri mevcuttur.

2.1. KİTAPLARI VE YAYINLARI

2001 yılında yayınlanan Batmayan Güneş Devam Eden Gölgele, 2010 yılında yayınlanan Hiye'l- Fanî Hüvel-Bâki, kitaplarının yanı sıra Tasavvuf Seni Çağırıyor adlı kitapları bulunmaktadır. Keşkül (Ekim, 2004), Tempo (Kasım, 2004), Destan (Kasım, 2004) ve Kutso (Nisan, 2011) Dergilerinde röportajları yayınlanmıştır. Kütahya Gazetesinde zaman zaman köşe yazıları neşretmiştir.

Mehmet Dumlu, Milli Manevi Değerlerimiz (1994, Kütahya) Konferansında, Kütahyalı Gaybî Sun'allah Efendi ve Eserleri (1997, Kütahya) Konferansında, Kütahyalı Şairler (1998, Kütahya) Sempozyumunda, İnsan Aşk ve Mevlana (2001, Konya) Sempozyumunda, Niyazi Mısri (2003, Malatya) Sempozyumunda, Gediz (2004, Kütahya) Konferansında, Evliya Çelebi (2006, İstanbul) Sempozyumunda bildiriler sunmuştur.

Kanal 7'de "Yaşamın İçinden", STVde "Âbide Şahsiyetler" adlı programlarda hayatını anlatan belgeseller yayınlanmıştır. Yine bu kanallarda ramazan ve sahur programlarına konuk hoca olarak uzun yıllar davet edilmiştir. Kendisinin sohbet ve konuşmalarının yer aldığı 1986-1996 yılları arasında TRT 1 televizyonunda Asaf Demirbaş ile "İnanç Dünyası" programı ve BTV televizyonunda 1994-2011 yılları arasında "Gönül Sultanları" programları yayınlanmıştır. Tamburam Kebap Oldu adlı 2005 TRT yapımı bir belgeselde yer almıştır. Bunların yanı sıra Kütahya ile ilgili gezi programlarında muhakkak kendisine de yer verilmiştir. Son zamanlarında "Kalanlara Selam Olsun" adlı TRT'nin yapmış olduğu bir belgeselde yer alması sevenleri ve akrabaları için oldukça manidardır.

2.2. MEHMET DURLU'NUN YAPTIRDIĞI RESTORASYONLAR

Mehmet Durlu, 1959 yılında bir İstanbul gezisi esnasında Gülhane Parkında bir Şeyh efendiyle tanışır ismi Mustafa Özeren olan bu zat oturmuş müritleriyle sohbet etmektedir. Mehmet Durlu sohbele iştirak etmek için izin ister, izin verilir. Şeyh efendi sorar evlat nerelisin deyince Kütahyalıyım der. Topluluktan bir ağızdan Allah nidaları yükselir. Çünkü bir saattir sohbetin konusu Kütahya'da kabri harap vaziyette olan Sunullah Gaybî'dir. Tartışmalar sonucunda Mustafa Efendi, tamiratın Kütahyalılara nasip olmasını murat etmiştir (Durlu, 2001).

Yaklaşık 20 yıl kabrin tamiri hususunda hiçbir şey yapamayan Mehmet Durlu, 1977 senesinde Erdoğan Yavuzlar'ın belediye başkanı olmasıyla restorasyon fırsatını elde eder. Başkanlığa aday olan Yavuzlar'a, Ahmet Yakupoğlu, Mehmet Durlu'nun bu isteğini anlatır ve seçilmesi halinde Gaybi türbesini restore edeceği hakkında söz verdirir. Manevi bir işaretle bu işlere başlayan Mehmet Durlu, vefat edinceye kadar, tarihi eserlerin ihyasıyla meşgul olmuştur. Kendisinin bu konudaki en büyük destekçisi Ahmet Ağabey diye hitap ettiği Ahmet Yakupoğlu'dur. Yavuzlar'ın sözünü tutması üzerine bu iki Kütahya sevdalısı insan, öncelikli sırayı Hıdırlık Mescidine vererek işe koyulurlar ve tüm restorasyon çalışmalarında başarılı olurlar. Bu tamiratı Mehmet Durlu'nun kaleminden aktaralım:

Biz, kararlaştırdığımız gibi tamirata Hıdırlık Mescidinden başladık. Mescit, moloz yığına haline gelmiş ve kubbesi de çökmüştü. Yerdeydi. Oysa bu eser, Kütahya'nın tapu senedi idi ve bu hale gelmemeliydi. Bu hale geldiyse de birilerinin bunu görmesi ve bu işlerle meşgul olması lâzımdı. Allah Teâlâ'nın lütfu ihsanıyla bu hizmet bize nasip oldu. Bu tür işlerle meşgul olmaktan ben de mutluluk duyuyordum. Çünkü bu eserler, bizim kültürümüzdü ve kalıcıydı. Yarın torunlarımıza sunacağımız eserlerdi. Biz, babalarımızdan devralmıştık; onlar da bizden devralacaklardı. Bunca değişen zaman içerisinde gerekli tamir işleri yapıp kuşaktan kuşağa aktarılması lâzımdı. Böylece ecdadımızla kültür bağımız kopmamış olurdu. Aksi takdirde kimse görmez o yıkılır; kimse görmez bu yıkılır sonunda bir gün biz de yıkılıverirdik. Bu düşünceyle tamirat işinde ben de Ahmet Ağabey de Hıdırlık Mescidinin tamiratını öne sürmüştük (Durlu, 2001: 161).

Tapu senedimiz dediği tarihi eserlere sahip çıkarak; Hıdırlık mescidi, Anasultan türbesi, Sun'ullah Gaybî Hz. Türbesi, Karagöz Paşa Cami, Hükümet Konağı, Vahitpaşa Kütüphanesi, Şeyh Salih Efendi Türbesi, Şair Şeyhî Türbesi, Yenicehan Mescîdi, Maliye Nazırı Alipaşa Kabri, Horasan Erenleri Türbesi

restorasyonlarını yaptırmıştır. Ilıca Camîi, Can Çini Mescîdi, Evliyâ Çelebi Konağı, Evliyâ Çelebi Anıtı, Mehmet Dumlu Sanat Merkezi de; yeniden yapılmalarını sağlayarak, günümüze kazandırdığı eserlerdir.

Toplumun bütün bireylerini özellikle ev hanımlarını çalışmaya teşvik eden, Mehmet Dumlu, Evliya Çelebi Kültür Hizmet ve Tarihi Eserleri Onarma Derneğini 2003 yılında, faaliyete geçirmiştir. Kütahya halkının kabiliyetlerini dikkate alarak bu derneğin faaliyetlerini yürüttüğü; Evliyâ Çelebi Konağı'nda tezhip, ebrû, hat, ve mûsikî kursları açmıştır (Bkz., EK – 11, 12).

Sağlığında dünya seyahatine çıkarak birçok memleket görme fırsatını elde eden Mehmet Dumlu, Kütahya'yı diğer dünya kentleriyle kıyaslama fırsatı bulmuştur. Bu aşamada, kendi memleketinin kültürünü, bu denli sevmesinin nedeni altındaki felsefeyi anlamamız açısından onun sözlerini aktarmamız yerinde olacaktır. Bu sözler, yaptırmış olduğu bunca eserin sebebini de açıklıyor:

Seyahat etmeyi çok severim. Ancak benim için önce doğup büyüdüğüm şehir olan Kütahya gelir. Çok gezenler görüyorum, amma kendi memleketinden, memleketinin insanından habersiz. Nasıl bir şehirde yaşıyorum, suâli karşısında suskun. Oysa bu şehir, suyuyla, toprağıyla, havasıyla, insanıyla hatta geleneğıyle, göreneğıyle, câmisiyle, çeşmesiyle velhasılı her şeyiyle benim şehrim. Sokakları benim sokağım. Mahalleleri benim mahallem. Ben, önce bunları hissetmeliyim, tanımalıyım ve bilmeliyim. Şehrim, ne zaman ve kimler tarafından kurulmuş, hangi medeniyetlere beşiklik etmiş, Türkler'in hâkimiyetine nasıl ve ne zaman geçmiş, tarihi eserleri nelerdir, tarihe ve insanlığa kimleri mâl etmiş, kimleri yetiştirmiş, örfü, âdeti, töresi nedir, hangi şarkıları söylemiş, hangi türküleri yakmış, sokağında neler var ve daha nice bilinmeyi isteyen cevaplar...

Netice itibariyle doğup büyüdüğü şehrin kültürünü ve tarihini bilmeden başka yerleri gezmenin pek hoş olmadığımı düşünüyorum. Onun için bu düşünceden hareket ederek çeşitli kaynaklardan kendi memleketim olan Kütahya hakkında bilgiler edindim. Hatta babam Lütfi Efendi'nin emsali olan Kütahya'nın büyüklerinin sohbetlerinde bulundum. Sonunda Kütahya'nın, içine kapalı, gizemli bir yapısı olan kültür ve sanat hazinelerimizden biri olduğunu anladım (Dumlu, 2001: 103).

3. MEHMET DURLU'NUN MÛSİKÎ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

23.06.1991 Hacı Hilmi Beyin Evindeki sohbet: Bu âlem bu evren Allah'ın güzellikleriyle dopdoludur. İş onun bu güzelliklerini fark edebilmektir. Dervişin hali budur mana zevkini hisseder. Bu zevki oluşturan ve geliştiren yan kuruluşlar vardır. İşte mûsikî, ilahiler, zikirler, ahirler, devranlar. Bunların hepsinden bu

güzellik hâsıl olur. Kütahya neyzen fabrikasıdır. Bizim bir Ahmet Yakupoğlu hocamız var ne usanır, ne üşenir ne yorulur devamlı talebe yetiştirir.

Dergâhlar, birer güzel sanatlar akademisidir, birer konservatuardır. Bin yıldır bu güzellikler kültürümüze aktarılmıştır. Sanatımız hattımız tezhibimiz, ebrumuz, mûsikîmiz, şiirimiz, güzel sanatların bütün dalları bu dergâhlarda yetişen sanatçılar vasıtasıyla icra edilmiştir. Gençlik, delikanlılık adı üzerinde ele avuca sığmaz, ona bir sevgi vermek lazım, sanat aşkı vermek lazım. Bu dergâhlardan hem manevi yönü olan hem sanatçı ne büyük insanlar geçmiştir. Onlar olmazsa bu genç dediğin insan eforunu enerjisini başka bir yerde harcayacaktır. Fizik kaidesidir bir kabın içi boşalırsa oraya başka bir şey girer. Sadece sohbetle bitmez bu işler birde bunun icraat, sanat yönü var. Boşta kalan bir toplum şuna benzer. Bir tekneyle denize açılmışsın kürekler düşmüş motor çalışmıyor. Boşlukta sürüklenip duruyorsun (Dumlu,1991: Sohbetin Devamı).

1995 Kütahya Eski Dergâh: “En büyük tehlike lisanımızın bozulmasıdır. Caminin kapısına kilit vurmaya gerek yok milletin diliyle oynamak yeterlidir. Sen bu milletin dilini bozuver, konuştuğu kelimeleri, okuduğu şarkıyı, türküyü karıştırıver tamam... İşte bunu yaptılar Türk toplumuna maalesef. Dille oynamak demek, dini tahrif etmek demektir.

Batının teknolojisi gözlerinizi kamaştırmasın. Dünyada demiri bulan ve insanlığın hizmetine sunan Türklerdir. İlk beyin ameliyatını yapan, mûsikîyle şifa hastaneleri kurup, akıl hastalarını tedavi eden Türklerdir. O devirlerde batılılar, akıl hastalarını sokaklarda yakıyorlardı. Devlet olmayı insanlık ailesine öğreten Türklerdir. Matematiği bulan, atı evcilleştiren Türklerdir. Kendinizi iyi tanıyın”.

14.02.1993 Bursa Ev Sohbeti: “Bir görevimiz var millet olarak; intikal eden mirasa sahip olmak; camisiyle, eseriyle, köprüsüyle, esprisiyle, şarkısıyla türküsüyle ve aynı paralelde yenilerini ilave etmeliyiz. Değişik paralelde değil aranjman değil, kendi şarkın türkün kendi mahallin örfün, neyi gerektiriyorsa öyle. Kendi örfünden âdetinden uzaklaşan toplumlar yıkılır. Muhammed İkbâl’in güzel bir sözü vardır. Esrar ve Rumuz adlı eserinde derki ‘Ferdin ölümü canın bedenden çıkmasıyla olur, toplumların ölümü ise ecdadından kalan örfe âdete geleneğe ters düşmesi sonucu olur.’ Çünkü toplumları yaşatan kurallardır. İslamiyet toplumsal ve cemiyetçi bir dindir. Bu özellik başka dinlerde yoktur. Şuradan anlayın günde 5 defa bir araya getiriyor bizi”.

Kilisede çan çalar bizim davetiyemiz insan sesi iledir. Eşya sesi ile insan sesinin farkı vardır. Hoparlörden gelen ses ile çıplak ses arasında bile fark vardır. Çıplak

ses madeni bir hal alıyor. İnsan sesi kadar güzel bir şey var mı dünyada? Hele o ses birde eğitilmişse ilahi bir ahenk kazanmışsa, tavrı kazanmışsa, mûsikî görmüşse yani, doyulmaz o sese...

Ses nedir? Akciğerden gelen bir havadır, titreşimdir. Ama gırtlak eğitilirse, dil dudak eğitilirse, o terennüm olarak çıkar nağme olarak çıkar, dinleyenler mest olur o zaman. İnsanoğlunu mest edecek en güçlü silah güzel sestir. Şöyle ifade ederler: Âdem yaratıldığı zaman ruhu, ten kafesine girmemiş, bakmış karanlık bir yer, girince sırtına bir yük alacak. Bunun üzerine 12 makam üzerine bir hu sesi işitmiş. Böyle huuu diye Kar-ı Natık gibi tatlı bir sesle mest olmuş ve kafese girmiş. Böyle olduğu içindir ki âdemoğlu o günden bugüne ilahi ve ahenkli sese hayrandır (Dumlu, 1993:Sohbetin Devamı).

Mehmet Dumlu'nun anlattığı bu olay hemşerisi olan Evliya Çelebinin Seyahatnamesinin birinci cildi kırk dördüncü bölüm mutrıblar sitayışnamesi kısmında şöyle anlatılır “İlk defa bütün sazların sesi ruhlar âleminde *der der ten* sesinden telif edilmiştir ki Âdem cesedine ruh girmek istemeyip durdu. Sonunda Rabbi tarafından *der der ten* sesi gelince ruh kendinden geçip hazzın sevincinden Âdem'in cesedine girip karar etti. O sesin etkisinden filozoflar ruha gıda, cana safa olması için çeşit çeşit sazlar yapmışlardır” (Kahraman ve Dağlı, 2013: 405).

1993 yılındaki mûsikî hakkındaki sohbete devam eden Mehmet Dumlu: “Cennette çok zevkler vardır, yeme, içme, giyme, kuşanma, huri, gilman vesaire vesaire... Ama bunların içinde bir tanesi vardır ki onun üzerine daha büyük bir zevk yoktur. Bak Kütahyalı Gaybi hazretlerinin şeyhi, Olanlar şeyhi İbrahim Efendi şiirinde ne diyor:

*Kande bir mahbub-ı hub âvâz olursa dinle sen
Cennet içre cümleden a'la denen zevka budur
Kudretün yetdükçe gey fahir libaslar egnine
Arzuların çekdüğün ol hülle-i ziba budur”* (Kemikli, 2000: 297).

Bu şiiri, mûsikî ile alakalı her sohbetinde okuyan Mehmet Dumlu, bazen şiirin yazarının Gaybi olduğunu bazen yukarıda belirtildiği gibi Olanlar Şeyhi İbrahim Efendi olduğundan bahsediyor. Dumlu (2010) nun kitabında da bu şiirin yazarı ile ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştı. Yaptığımız araştırmalar neticesinde şiirin Bilal Kemikli'nin hazırlamış olduğu; Gaybi Divanında, 297. sayfada 12 ve 14. beyitte bulunduğunu belirtmek isteriz.

Güzel ses güzel söz doyumsuzdur. Onun için bakın mûsikî bizim dinimizdedir. Biz Kütahya'da otuz senedir klasik mûsikî grubundayız. Karınca kaderince bu işi götürüyoruz. Ali Naili Erdem 1967 senesinde Milli Eğitim Bakanı iken Türk Klasik Müzik Konservatuarını kurdu. Batı Müziği Konservatuarı 1936 da kuruldu. Bizim kendi dinimiz kendi kültürümüzün konservatuarı 31 yıl sonra kuruldu. Ali Naili Erdem'in bu icraatından dolayı yemediği taş kalmadı. Kendisine çok hücum ettiler, aranjman falan olsaydı ses çıkarmazlardı. Bu yıllarda biz onu davet ettik Kütahya'ya ve bir konser verdik Itri'den, Dede Efendi'den birçok eserler okuduk. Ressam Ahmet Beyin evinde idik Ali Naili Erdem'in gözleri doldu. Kütahyalılar sizi candan gönülden kutlarım dedi. Bizim bin bir türlü cefalar çekerek yaptığımız konservatuarı siz yıllar evvel yapmışsınız ama biz bunun farkına varamamışız dedi.

Şunun altını çizerek söylüyorum, Batı müziği insanda başlar insanda biter. Bizim müziğimiz insanda başlar, Allah'a ulaşır. Bakınız tekkelerin hepsinde vardır bu ritim. Mesela o salavâtı okuyunuz orada eksiklik var, tavır eksikliği var. Onu ben tek başıma okuyayım birkaç sefer dikkat edin dinlerken. Nota olarak uyuyorsa da tavır olarak uymuyor sizin okuyuşunuz. Tesliman illa hümmе salli ala okuyarak tarif ediyor. Pîrân böyle tavır koymuş, ben yıllarca dinledim dikkatle, aynı şekilde sizinle de geçmem lazım. Mûsikî hatayı affetmez (Dumlu, 1993:Sohbetin Devamı).

1994 Kütahya Kır Sohbeti: “Mûsikî belden aşağı olmadıkça ruha tesir eder. Mûsikî bizim gönlümüzün zevkidir. Zaten dervişin belden aşağı işi yoktur. Arabanın tekerinden çıkan ses bile beni ağlatmıştır. O ses bile bana mûsikî gelir. Niye dervişin fikri neyse zikri de odur da ondan. Bu sohbet, zikirler, ilahiler hep araçtır. Aşkta araçtır, oda vasıtaadır, bir gün gelir oda biter. Bitmez de şekli değişir”.

2005 Çamlıca Sultantepe Meşk: “Güzel sese bedel mi var? Güzel sese doyulur mu? İnsan sesi eğitilirse mükemmel olur. Eğitilmiş ses doyumsuzluk ondadır. Af edersiniz hayvanlar bile Davud aleyhisselâmın sesini dinlediler. Âyet var Kur'an'da ve bugünün teknolojisi onun sesini arıyor fezanın boşluğunda ve bir gün bulacaklar. Davud'un sesi bir âvize gibi boşlukta duruyor onun sesini bulacaklar, gelecek asırlarda olacak bu işler.

Hisarlı Ahmet'in ruhu şad olsun. Yaşça benim ağabeyim yüzlerce Kütahya türküsünü derlemiştir. Dokuz yüz ellili altmışlı yıllarda Kütahya çok tenhaydı. Yirmi bin nüfus var başka iş güç yok. Bir taraftan hafızlık çalışıyorum, Kur'an ezberliyorum ama işim bitince doğru Ahmet Ağabeyin yanına gidiyordum. Sayılamayacak kadar güzel hatıramız var, kendisiyle. Hem iyi bir saz sanatkârı hem de güzel sesliydi. Ama bu özelliklerinden önce ahlaklı, mütevazı ve vakur bir insandı. Güzel bir insandı Allah o yattıkça, Mustafa'mıza (Hisarlı Ahmet'in oğlu) uzun ömürler versin”.

Mûsikî, hayatımızda önemli bir rol üstlenmiştir. O zaman sormak lâzım. Nedir mûsikî? Sesin ölçü ve disiplin altına alınmasıdır. Muhyiddin Arabî Hazretleri'nin ifadesiyle: "Mûsikî, âşığın aşkını, kâfirin küfrünü, fâsığın fışkımasını artırır." Anlayışa göre dinleyiş lâzım. Dervişin fikri neyse zikri odur. Zengin bir güfte, zengin bir beste, güzel ve eğitilmiş seslerin okuyuşları bizim aşkımızı artırır. Elbette aynı filmi seyreden herkes, aynı yorumu yapmaz. Dünya böyledir. Kiminin ak dediğine kimi kara der. Ama şunu söyleyebilirim ki mûsikîyi bilen, ölçüyü bilir. Mûsikî hayatın her safhasında vardır. Çünkü sesi kullanma kabiliyeti vehbîdir. Ancak eğitilebilir sesleri değerlendirmek lâzım. Ses çıkaran bütün âletler de mûsikînin icrasına araçtırlar. Onlardan çıkan sesler de insandaki manevi gücü düzenler. Şifahaneler ve darülelhanlar tamamen cami mûsikîsinin devamıdır. Buna istinaden Türk-İslam müziğinin icrası, canlandırılması ve teşvik edilmesi kültürümüz adına önemlidir.

En büyük bestekârlar, Mevlevî tekkelerinde yetişmiştir. İtriler, Hâfız Postlar, Hamamizadeler ve daha niceleri. Sadece Mevlevî tekkelerinde değil, diğer tekkelerde de mûsikî hayatın içindedir. Tekkelerde ney, kudüm, tambur, rebap özellikle bendir bulunur. Bunlar, zikrin ritmini sağlar; zikre bütünlük verir, oradaki meclise ahenk kazandırır. Mûsikî heyetlerinde pek çok enstrüman vardır. Bir eserin meşkinde aynı notayı hepsinin çıkarması bu ahengi meydana getirmiştir. Böyle aynı notayı çıkararak kesretten vahdete gidilir. Bu da fitrî bir ahenktir (Dumlu, 2010: 324-325).

20.05.2009 Çarşamba sohbeti: “Karı koca geldiler epeyce oldu ertesi gün pekmez pazarında, Kütahya'nın eski ticaret merkezi dedikodular orda olur.

-Eh akşam naptınız diye soranlara Mehmet hoca “Hem; Allah, İllallah, diyor hem türkü çığırıyor. Mehmet hoca hem kadınları, hem erkekleri toplamış böyle bir şey görmedik” demişler. E iyi ya görün diye geldik işte. Ama onlara başka anlamda görünmüş.

Ya! sonra ne oldu hoşlarına gitmemiş türkü söylemişiz o sözlerin her birisi ilahi söz değil mi? Hangi makamda bestelersen, türküde olur, şarkı da olur. Var ya işte ben yürürüm yane yane bu ilahi aynı sözlerle şarkıda yaparsın. Diğerleri de öyle hem beste hem şarkı olur. Senin dinleyişin önemli anlayışın önemlidir. Yaa yok kabiliyet yok eski hafızlar, dervişler hep bestekârdır. İtriler, Hamamizadeler hele Hamamizâde İsmail Efendi aziz Hz. Hatice validemizin ayakucunda yatar hacılar bilir. Bunlar hem bestekâr hem solist her türlü özellikleri var hem hat hem tezhip... On parmağında on hüner bunun nesini beğenmedin”.

19.10.1997 Kütahya Dergâh Nuri Baba Ziyaret Sabah Sohbeti: “Her güzelin gerdanında ben olmaz. Ben çoktur amma gerdanın benlisi yoktur. Bazen de çifte benlisi olur. Çifte ben insanın çok yönlü olmasını ifade eder. Kütahya türküsüdür

bunlar: Selvi kavak uzar uzar dal olmaz. Her güzelin gerdanında ben olmaz. Hep tasavvuf, Kütahya Türküleri. Sabah sabah Hoca türkünün sırası mı? Sırasıdır tabi güzel kelimeler bunlar, Hak kelamı... Sen türküyü açta içindeki manaya bak, lafzına bakma, anlamını zevk et. Konma bülbül konma eğri büğrü dallere. Sen deli mi oldun gönül verecek ellere”.

Kavak ağaçlar ailesinin işe yaramayanıdır. Yani yarar da meyvesi yok, gölgesi yoktur. Bir kerestesi olur o da sağlam değildir. Güzel Allah dostudur. Gerdanındaki ben, çok yönlülüğü, ilmi, temsil eder. Bülbül, dervıştır; sevgilinin yolundan çıkma, eteğine sıkı yapış diyor türküde.

Bir tane daha var bakın Kütahya Türküsü. Ah hamamcı, bu hamama güzellerden kim gelir. Ah ne bileyim ay efendim, günde yüz bin can gelir. Ardında cariyesi önünde sultan gelir. Yağma yağmur, esme rüzgâr yolda yolcum var benim. Serimi sevdaya saldım yar ile cengim var benim. Hamam nedir? Dünyadır. Adamı terletir. Terlemeyen var mı şu dünyada? Akıllıyı da terletir, deliyi de terletir. Zengini de terletir fakiri de terletir. Hamamcı, Allah'tır. Güzeller nedir? Allah dostlarıdır, sizlersiniz yani. Güzeller olmasa dünya neye yarar. Bir teneke benzin dök, birde kibrit çak yak gitsin. Ben de o şarkıyı çok okudum gençlik yıllarımda bilirsiniz: Acemaşiran şarkı vardı neydi o? Dağlarda çok okudum ben onu. Güzeller olmasa bu dünya neye yarar? Mırıldanıyor böyle bir makamı vardı değil mi bu şarkının. Bizim türkümüzde bu şarkıya benziyor. Ah ne bileyim ay efendim, günde yüz bin can gelir. Niyazi Mısri: Günde yüz bin can taşınır aden iklimine. Aden burası yokluk âlemi (Dumlu, 1997:Sohbetin Devamı).

14.03.1999 Kütahya Dergâh Sohbeti: “Her yerde sen her şeyde sen bilmem ki nasıl söylesem dediği zaman ne güzel şarkı bu ne güzel söz bu, başımın tacı bu şarkı. Şarkıda olur ilahide olur bunlar benim için hep Kur’ân. Bu şarkıları ben besmeleyle, gözyaşıyla dağlarda çok söyledim, gören deli derdi. Beni o günlerde görseydiniz sizde yanıma gelmezsiniz. O, Vadiyi Cünun, Sahrayı Cünun, deliliğin başka bir biçimidir. Deli olmadan akıllı olunur mu?”.

3.1. FARKLI FORMLARDAKİ GÜFTELERİ YORUMLAYIŞI

Bir devir Kütahya kapı çekmece derviş olmuştur. Yani her Kütahyalı kendi neşesine göre bir yol seçmiş, bir mürşid-i kâminden maneviyat dersleri almıştır. Buna bağlı olarak bu şehrin kültür ve estetik değerleri oldukça yükselmiştir. Bu bağlamda bir şeyh efendi olan Mehmet Dumlu, eserlerin formu farklı olsa da eserlerin sözlerini tasavvufi bir neşe ile yorumlardı.

“Tekkeler, örfümüzü, âdetimizi, kültürümüzü, İslami içerikleri, İslami zarafet ve nezaketi son din olmasının, manevi ihtişamıyla o topluma tasavvuf neşesini yaymıştır. O neşe toplumda güzel ahlak, fazilet, sanat ve kültür oluşturmuştur” (Dumlu,2001: 424). Tezin bu bölümünde, konunun daha iyi anlaşılması açısından; Mehmet Dumlu'nun tasavvuf neşesiyle yorumladığı bir Kütahya türküsünü, bir şarkıyı ve bir ilahiyi örnek olarak veriyoruz.

a) Sebep sensin gönülde ihtilâle

Sebep sensin gönülde ihtilâle

Sürüklersin beni sonsuz melâle

Bilirsin müptelâyım ben ezelden

Belâ-yı âteşe, belki hayâle

Senin cevrin senin zulmünle şâdım

Niçin dursun figânı-ı şûle-zârım

Benim sensin bu âlemde murâdım

Düşürsen de beni sonsuz melâle

Râtib Aşir'e ait olan bu dizeler, Mustafa Nafiz Irmak tarafından şevk-efzâ makamında bestelenmiştir. Bu sözler, ehlülâhın hayatını anlatıyor. Onlar, kendi bedenlerinde ihtilâl yapan insanlardır. *Sebep sensin gönülde ihtilâle, Sürüklersin beni sonsuz melâle*. Onlar, ârifler, kâmiller, melâl yani cevr ü cefâ içindedir. Dünya insanların zevk u sefası ise onlara göre ağlanacak şeydir. Biz, belâyâ müptelayız. Biz, onunla iç içeyiz. Allah'a yakınlık evliyalar ile olur. Onun için onlar belâdan kaçmazlar. Kenan Rıfâî Hazretleri bu konuda şöyle buyurur: "Zâhirde belâ mal ve mülkün, servet ü sâmanın harap olmasıdır. Bâtında ise bunların hepsi aynı nimettir." Hz. Peygamber, Tâif halkını imana davet etmeye gittiği zaman mübarek ayaklarını taşıdılar, kanattılar. Ona zarar gelmesin diye etrafını insanlar çevirdi. Bu ciddi ve vahim hadise karşısında Ashâb-ı kirâmdan bazıları: - "Ya Resûlullah! Beddua edin. Bizi ne hale getirdiler" dedikleri zaman Resûlullah Efendimiz:

- "Hayır, ben beddua için gelmedim. Rahmet için geldim. Yarın onların çocuklarından İslâm'a katılacak insanlar gelecek. Bilmiyorlar. Bilseler yapmazlardı" buyurdu. Onların hayatı hep böyledir. *Sebep sensin gönülde ihtilâle, sürüklersin beni sonsuz melale*. Tasavvuf, bir ihtilâldir. Eskiye yıkıp yeniye yapmaktır. Yeni bir oluşumdur. Gönümde bir ihtilâl vuku buldu. Sebebi sensin, diyor. Herkes ezâdan, cefâdan, zulümden kaçır. Onlar ise cevr ve zulümle şâd olduklarını söylüyorlar. Benim feryadım, inlemem, ağlamam biter mi?

Başka bir maksatları yok. Aradıkları tek şey budur: “*İlâhî, ente maksudî ve rızâke matlûbî - Ey Allahım benim maksudum, senin hoşnutluğunu ve rızanı kazanmaktır.*”

Benim sensin bu âlemde muradım. Ben, başka bir şey düşünmüyorum. Ne dünya, ne âhiret ne şân ne şöret düşünüyorum. İnsan, insan olarak şanlı şöretlidir ama bilirse. Çünkü ondan büyük yaratık yoktur. Benim içinde bulunduğum ahvâl ve

şerâit ne olursa olsun, cefa olsun, cevr olsun, musibet olsun, belâ olsun ben seninle olduktan sonra bunlar benim için lütuftur, diye ehlullah ifade etmiştir. Zahirde belâ mal ve mülkün harap olması ise de bâtında bunlar rahmettir (Dumlu, 2010: 156-157).

b) A hamamcı

A hamamcı bu hamama güzellerden kim gelir

Ah ne bileyim ay efendim (aman)

Günde yüz bin can gelir

Ardında cariyesi (aman)

Önünde Sultan gelir

Yağma yağmur esme rüzgâr (aman)

Yolda yolcum var benim

Serimi sevdaya salan (aman)

Yar ile cengim var benim

Babam sohbetlerinde bu türkü ile ilgili şu yorumlarda bulunurdu: Ah hamamcı bu hamama güzellerden kim gelir? Hamamcı, Allah, güzeller, insanlardır sembolik olarak yani ahseni takvim yaratılanın en mükemmelidir. Ne bileyim ah efendim günde yüz bin can gelir kimi dünyaya gelir kimi gider hamam dünyadır. Sultan, mürşid-î kâmdir. Bu dünya denilen hamamda temizlenmenin yolu sultandan yani mürşid-î kâminden geçer. Ardından cariyesi gelir diye kastettiği sadık müritlerdir. Kâmuran Dumlu (kişisel görüşme, 21.04.2012, Kütahya).

Yâr ile cengim var benim. Yâr ile cenk edilir mi demeyin? Kişi burada temizlenmek için dışarıdakiyle değil içindekiyle yani canıyla mücadele ediyor. Hz. Peygamber, kızı Fatıma'ya: -Kızım, cihad-ı ekber nefis denilen düşmanla savaşmaktır, buyurdular. Bu savaş, her kişinin kârı değildir. Güçlü silâh ister. Güçlü silâh muhabbetullahıdır. O muhabbetin silâhı önünde nefis, teslim bayrağını çeker. Yoksa nefis, muhabbet silâhının dışındaki bütün silâhları parmağında oynatır (halveti.net).

c) Gir semâ'a zikr ile gel yâne yâne Hû deyu

Gir semâ'a zikr ile gel yâne yâne Hû deyu,

İr safâyı aşk-ı Hakk'a yâne yâne Hû deyu.

Hep erenler Hû ile kaldırırlar can perdesin,

Açtılar gözlerin anda yâne yâne Hû deyu.

Gördüler Hû kaplamış hep on sekiz bin âlemi,
Feyz alırlar cümle Hû'dan yâne yâne Hû deyu.
Ey Niyâzî gönlüne âşıkların hikmet dolar (Mısri, 2003: 89).

Hû esmâsı, bir semâ halindedir. Dervişin raksıdır. Bir yaprak bile yukarıdan aşağıya inerken Hû diye iner. Eşyanın zikri Hû'dur. Rüzgârın esintisinde Hû vardır. Her nefes alış-verişte Hû vardır. Gecenin sessizliğinde eşyanın birbiriyle çıkardığı seste Hû vardır. Dalgaların birbiriyle çarpışmasından çıkan ses Hu'dur. Doğanın her zerresinde Hû esması var. Sonunda bu esmâ dostu ortaya çıkarır. Derviş, bu makamda her yerde, her şeyde Hakk'ı görür.

Derviş, Hû esmâsından feyz alır. Hû Arap gramerinde üç anlam taşır: O, bu, şu. O Allah, bu Allah, şu Allah demektir. Bu çarpı şu eşit o. Onun için türbelerin önünden geçerken eğilerek Hû denir. Buradaki Hû sesi, Hakk'a teslimdir. Teslimiyet ise onların yüceliğini kabul etmektir.

Niyâzî Efendimiz sonunda: *“Ey Niyâzî gönlüne âşıkların hikmet dolar”* diyor. Hikmet gerçek bilgiler, tasavvufî bilgiler, vahdet esrarına ait bilgilerdir. Bu bilgiler, Hû esmâsının içindedir. Hû esmâsında dervişin bir gözü, bir kulağı gönlündedir. Buradan gelenleri alır. Bazen ilham bazen evham gelir. Bu hal devam ede ede sonunda tamamıyla ilhâmâta dönüşür. Artık onun gönlü, âyine olmuştur.

Hû esmâsı, yakıcı bir ateştir. Eğer tam mânâsıyla zikredilirse insanın içini tutuşturur. Büyüklerimiz, bize Hû esmâsını böyle anlatırlardı: Zikrederken dilin ucunu üst dişlere temas ettiricesine göbekten Hû Hû Hû diye okunur. Fazla da okunmaz yanıklık verir. Toprağın susuzluktan kurumuş çatlak halini düşünürsek Hû esmâsı da kötülüklerden çatlamış gönle güzellikler verir. Bu sebepten Hû esmâsı tamamen gönül işidir. Derviş, sevgiliyi gönlünde bulmaya başlar.

Hû esmâsı, eskilerin söylediği gibi sonsuz bir deryadır, o deryadan çıkmak da her kişinin kârı değildir. Çok yüksek kabiliyet, fitrî istidat, gayret ve cehd lâzım.

Hû esmâsı, turûk-u Aliyyede özellikle bizim turuk-u Hâlvetiyye'de uzun süre devam eder. Emmâreden, levvâmeden altı ya da daha kısa bir zamanda geçmek mümkündür. Ancak Hû esmâsını geçmek uzun süreler alabilir. Bu çalışmanın içinde farz ve nafîle ibadetler, zikrullah, muhabbetullah, cezbe, riyâzat, Halvet, tefekkür, mücâdele, mücâhede, murâkabe vardır. Bu bir cihattır. Tasavvufu öyle değme kişinin dışı kesmez. Tasavvuf, bir demir leblebidir. Dervişte âlem-i ervâhtan gelirken kendi derununda getirmiş olduğu yüksek kabiliyet, fitrî istidat, mânevî neşe olması lâzım. Bu, bir tohum misalidir. Kapalı kutu da diyebiliriz. Bu yetenek, dervişin rahle-i tedrisatında mürşid-i kâmilin himmeti ve gayretiyle dervişin nefsiyle tekrar tekrar mücadelesiyle ortaya çıkar. Çünkü karşıdaki düşman çok kuvvetlidir. Nefis, yedi başlı yetmiş dişli bir canavardır. Peygamberler başta olmak üzere kimse nefisinden emin olmamıştır. Bunlardan biri de Yusuf Peygamber'dir konu ile ilgili âyette Allah (cc) şöyle buyurur; ‘Doğrusu, ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü Rabbimin merhamet edip korudukları hariç, nefis daima fenalığı ister, kötülüğe sevk eder’ (Yusuf Suresi 53).

Ben nefsimin kötülüklerinden kendimi kurtarmış sayamam. Çünkü emmâre nefis, kötülükleri öne sürer. Her türlü mel'anet hallere kişiyi götürmek ister. Kendi doğrultusunda götürmeyi arzular. Derviş; Allah, illallah derken bir de Hû esmâsı içine girince içerdeki nefis biraz sıkıntı görmeye başlar. Zikrullah ve muhabbetullah nefsi eğitir. Sonuç olarak bütün ibâdât u tâatlar, nefsi tezkiye, rûhu te'diye için vardır. Hepsisi araçtır ama burada en güçlü araç muhabbetullahtır, İlâhî

aşktır, sevgidir. O gözyaşıyla mürşidin himmetiyle elde edilir yoksa çarşıda alınıp satılan bir şey değildir. Onun için Hû esmâsı için Niyâzî Babamız nutk-ı şeriflerinde son dizede buyurduğu gibi:

Hû dedikçe âşıkların gönlüne hikmetler dolar. Hikmet; güzelliklerle, iyiliklerle, hayırlarla donanmaktır. Hû esmâsında dervişin gönlüne hikmetler dolar. Nereden dolar? Küntü kenzin haznesinden. Buradaki küntü kenz yani gizli hazine âşığın gönlüdür. Ancak kapalıdır. Muhabbetullah, zikrullah ile açığa çıkar. Aslında yukarıdan beri anlatmak istediğim denizin de gizli hazinenin de gönül olduğudur (Dumlu, 2010: 184-187).

4. MEHMET DUMLU HAKKINDA YAPILAN GÖRÜŞMELER

Görüşme yaptığımız kişiler, araştırmanın amacına yönelik örneklem alanı olarak seçilmiştir. Görüşme yöntemi olarak tipik saha görüşmesi tercih edilmiştir. Tipik saha görüşmesinin bir özelliği olarak görüşmeler samimi bir ortamda gerçekleşmiştir. Ayşe Kesicilerle evinde, Kâmuran Dumluyula çini dükkânında Fikret Erkaya ile mûsikî cemiyetinde, Mahmut Uğurluakdoğanla ney atölyesinde Yrd. Doç. Dr. Muharrem Avcı ile Şeyh Şabanı Veli Külliyesinde görüşmeler yapılmıştır.

İsmi zikredilen beş kişi saha araştırmasında ideal bilgi verebilecek üye tanımına uymaktaydı. Bu bağlamda Kütahya Halveti Şabani Dergâhı'nın kültürünü tanıyan ve bu alanda tecrübesi olan üyeler gerekli bilgilerin elde edilmesinde faydalı olmuştur. Sahadaki tecrübeleri ve araştırmacıya yeteri kadar vakit ayırabilmeleri de bu isimlerin seçilmesinde etkindir.

4.1. FİKRET ERKAYA İLE YAPILAN GÖRÜŞME (11.03.2015)

A.G. Kendinizden kısaca bahseder misiniz?

F.E. Efendim bendeniz Fikret Erkaya, 1961 yılında Erzurum'un Uzundere Kasabasında doğdum. Memleketim Erzurum. Annem Fatma Hanım babam ise Mehmet Bey, sekiz kardeşiz. Bir kızım bir torunum var. Maltepe Mûsikî Eğitim Vakfı kurucu başkanıyım ve mûsikî hocalığı yapmaktayım. Aynı zamanda vakfın konserlerinde Klasik koroları yönetiyorum.

A.G. Mehmet Dumlu ile ne zaman ve nasıl tanıştınız?

F.E. Tanışmamıza vesile olan kişi Emekli Albay İbrahim İşkan beyefendi idi. Azizim çocukluk arkadaşıymış. Kendisi Mevlevi'ydi ve çokta iyi bir kudümzen'di. O günlerde toplanır meşk ederdik. İbrahim Bey de kudüm vururdu. 1983 yılının başlarında Askerliğim Kütahya'ya çıkmıştı. İbrahim Bey "seni Kütahya'da bir mürşide gönderiyorum, benim çocukluk arkadaşım bu mektubu da ona verirsin" dedi. Kütahya'ya vardığımda ilk işim İbrahim beyin vermiş olduğu mektubu Efendime teslim etmek üzere yeşil caminin karşısındaki çinici dükkânına gitmek oldu. Kendisi dükkânda yoktu oğlu Kamuran beye mektubu bıraktım. Efendimi zahiren göremediğim için içim buruk bir şekilde birliğime teslim oldum. 1988 yılında Mehmet Dumlu'nun İstanbul'daki dervişlerinden sarraf Erol Öngüç beyle tanıştım. Dostluğumuz devam ederken 1990 senesinde Erol beyin Mehmet Dumlu'nun müridi olduğunu öğrendim. Erol Bey kendi aralarında yaptıkları İstanbul'daki toplantılarında, mûsikî dersleri vermemi rica etti. Büyük bir şevkle kabul ettim. Evlerde meşke başladık. Hazretin resmini gördüm fakat kendisiyle henüz tanışmamıştım.

18 Mayıs 1991 ilk defa Mehmet Dumlu Efendi ihvanıyla beraber Kastamonu'ya gidiyordu. Biz de İstanbul'dan yola koyulduk. Kütahya'dan gelen ihvan ve Efendimle, Bolu'da Hayrettin Tokadi hazretlerinin türbesinde buluştuk. İlk defa Sultanımı orada gördüm. Yıllardır aradığım sevgiliyi bulmuştum. Orada dergâhın kapısında beni yanına çağırđı. "Hizmetlerini duydum, emeklerin mübarek olsun evladım." dedi. Himmetiniz var olsun efendim, dedim. Elini öptüm sonra yola koyulduk, yollarda hep meşk ettik. Yolumuzun üzerindeki Âşık Dertli'ye ve Geredeli Aziz Halil Efendiye uğradık. Akşama Kastamonu'ya vardık.19 Mayıs sabah namazına müteakip Hz. Pir dergâhında Sultanıma intisap ederek içinde var olduğum mana yolculuğuma başladım.

A.G. şeyh şabani Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma haftasına Mehmet Dumlu her yıl katılım gösteriyor muydu?

F.E. Evet, 1991 yılından itibaren yirmi yıl boyunca Sultanım, fi sebîlillâh hizmet etmiştir. Azizim, Hakka yürüdükten sonrada bu hizmetimizi sürdürmeye özen gösteriyoruz. Azizimin himmeti Pir 'anın şefaati ile her sene anma haftalarına itina eder, konserler veririz, Sempozyumlar yapılır.

A.G. Konserlere hazırlıklar nasıl yapılıyordu?

F.E. Efendimin emri ile repertuarı oluşturduktan sonra, Sultanımın huzurunda orada geçilecek eserleri meşk eder prova alırdık. Daha sonra bu fakirin şefliğinde, Konya'dan, Kütahya'dan, İzmir'den, İstanbul'dan, Erzurum'dan, Ankara'dan, Bursa'dan çeşitli illerden gelen ihvanımızla konserlerimizi yapıyorduk. Dergâhta tıpkı Zâkir başı gibi hizmet ederdim, ama sahnede koro şefiyim, mesleğimin gerekliliği neyse o şekilde koroyu yönetirdim ve konseri tamamlardık.

A.G. Dergâhta da Zâkir başı olarak hizmetlerinizi sürdürmüşsünüz orada hangi formda eserler okunuyordu?

F.E. Türk müziğine gösterilen hassasiyetin temelinde mûsikînin manasındaki zenginlik vardı. Türk müziğinin pek çok formu icra edilirdi. Fakat okunan eserlerin, sözlerindeki yani güftelerindeki mananın uygun olması şarttı. Devran edilirken sadece dini mûsikî formu ile Sultanımın ya da ihvanın okuduğu kasideler, enstrümanların yaptığı taksimler olurdu. Diğer formdaki eserler devranın sonunda sohbet aralarında ya da huzurda okunurlardı.

Azizimin, mûsikî zevki çok yüksekti. Birlikte icrası çok güç formdaki eserleri ve ayinleri meşk etmişizdir. Bütün mânâ zevkini bize veren efendimdir. Seçtiğimiz repertuarları da hep onun bilgisi dâhilinde hazırlar konserlerde ya da dergâhta icra ederdik. 1991 yılında Maltepe Mûsikî Eğitim Vakfının kurulması içinde bizi teşvik etmiştir.

A.G. Devran ilahilerini huzurda okunan ilahilerden ayıran farklar nelerdir?

F.E. Tekke mûsikî disiplin içerisinde icra edilir. Okunan ilahilerin, zikrin temposuna uyması, güfte ve bestenin bir bütünlük arz etmesi gerekir. Devranda okunan ilahilerin zikri kesmemesi, sürüklemesi önemlidir. Devranda okunan ilahilerin yapısı ritmiktir. Seçilen ilahilerin usulleri nim sofyan, sofyan, düyek vs gibi olur. Bunun sebebi en az dört darbı vurmasıdır. Yani la-ilahe- illal-lah veya hu-hu-hu-hu, 2'lik 4'lük 8'lik gibi. Zikrin temposu, Efendimin yönlendirdiği ölçüye göre hızlanır veya biraz daha ağırlaştırılabilirdi. Huzurda okunan ilahiler ise daha serbest olabilir. Sultanımızın huzurunda, bir sohbet deminde bu sohbetin getirdiği mana gereği, ihvan içerisinde bir canın Efendimizin desturu ile okuduğu ilahilere

huzur ilahileri denilir. Huzur ilahilerinde önemli olan güftedeki mananın, sözlerin derinliğidir. Yani devran ilahilerinde güfte de önemlidir ama ritmik yapısı önde tutulur. Çünkü zikri sürükleyip şevki ve coşkuyu düşürmemesi gerekir. Huzur ilahilerinde ise tüm önem güfthenin zenginliğinde toplanır. Huzurda okunmak üzere seçilen farklı formlardaki eserler; şarkılar, besteler, kasideler, ilahiler, halk müziğinden türküler, nefesler, deyişler de olabilir. O anki sohbeta bağlıdır. Burada meydan açılmamıştır zikir yoktur. Bir sohbet ortamı vardır.

A.G. Mehmet Dumlu için güftelerdeki mana neden önemliydi?

F.E. Azizim güftelerdeki yani Nutk-ı Şeriflerdeki manaya çok önem verirdi. Güftelerdeki mana, zihinde tefekkür oluşturup daha da derinleştirmektedir. Güftedeki mana zenginleştikçe güfthenin değeri artar o güfteyi taşıyacak bestenin de kalitesi değişir. Güfte yücelince bestede yücelir. Yani sevdiğiniz bir insana hediye sunarsanız, elbette hediyenin kabı da kendisi de yüksek manada olur. Çok kıymetli bir hediyeyi gazete parçasına sarıp vermezsiniz. Güfteler, süzülür süzülüp gönülden gelen öz düşüncedir. Pir'ânın fem-i muhsinlerinden gelen sözler, Nutk-ı Şerifler ise manevi bir gıdadır, berekettir.

Fikret Erkaya ile yapılan görüşmeden elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir: Mehmet Dumlu'nun sadece Kütahya da değil Kastamonu'da da hizmetlerini vefatına kadar düzenli olarak sürdürmüştür. Şeyh Şabani Veli Anma etkinliklerine çeşitli şehirlerden gelen müritleri katılım göstermektedir. Kastamonu'da konferanslar verildiği, konserler düzenlendiği ve bu yapılan hizmeti karşılık beklemeden yaptıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Konserde ya da dergâhta okunacak repertuvar belirlenirken ve müritlerinin konsere çıkmadan önce yapılan son provalarını Şeyh Efendileriyle birlikte yapmaları Mehmet Dumlu'nun mûsikî bilgisinin oldukça iyi olduğu bulgusunu oluşturmaktadır. Müritlerinin de mûsikî ile ilgilenmesini istediği ve müridlerine verdiği bu eğitimi çevrelerine aktarmaları için teşvik ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Mehmet Dumlu Sohbetlerinde, mûsikînin sanatsal yapısının ötesinde, mûsikî sözlerindeki derin manalar ile müritlerinin manevi yolda ilerlemelerini sağlamış olduğu bulgusu elde edilmiştir.

4.2. AYŞE KESİCİLER İLE YAPILAN GÖRÜŞME (23.01.2015)

A.G. Kendinizden kısaca bahseder misiniz?

A.K. Sene 1948 Ocak ayının 1. günü Kütahyalı bir ailenin çocuğu olarak Sultan Bağ mahallesinde dünyaya gözlerini açtım. Babam Abdullah Bey, annem ise Umuş hanımdır. İki Ağabeyim var. Eşim Nureddin Bey, Hakka yürüdü. Rabbimin üç tane emaneti var; oğlum Hüseyin, kızlarım Nuray ve Asuman. Bu emanetlerimden de torunlarım var.

A.G. Mehmet Dumlu ile ne zaman ve nasıl tanıştınız?

A.K. 1966 Haziran ayının ilk haftası Ömer Seyfettin'in Anadolu Evliyalarını, Yunus Emre'nin Dertli Dolabını okuyordum. Sanki gökteki bulutlar ile yer arasında sıkışmıştım. Evin içinde gözyaşı döküyordum. Derken ikinci vakti kapı çaldı. Hüseyin ağabeyim geldi. Beni görünce 'kardeşim bu halin ne' dedi. Ağabey benim içim yanıyor, dedim. Ağabeyim hemen dönüp gitti. O zaman vekil olarak görevli Mehmet Dumlu Efendime gidip, destur isteyip halimi anlatmış. Mehmet Dumlu Sultanımda hemen getir, demiş. Ağabeyim beni alıp huzuruna götürdü. Mübarek o zaman gençti ve çocukları küçüktü. Ben gözyaşları içinde elini öptüm. Böylece tanıştık.

A.G. Bayanların kendi aralarında yaptığı devranlar nasıl olurdu?

A.K. İhvanın bulunduğu iller de bayanlardan sorumlu yolda uzun yıllar hizmet etmiş yetişmiş çavuşlar, büyüklerimiz olurdu. Bu durum tabii erkeklerde de vardı. Kütahya da ilk toplantımıza Mustafa Özyürek Efendimiz zamanında Hacı Müzeyyen anne ile başladık. Biz anne diye hitap ediyorduk, ismi Müzeyyen Alanyalı idi. Hepimize uygun müsait bir gün ve saat belirleyip evlerde toplanıp dersimizi yapıyor, dualarımızı niyaz ediyor, ilahiler okuyor, meşkimizi yapıp dağılıyorduk. Bazen diğer illerde bulunan ihvan kardeşlerimiz ya da onlardan sorumlu kişiler yani anneler de gelir birlikte devran ederdik. Mustafa Efendim hakka yürüyünce bir süre ara verdik.

Sonra da Mehmet Efendim ile devam etti. Sayımız artınca evlere sığmıyorduk. Bu sebeple çarşamba günleri Can Çini'nin altındaki Can Mescitte toplanıyorduk. Hacı Müzeyyen annem hakka yürüyünce Mehmet Sultanımın eşi

Ayşe annemiz devranları yürüttü. Toplantılarımızda Zâkir başı olarak hizmetlerimi sürdürmeye devam ettim. Kütahya da kendi içimizde bu toplantımıza çarşamba gezeği de deriz. Mehmet Dumlu Efendimiz sağlığından hakka yürüyünceye kadar geçen zamanda, her çarşamba gezeğimize gelir sohbet eder ilahiler meşk ederdik. Bu ilahileri istidatlı, hevesi olan gençlere de öğretin onlarda okusunlar diye tembih ederdi.

A.G. Ses kayıtlarına ulaştığımız Azize anneyi tanıyor musunuz?

A.K. Evet, kızım tanışıyorduk. İsmi Elmas Karatay'dır. Bir gün bu toplantılarımızdan birinde Hacı Müzeyyen annem yanında esmer, zayıf, dal gibi uzun boylu birisini getirdi. Mustafa Efendimizin "size 200-300 ilahi gönderiyorum" diye bahsettiği Elmas Karatay hocaymış meğer. Eskiden evlerde mevlit okutturulurdu. Bayanların mevlitlerinde, Elmas hocada mevlit Kur'ân okurmuş. Mevlithandı.

Hem hoca hem derviş, çok otoriterdi. Titiz, disiplinli ama sevgi dolu bir insandı. Üç dört sene birlikte meşk, devran ettik. O zamanlar edepten sormazdık hayatlarının en ince detayına kadar, kendileri anlatmak istedikleri kadar anlatırlardı. Anlattığı kadarıyla bilirdik. Hem edepten hem de toplantılarımızda aşkımız, şevkimiz, muhabbetimiz dağılmasın diye dünyevi, zâhir konulara girilmezdi.

Fakir, hayret ederdi ne yorulurdu, ne sesi bozulurdu akşama kadar oku deyin büyük bir şevkle hem ilahi okur hem zikir ederdi. Kansere yakalanmış, o hasta haliyle bile devranlara gelirdi. Son zamanlara doğru hastalığı iyice ağırlaşınca kimi zaman uzanır yattığı yerden zikir ederdi. Mustafa Efendim Hakka yürüdükten bir süre sonra 1973-1974 yılları arasında Elmas hocanın da vefat haberini aldık. İstirahatgâhı Gediz de diye duymuştuk. Allah rahmet eylesin. Zaman geçip gidiyor. Mustafa Efendime biatim hasretle aşkla yedi yıl sürdü. Ama yedi yıl sanki yetmiş yıl gibi dolu dolu geçti. Yol bitmiyor tabi...

Ayşe Kesicilerle yapılan görüşme sonucunda; Ayşe Kesiciler'in, Uşaklı Yakupzade Mustafa Özyürek Efendiye biatlı olması geçmişten günümüze kültür aktarımı açısından önemli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Geçmişten günümüze Halveti Şabani yoluna bağlı olması ve devranlarda Zakir başı olarak görev alması, derlenen ilahilerin güvenilirliğini artırmış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4.3. MAHMUT UĞURLUAKDOĞAN İLE YAPILAN GÖRÜŞME (24.2.2015)

A.G. Kendinizden kısaca bahseder misiniz?

M.U. 1956'da Adana'da doğdum. Babamın ismi Mehmet Münir annem Zeliha hanımdır. Dört kardeşiz. Eşim Emine Hanım, bir oğlum ve iki kızım iki tanede torunum var. Kültür bakanlığına bağlı Konya Türk Tasavvuf müziği topluluğunda Ney sanatçısıyım.

A.G. Mehmet Dumlu ile ne zaman ve nasıl tanıştınız?

M.U. Aziz Mehmet Dumlu Efendimle 1989 yılında Kütahya'da vermiş olduğumuz bir konser de tanışma şerefine nail oldum. Hitabetinin mükemmel oluşu, karşısındaki kişiye sevgi dolu bakması, kıyafetlerinin temiz modern ve muntazam olması, mûsikî bilgisi, kibar ve sosyal oluşu beni çok derinden etkileyen yönleridir.

A.G Mûsikî meşklerine, devranlara katılır mıydınız?

M.G. Sultanım destur verdikçe devranlarımıza katılırdık. Fakir ney üflerdi. Şayet gidemiyorsak maruzatımızı bildirirdik. Kastamonu düzenlenen konserlerde hizmet etmek için gayret gösterirdik. Müzisyenler sazıyla sesiyle, ihvanda karınca kararınca bir işin ucundan tutardı. “Dervişin şeyhine hizmeti şahane gerekmiş” elimizden gelenin en iyisini yapmaya çalışırdık.

Dergâhta daha önce hiç bilmediğim pek çok ilahi ve klasik mûsikîmizden örnekleri bizlere öğretmiştir. Mesela Ebubekir Ağa'nın “Etti o güzel ahde vefa müjdeler olsun” isimli Segâh şarkısını fakir ilk kez ondan öğrenmiştir. Sultanım Tekke tavrına hâkim olduğu kadar Klasik Türk Sanat Müziğinin, usul ve makam bilgisine de sahipti. Ayrıca Türkü repertuarı da oldukça genişti. Herkesin bir sanat dalıyla uğraşmasını isterdi. Özellikle gençlerin kültürümüzü tanınmasını ve mûsikîyle meşgul olmasını ister çok önem verirdi. Sohbetlerimizde okuduğumuz ilahilerin şarkıların tasavvufî açıklamalarını yapardı. Hiç konuşmadan huzurunda edeple oturur iki kaşının arasından gözlerimizi ayırmamaya çalışırdık. Bizlere tıpkı bir annenin çocuğuna duyduğu şefkatle bakardı. Sevgiyi ve muhabbeti Sultanımda bulurduk. Bizlere de karşılık beklemeden her şeyi sevmemizi buyururdu. Sultanım sohbetlerinde Hafız olduğu için Kur'ânı Kerimden Âyetler, Peygamberden hadisler

okur ve hiçbir sohbetinde elinde yazılı metinle çıkmaz ama deryalar gibi coşkulu ve dopdolu konuşurdu.

Mahmut Uğurluakdoğan ile yapılan görüşme neticesinde; Mehmet Dumlu'nun hem görsel hem işitsel yönden insanları etkilediği ve sosyal yönünün çok gelişmiş olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Mûsikî ile birlikte birçok sanat dalında da yetkin ve aktif olduğu bulgusu elde edilmiştir.

4.4. KAMURAN DURLU İLE YAPILAN GÖRÜŞME (23.01.2015)

A.G. Kendinizden kısaca bahseder misiniz?

K.D. Kütahya'da dünyaya geldim. Mehmet hocanın ilk evladıyım. Eşim Rukiye Hanım iki kızım ve bir torunum var.

A.G. Babanızın çaldığı bir enstrüman var mıydı?

K.D.1960'lı yıllara doğru Ahmet Yakupoğlu eski bir gelenek olan neyzen gezekleri'ni yeniden canlandırmaya karar vermiştir (Bkz., EK – 13, 14).

Babam da bu gezeğe katılmış ve nısfıye neyle bu işe başlamış. Ahmet Yakupoğlu, babama bir sonraki gün: "Hoca kolların uzun, nısfıye ufak kaldı", diyerek şah neye geçirmiş. Belli bir süre devam etmiş, hatta 3. Selim'in Suzidilarasını notadan geçmişler. Zamanın Kütahya müftüsü bu durumu öğrenince babamı yanına çağırarak "düdük mü çalıyorsun hoca, hiç yakışıyor mu sana" demiş. Bu duruma kızan babam "Hocam onun adı düdük değil neydir, sahibi de Mevlana hazretleridir, sözünüzü geri alsanız iyi olur sahibini incitirsiniz" şeklinde Müftü'yü uyarmış. Bu gezeği takip eden müftü babamı maaş kesim cezasıyla cezalandırmış. Ahmet Yakupoğlu bu durum karşısında Mehmet hocam sesin zaten güzel sen müftüyle zıtlama hanende olarak bizim gezeklerimize katılmaya devam et demiş. Babamın içinde enstrüman çalmak bir uhde olarak kalmış yıllar boyunca, bu yüzden altı torununu hepsine de bir enstrüman çalmayı öğretirmiştir. "Anlamaz Ney'in sedasın değme molla neydiğün, Onu Mevlana'ya fehm ettirdi Mevla" Babam bu hatırasını nakleder, bu şiiri okurdu.

O müftüyle yıllar sonra bir hac yolculuğu esnasında Şam yolunda karşılaşmışlar. Babam müftünün kolunda iki kişi görünce hasta sanmış. Hac

yolunda küslük olmaz deyip yanına gitmiş, selam vermiş. Müftü aleyküm selam kimdiniz diye sorunca, babam, onun kör olduğunu anlamış. Kendisi üzülmeyin diye ismini vermemiş ve Kütahya cemaatinden birisiyim deyip ayrılmış. Babam bu olayı her hatırladığında Gaybî'den “Erenlere hor bakma sakın berbat olursun, Gönüllerini yıkma sakın berbad olursun” adlı şiiri okurdu.

Ahmet Yakupoğlu'nun Gezeği'nde yine bir gün, babam kaside okurken Kütahya'da misafir olan Bekir Sıtkı Sezgin Bey, babamı dinlemiş ve “hocam bu aşk makamıdır” deyip kendisine iltifatlarda bulunmuş. Babam Bekir Beyin ölümüne çok üzüldü, ölümünün haber olarak medyada yer almamasına da çok içerledi. Kitabında bu konudan şöyle bahseder: “Bekir Sıtkı Bey, bir şeyh çocuğudur. Çok büyük bestekâr ve sanatkârdır. Zeki Müren, vefat ettiği zaman Türkiye: Sanat güneşimiz söndü, diye kıyameti kopardı ve yer yerinden oynadı. Ancak Bekir Sıtkı Sezgin gibi klâsik mûsikî de Türkiye'de bir numara olan insanın vefatı sadece çok garip bir gazete yazısıyla duyuruldu. Toplumun kültür seviyesinin nereden nereye geldiğini bilmek lâzım”(Dumlu, 2001: 72). Babam, gençlik yıllarında İstanbul'a gittiği zamanlarda da Türk Sanat Müziği'nin önde gelen isimleriyle tanışır, onların mûsikî icralarının dinlermiş.

A.G. Babanızın, Ahmet Yakupoğlu'nun gezekleri dışında mûsikî icra ettiği başka bir topluluk var mıydı?

K.D.1960'lı yıllarda ben çocuktum, babamın sohbetlerine katılan pek çok rütbeli asker vardı. Bu askerler resmi kıyafetleriyle ve askeri araçlarla gelirlerdi. O günlerde askeri bandoda görevli bir yüzbaşı babama mehter takımı kurmayı teklif ediyor. Babam kabul ediyor: Ben de gazellerini okurum diyor. Babam bu mehter takımında gazelhandı, bakın fotoğrafı da var. Ses kayıtları da vardı. Mehmet Akif'in “vurulmuş alnından yatıyor şiirini,” gazel olarak okumuş şimdi o kayıtlar nerede bilemiyoruz (Bkz., EK – 15, 16).

Kamuran Dumlu ile yapılan görüşme sonucunda; Mehmet Dumlu'nun gençlik yıllarından itibaren müziğe ilgili olduğu ve çevresindeki insanları da müziğe teşvik ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

4.5. MUHARREM AVCI İLE YAPILAN GÖRÜŞME (02.05.2015)

A.G. Kendinizden kısaca bahseder misiniz?

M.A. Şeyh Şaban-ı Veli Kültür Vakfı Başkanım. Kastamonu Üniversitesinde Akademisyen olarak görev yapmaktayım.

A.G. Mehmet Dumlu'nun, Anma etkinliklerine hizmetleri nelerdi?

M.A. 1992'de birinci Şeyh Şabani Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma haftası başladı. Şeyh Şabani Veli Derneği kurmuştuk.1996'dan sonra vakıf haline dönüştürdük. Mehmet Dumlu Hocamız vakıf olması için bize maddi ve manevi her yönden destek oldu. Daha önceki yıllarda da Mehmet Dumlu Hoca Anma haftasına çok sahip çıkmıştır. Anma etkinliklerine Mehmet Hocamız her sene düzenli olarak gelirdi. Müritleri ile birlikte Fikret Erkaya yönetiminde konserler icra edilir, Sempozyumlar düzenlenirdi. Mehmet Dumlu Hoca bu hizmetini vefatındaki süreye kadar devam ettirdi (Bkz., EK – 17, 18).

Müritleri hala anma etkinliklerine katılım göstermektedir. Maltepe Mûsikî Eğitim Vakfı Başkanı Fikret Erkaya hocamız da itina ile anma etkinliklerine katılır, konserler düzenleyip, Mehmet Hocamızın sağlığında olduğu gibi hala hizmetlerini sürdürmektedir. Mehmet Hocamızın müritlerini getirmesi konserler düzenlemesi, bu etkinliklerin duyulması noktasında çok büyük hizmet olmuştur. Bir akım oluşturmuştur. Şu anda Halveti Tarikatlarının farklı kolları da Şeyh Şabani Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma haftasına katılım gösteriyor. Şeyh Şabani Veli Türbesini, külliyesini dört bin kişi ziyaret etmektedir. Halveti Şabaniye kolu çok eski köklere dayanan bir kol, kitle iletişimsiz okulların olmadığı örgün eğitimin verilmediği bir çağda 360 halife yetiştiriyor. Bu halifeler günümüze kadar onun felsefesini düşüncesini taşıyor. Günümüzde de bağlıları giderek artıyor. UNESCO tarafından 2013 yılında Azerbaycan'da Seyid Yahya Şirvani yılı ilan edildi. Dolayısıyla tek temennimiz 2019'da Şeyh Şabani Veli'nin vefatının 450. Yıl dönümünde UNESCO'nun Şeyh Şabani Veli Yılı ilan etmesidir.

Yrd. Doç. Dr. Muharrem Avcı ile yapılan görüşme neticesinde; Mehmet Dumlu'nun Kastamonu'daki Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma haftasının kutlanmasında ve bu haftanın geleneksel hale getirilmesinde çok büyük katkısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜTAHYA ŞÂBANÎ DERGÂHINDAN DERLENEN İLAHİLER

1. ARAŞTIRMACININ DERLEDİĞİ İLAHİLER

Kütahya Halveti Şabani Dergâhında söylenilen tüm ilahiler, Fikret Erkaya ve Ayşe Kesiciler’le birlikte yeniden seslendirilerek bir ilahi havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra bu ilahilerin yalnızca Kütahya Halveti Şabani Dergâhına ait olanlarını tespit etmek için internetteki ilahi arşivleri taranmıştır. Orijinal ilahiler tespit edildikten sonra, ürünlerin güvenilirliğini arttırmak için, Mehmet Dumlu’nun kayda alınmış yüzlerce sohbeti dinlenilerek bu ilahilerin beste ve güftelerinin doğruluğu denetlenmiştir. Ses ve video kayıtlarına, Mehmet Ali Kaynak, Erol Öngüç ve Erdal Gülmüş’ün özel arşivlerinden ulaşılmıştır. Notaya alınmadığı tespit edilen 17 ilahi ise derlenmiştir. Araştırmacı tarafından derlenen ilahiler makamlarına göre; Yedi Hüseyini İlahi, İki Hicaz İlahi, Üç Segâh İlahi, İki Karcıgar İlahi, İki Rast İlahi ve Bir Hüzzam İlahi’dir. Halveti Şabani Dergâhında okunan toplamda 34 ilahi, deforme olmaktan belki de yok olmaktan kurtarılmıştır.

Derleme yöntemi özetle şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Araştırmacı tarafından, Ayşe Kesiciler’den bildiği tüm ilahileri okuması istenilmiştir. Daha sonraki aşamada, okunan bu ilahilerle bir ilahi havuzu oluşturulup, notası olmayanlar tespit edilmiştir. Notası olmayan bu ilahilerin bir kısmı Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek Efendi’nin ses kayıtları vasıtasıyla, diğerleri ise yine kendisinin müritleri olan; Elmas Karatay (Azize Anne) ve Mehmet Dumlu’nun ses kayıtları dinlenerek notaya alınmıştır. Yöntemde yararlanılan Mehmet Dumlu, Elmas Karatay ve Ayşe Kesiciler’in, Yakupzade Mustafa Efendi’nin müritleri olması Kütahya Halveti Şabani Dergâhına ait derlenen ilahilerin geçerliliği ve güvenilirliğini arttırmıştır.

Elmas Karatay’ (Azize Anne) a ait ses kaydından: Hüseyini makamında olan güftesi Füzûliye ait; *Bende mecnundan füzûn âşıklık isti’dâdı var*. Güftesi Niyazi Mısrî’ye ait; Hüseyini İlahi, *Ey gönül gel hakka giden râhı bul*. Güftesi Seyyid Nizamoğluna ait; Hüseyini İlahi, *Hayretteyim*. Güftesi Anonim Olan; *Ocağında*

balın olsam, Bu derdin devası sende ve Ben varlıktan el çekmişim, adlı altı tane ilahi derlenmiştir.

Ayşe Kesicilerle yapılan derleme çalışmaları sonucunda: Güftesi Yunus Emre'ye ait: Hüseyini İlahi, *Aciz kaldım zalim nefsin elinden*. Güftesi Niyazi Mısri'ye ait; Hicaz İlahi, *Ey gönül gel ağlama*. Güftesi Anonim Olan; Hicaz İlahi, *Bir incecik dereden akıyor seller*. Güftesi Pir Sultan'a ait; Karcıgar İlahi, *Erenlerin erkânına yoluna*. Güftesi Yunus Emre'ye ait; Hüzam İlahi, *Âşıklar sadıklar sözünden dönmez*. Güftesi Anonim; Rast İlahi, *Bismillah*. Güftesi Niyazi Mısri'ye ait; Segâh İlahi, *Gir semayı zikri aşka*, adlı yedi tane ilahi derlenmiştir.

Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek Efendinin ses kayıtlarının içerisinde bulunan, Segâh makamında derlediğimiz *Gönül dedikleri kuşa benziyor* (Gönül Kuşu) ilahisini iki hanımefendi, Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek'in huzurunda okuyor. Ses kayıtlarında Şevket Efendinin torunu olduğunu belirten ilahiyi seslendiren hanımefendilerden birisi "Gönül kuşu beytini dedem Şevket Efendi Hazretleri veli olduğu zaman bundan 30-35 sene önce kendisi yazmış dört kitap halinde neşretmiş bulunuyor." şeklinde ifade etmiş olmasına rağmen maalesef Şevket Efendinin ve torununun hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Mehmet Dumlu'nun ses kayıtlarından güftesi Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek Efendiye ait Segâh İlahi, *Hakka doğrudur özümüz* (Dinle sözümü giydirme) ve güftesi Niyazi Mısri'e ait *Gir semaya zikr ile gel* Rast İlahi derlenmiştir.

Ayrıca Ayşe Kesiciler'den derlediğimiz Hüseyini makamındaki, *Aciz kaldım zalim nefsin* elinden ilahisini, Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek Efendinin ses kayıtlarından dinlediğimizde farklılıklar tespit edildiği için tekrar Karcıgar makamında derlenmiştir.

Derlenen ilahilerin ritmik yapısı, icra edildiği durum ve yere göre daha hızlı ya da daha serbest okuna bilmektedir.

Araştırmacı tarafından derlenen ilahilerin sırası, Elmas Karatay (Azize Anne), Ayşe Kesiciler, Mehmet Dumlu ve Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek Efendi'den derlenen ilahiler şeklinde sıralanarak konulmuştur.

HÜSEYİNİ İLÂHİ
Bende Mecnun'dan füzûn âşıklık
isti'dâdı var

Usûl: Sofyan

Güfte: Fuzûli
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Elmas Karaatay(Azize Anne)
Derleyen: Ayşegül Güneş

Ben de Mecnun dan füzûn âşıklık istida dı var da dı var

Âşıkı Mecnu benim Mecnunun ancak adı var

Bende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var
Âşık-i sâdik menem Mecnûn'un ancak adı var

N'ola kan tökmekte mâhir ola çeşmüm merdümü
Nutfe-i kâbildür ü gamzen gibi üstâdı var

Kıl tefâhur kim senün her var benim tek âşıkın
Leylî'nin Mecnûn'u Şîrîn'in eğer Ferhâd'ı var

Ehl-i temkînim beni benzetme ey gül bülbüle
Derde yok sabrı onun her lâhza bin feryâdı var

Eyle bed-hâlim ki ahvâlim görende şâd olur
Her kimin kim devr cevrenden dil-i nâ-şâdı var

Gezme ey gönlüm kuşu gâfil fezâ-yı aşkda
Kim bu sahrânın güzergâhında çok sayyâdı var

Ey Fuzûlî ışk men'in kılma nâsihden kabûl
Akl tedbîridür ol sanma ki bir bünyâdı var

HÜSEYİNİ İLÂHİ

Ey gönül gel Hakka giden râhı bul

Usûl: Müsemmen

Güfte: Niyazi Mısıf
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Elmas Karatay (Azize anne)
Derleyen: Ayşegül Güneş

Ey gö nül gel Hak ka gi den râ hı bul ya
Hû Eh li derd o lup de ru ni
âhı bul ya Hû Ca n e lin
de ki Şems ü mâ hı bul ya Hû
A dem i sen sen de vec hul
Kan de bak san ol gü zel Al
1. lahı bul ya Hû Hû
2. lahı bul ya Hû Hû

Ey gönül gel Hakk'a giden râhı bul,
Ehl-i derd olup derûnî âhı bul,
Cânın ilindeki şems ü mâhı bul,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.
Devlet-i Dünyaya mağrur olma sen,
Lezzet-i câhına mesrur olma sen,
Anları izzet sanıp hor olma sen,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Gerçi Allâha ibadet de güzel,
Zühd ü takvâ kanââtta güzel,
Halvet ehline kerâmet de güzel,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul.
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.
Ol sana açmış durur dâim gözün,
Sen yetürmüşsin ha ararsın özün,
Bi-cihet göstermiş eşyâda yüzün,
Âdem isen "semme vechu'llâh"ı bul,
Kande baksan ol güzel Allâhı bul.

Ârife eşyâda esmâ görünür,
Cümle esmâda müsemmâ görünür,
Bu Niyâzi'den de Mevlâ görünür,

HÜSEYİNİ İLÂHİ Hayretteyim

Usûl: Sofyan

Güfte: Seyyid Nizamoğlu
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Elmas Karatay(Azize Anne)
Derleyen: Ayşegül Güneş

Ben bil me zem ki ben ki mim hay ret te yim
hay ret te yim Ben ba na hiç ben di ye mem
Hay ret te yim hay ret te yim hay ret te yim Hay

Ben bilmezem ki ben kimim. Hayretteyim, hayretteyim.
Ben bana hiç ben diyemem. Hayretteyim, hayretteyim.

Gözümdeki kimdir gören, gönlümdeki kimdir duran?
Kimdir nefes alıp veren. Hayretteyim, hayretteyim.

Dilimde kimdir söyleyen, kulakta kimdir dinleyen?
Kimdir bu idrak eyleyen. Hayretteyim hayretteyim.

Bu adım kimdir atan, ağzımdaki lezzet neden?
Bu çiğneyip kimdir yutan. Hayretteyim hayretteyim.

Elimdeki kimdir tutan, tuttuğunu geri atan?
Kimdir alan, kimdir satan. Hayretteyim hayretteyim.

Tenimdeki canım neden, gözümdeki kanım neden?
Bu dînim imanım neden. Hayretteyim hayretteyim.

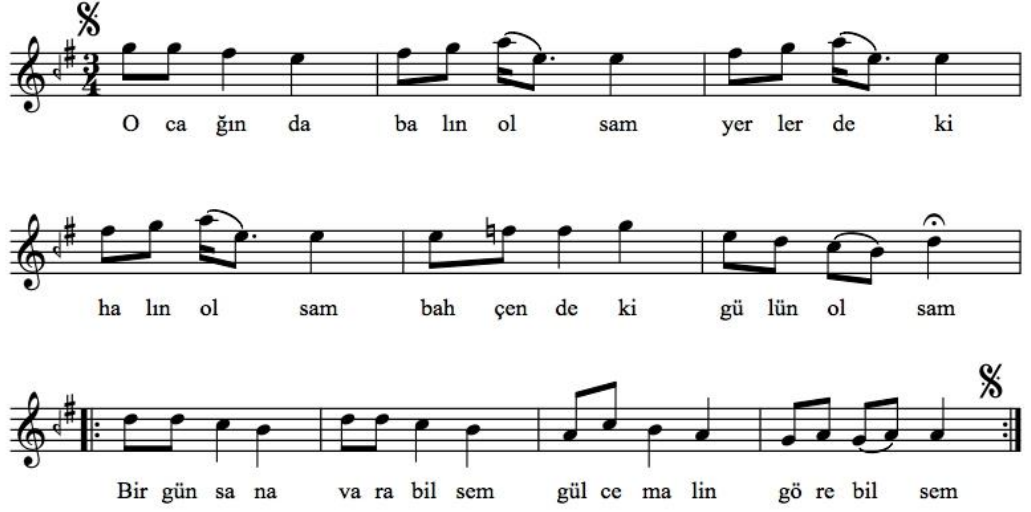
Seyyid Nîzamoğlu hemân, her iş Hakk'ın tutma gümân,
Yâ bes nedir. Yahşi yaman, Hayretteyim hayretteyim.

HÜSEYİNİ İLÂHİ

Ocağında balın olsam

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Elmas Karatay(Azize Anne)
Derleyen: Ayşegül Güneş

Usûl: Semâi



O ca ğın da ba lın ol sam yer ler de ki
ha lın ol sam bah çen de ki gü lün ol sam
Bir gün sa na va ra bil sem gül ce ma lin gö re bil sem

Ocağında balın olsam
Yerlerdeki halın olsam
Bahçendeki gülün olsam

Bir gün sana varabilsem
Gül cemalin görebilsem

Sıcak gönlüm yazın gibi
İnilerim sazın gibi
Geleyim mi kuzun gibi

Bir gün sana varabilsem
Gül cemalin görebilsem

Azizeyi fakir derler
Hali yoktur hakir derler
Bülbül olmuş şakır derler

HÜSEYİNİ İLÂHİ Bu derdin devası sende

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Elmas Karatay(Azize Anne)
Derleyen: Ayşegül Güneş

Usûl: Düyek

Bu der din de va sı sen de

Bu aş kın li ba sı se de il lal lah

Bu ar zın dev ra nı sen de

Bu çar kın fer ma nı sen de il lal lah

Bu derdin devası sende
Bu aşkın libası sende

Bu arzın devranı sende
Bu çarkın fermanı sende illallah

Bu sırrın seyranı sende
Bu küfrün imanı sende illallah

Her halin haberi sende
Beşerin kaderi sende illallah

Can içre canan sende
Canların nisabı sende
Gayriye yok lisan bende illallah

HÜSEYİNİ İLÂHİ

Ben varlıktan el çekmişim efendim

Usûl: Devr-i Hindî
Yürük Semâî

Beste-Güfte: Anonim
Kaynak Kişi: Elmas Karatay (Azize Anne)
Derleyen: Ayşegül Güneş

Ben var lık tan el çek mi şim E fen dim

dün ya uk ba ne me ge rek il lal lah Hu

dün ya uk ba ne me ge rek il lal lah Hu

Ben varlıktan el çekmişim efendim
Dünya ukba neme gerek İllâllah Hu

Dostun Cemal'in görmüşüm efendim
Evsaf esma neme gerek İllâllah Hu

Çok ağladım şimdi güldüm efendim
Ölmezden çok evvel öldüm illâllah Hu

Bir büyük devlete erdim efendim
Şahı gedâ neme gerek İllâllah Hu

Zühd-ü bıraktım zahide efendim
Keramati da abid'e illâllah Hu

Allah'u bi kâf'ın abde efendim
Dünya ukba neme gerek İllâllah Hu

Şimdi benden gitti benlik efendim
Ol gidince geldi sen'lik illâllah Hu

Şems-i kapladı esenlik efendim
Evsaf esma neme gerek İllâllah Hu

HÜSEYİNİ İLÂHİ
Aciz kaldım zâlim nefsin elinden

Güfte: Yunus Emre
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Ayşe Kesiciler
Derleyen: Ayşegül Güneş

Usûl: Sofyan

A ciz kal dım za lim nef sin e lin den

Şu dün ya nın lez ze ti ne

do ya maz do ya maz şu dün ya nın

lez ze ti ne do ya maz

Âciz kaldım zâlim nefsin elinden,
Şu dünyânın lezzetine doyamaz,
Eynine giymiştir gaflet gömleğın,
Ömrün gelip geçtiğini bilemez.

İlâhi gaflet gömleğini giyene,
Müslümanmı dersin nefse uyana,
Kazanır kazanır verir ziyana,
Hak yolunda bir pul vermeye kıyamaz.

Sağlığında âyet hadis nesine,
Son deminde muhtaç olur yâsine
Götürür koyarlar makberesine,
Oğlum kızım malım kaldı diyemez.

İlâhi şu miskin âdem oğlanı
Varıp tutmaz bir mürşid'in elini
Haram helal kazandığı malını
Ellere nasib eder kendi yiyemez

İlâhi gaflet gömleğini giyene,
Müslüman der misin nefse uyana,
Kazanıp kazanıp verir ziyana,
Hak yolunda bir pula kıyamaz.

İlâhi gafletten ayır gözümü,
Dergâhında kara etme yüzümü,
Yûnus der ki gelin tutun sözümü,
Nefsini seven cemâlini göremez.

HİCAZ İLÂHİ

Ey gönül gel ağlama

Güfte: Niyazi Mısıfı
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Ayşe Kesiciler
Derleyen: Ayşegül Güneş

Usûl: Sofyan

Ey gö nül gel ağ la ma zâ ri za ri
in le me Pir den al dım ha be ri
ol bi me kan sen de dir Pir den al dım
ha be ri ol bi me kan sen de dir

Ey gönül gel ağlama zâri zâri inleme,
Pirden aldım haberi ol bî-nişân sendedir.

Sendedir dostun ili sende açılır gülü,
Söylér bu can bülbülü gül-i handân sendedir.

Gezme gel bahr-u berrî kendinden iste sırrı,
Cism-ü cânâ hükmeden gizli sultân sendedir.

Anladınsa sen seni, bildin ise cân u teni,
Gayri ne var ey gönül cân u canân sendedir.

Ten tahtıdır bu cânın, can tahtıdır cânânın,
Ey Niyâzî şüphesiz ol bî-mekân sendedir.

HİCAZ İLÂHİ

Bir incecik dere den akıyor seller

Usûl: Sofyan

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Ayşe Kesiciler
Derleyen: Ayşegül Güneş

Bir in ce cik de re den a kı yor sel ler

İ çim den der di mi bil mi yor el ler

İ çim den der di mi bil mi yor el ler

Çık sam dağ lar ba şı na de li ol muş der ler

Ben se nin a te şı ne ya na sım gel di

Bas tı ğın mer di ve ni ö pe sım gel di

Tut tu ğun dal la rı tu ta sım gel di

Bir incecik dere den akıyor seller
İçimden derdimi bilmiyor eller
Çıksam dağlar başına delidir derler

Ben senin ateşine yanasım geldi
Bastığın merdiveni öpesim geldi
Tuttuğu dalları tutasım geldi

Benim Şeyhimin feyzi rahmeti boldur
Bu yol edep yoludur giren kurtulur
Bu yol irfan yoludur susan kurtulur
Yolunda bulunalar Allah'ı bulur

Ben senin ateşine yanasım geldi
Bastığın merdiveni öpesim geldi
Tuttuğu dalları tutasım geldi

Benim Şeyhimin evi kible dir canlar
Ab-u hayat olmuş feyizler akar
Efendim atşın bağrımı yakar

Ben senin ateşine yanasım geldi
Bastığın merdiveni öpesim geldi
Tuttuğu dalları tutasım geldi

KARCIĞAR İLÂHI
Erenlerin erkânına yoluna

Güfle: Pir Sultan
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Ayşe Kesiciler
Derleyen: Ayşegül Güneş

Usûl: Sofyan

E ren le rin er kâ nı na yo lu na

Tâ e zel den â şık ol dum e ren ler

Tâ e zel den â şık ol dum e ren ler

Erenlerin erkânına yoluna,
Tâ ezelden âşık oldum erenler.
Cânı gönülden soruştum dolaştım,
Şükür mürşidimi buldum erenler.

Can ile gönülden gezdim aradım,
Didar ile muhabbettir muradım,
Kestim kurbanımı, gördüm didarım,
Mürüvvet kapına geldim erenler.

Vermişim canımı, korkmam ölümden,
Zahit bilmez gerçeklerin yolundan,
Yezit oğlu yezitlerin elinden,
Çok demdir didardan kaldım erenler.

Sen Hakk'ı yabanda arama sakın,
Kalbini pak eyle, Hak sana yakın,
Âdeme hor bakma gözünü sakın,
Cümlesin ademde buldum erenler.

Pir Sultan'ım, arzedeyim halimi,
Sarfedeyim elimdeki varımı.
Şükür gördüm erkanını yolunu,
Ya bugün, ya yarın öldüm erenler.

HÜZZAM İLÂHİ

Âşıklar sâdıklar sözünden dönmez

Güfte: Yunus Emre
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Ayşe Kesiciler
Derleyen: Ayşegül Güneş

Usûl: Sofyan

Â şık lar sa dık lar

sö zün den dön mez Aş ki le tev

hi de gi ren yo rul maz Bu yo la gi

ren â şık bir dâ hi dön mez

Mer ha ba â şık lar se fa gel di niz
Mah sun gö nül le re şı fa ver di niz

Âşık'lar sâdıklar sözünden dönmez
Aşk ile tevhide giren yorulmaz
Bu yola giren âşık asla yolrulmaz

Merhaba âşıklar sefa geldiniz
Mahzun gönüllere şifa verdiniz

Kimi yeşil türbeli kimi siyah örtülü
Varıp eşğine yüzler sürmeli
Şu garip gönüllere feyiz vermeli

Merhaba âşıklar sefa geldiniz
Mahzun gönüllere şifa verdiniz

Âşık Yunus ne hoşca pazar eylemiş
Âşıklar cem olmuş gezerler imiş
Cümlenin muradı bir cemâl imiş

Merhaba âşıklar sefa geldiniz
Mahzun gönüllere şifa verdiniz

RAST İLÂHÎ Bismillah

Usûl: Sofyan

Güfte-Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Ayşe Kesiciler
Derleyen Ayşegül Güneş

Dil de zik rey le yen ney ler lok ma nı
ni ce dert li le rin o lur der ma nı
Sı ra tı geç me ye el de fer ma nı
Her sù re ba şın da şah tır bis mil lah
Has ta gö nül le re şı fa bis mil lah

Bismillâhı sorarsan Kur'an ın başı
Onu okuyan Allah selamet işi
Karanlık kabirde olur yoldaşı

Hızır onun ile geçti deryayı
İlyas onun ile seyretti dünyayı
Üç harf ile ispat etti Allahı

Her sûre başında şahtır Bismillah
Hasta gönüllere şifa Bismillah

Her sûre başında şahtır Bismillah
Hasta gönüllere şifa Bismillah

SEGÂH İLÂHÎ
Gir semâyı zikri aşka

Güfte: Niyâzi Mısri
Kaynak Kişi: Ayşe Kesiciler
Derleyen: Ayşegül Güneş

Gir se ma yı zik ri aş ka

Ya na ya na Hu de yu Hu

İr se fa yı aş kı Hak ka

Ya na ya na Hu de yu Hu

Gir semâ'a zikri aşka yâna yâna Hû deyu,
Er safâyı aşkı- Hakk'a yâne yâne Hû deyu.

Hep erenler Hû ile kaldırırlar can perdesin,
Açtılar gözlerin anda yane yane Hû deyu.

Gördüler Hû kaplamış hep On sekizbin âlemi,
Feyz alırlar cümle Hû'dan yane yane Hû deyu.

Zât-ı Hakk'ı buldular, buluştular Hû ile,
Dost göründü her taraftan yane yane Hû deyu.

Ey Niyâzî gönlüne âşıkların hikmet dolar,
"Künt-ü kenz" in haznesinden yâne yâne Hû deyu.

SEGAH İLÂHÎ
Gönül dedikleri kuşa benziyor
(Gönül kuşu)

Güfte: Şevket Efendi
Derleyen: Ayşegül Güneş



Gönül dedikleri kuşa benziyor
Uzak mahalleri gidip geziyor
Gizli olan seyyidini seziyor
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

Yokluk makamında varımı buldum
Destimi bağlayıp divana durdum
Gönlümü defter edip makama erdim
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

Gönül makamında serdârım Ali
Çünkü bize gösterdi hakikat yolu
Şüphem yoktu gördüm uludan ulu
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

Ondört masum pâk oniki(i)mami
Kundakta gösterdi bana Kur'ani
Uğruna koymuşum bu teni canı
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

Tariki Rufai Şeyhim Melami
Mürşidim İzzeddin'den aldım ilhamı
Gizli dertlerime vurdum merhemi
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

Gönüle gelen şeyhide eren hüdadır
Gönül şemse benzer berkü zülaldır
Gönlü keşfeylemek yüksek bir haldir
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

Münevver vücûdun eyle candan
Görünce dilim lâl oldu andan
Söyledi olun gel ol makamdan
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

Şişfaat isterim ulu sultandan
Gönül varmak ister iş bu vatandan
Gönüle âşık olan isterim candan
Gönlün zâr etmesi boşa değildir.

SEGÂH İLÂHÎ
Hakka doğrudur özümüz

Güfte: Yâkûpzâde Mustafa Özyürek
Beste: Dinle sözümü(Giydirme)
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi
Derleyen: Ayşegül Güneş



Hak ka doğ ru dur ö zü müz sec de de da im yü zü müz
Ya lan de ğil dir sô zü müz sak lıdır bu na ma zı mız



Her ne fes te er kâ nı mız Ce mâ li hak di dâ rı mız
Zâ hid bil mez es râ rı mız a ca ip tir sey râ nı mız



Yet miş bin hi cap ge çe riz Hak kı her şey den se ze riz



Hak kı her şey den se ze riz Her dem mi raç biz e de riz



kim se gör mez mi ra cı mız her dem mi rac biz e de riz



kim se gör mez mi ra cı mız Der viş Mus ta fa dır a dım
Der si mi A li den al dım



Hak ka var dım a dım a dım
Mu ham med dir ser dâ rı mız

RAST İLÂHÎ
Gir semâ'a zikr ile gel

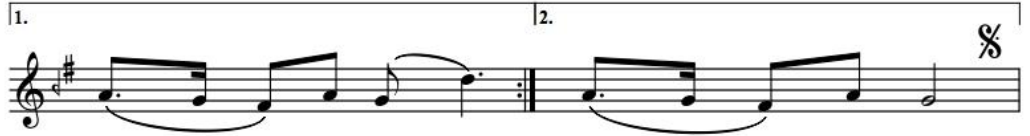
Güfte: Niyâzi Mısri
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi
Derleyen: Aşegül Güneş



Gir se mâ a zik ri le gel yâ ne yâ ne Hû de yu
Hep e ren ler Hû i le kal dır dı lar can per de sin



İr sa fâ yı aş kı Hak ka yâ ne yâ
Aç tı lar göz le rin an da yâ ne yâ



Hû de yû Hû de yû
Hû de yû Hû de yû

Gir semâ'a zikr ile gel yâne yâne Hû deyu,
İr safâyı aşkı- Hakk'a yâne yâne Hû deyu.

Hep erenler Hû ile kaldırırlar can perdesin,
Açtılar gözlerin anda yane yane Hû deyu.

Gördüler Hû kaplamış hep On sekizbin âlemi,
Feyz ahırlar cümle Hû'dan yane yane Hû deyu.

Zât-ı Hakk'ı buldular, buluştular Hû ile,
Dost göründü her taraftan yane yane Hû deyu.

Ey Niyâzî gönlüne âşıkların hikmet dolar,
"Künt-ü kenz" in haznesinden yâne yâne Hû deyu.

KARCIĞAR İLÂHİ
Aciz kaldım zalim nefsin elinden

Güfte: Yunus Emre

Beste: Anonim

Kaynak kişi: Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek

Derleyen: Ayşegül Güneş

A ciz kal dım za lim nef sin e lin den

A ciz kal dım ka fir nef sin e

lin den Şu dün ya nın lez ze ti

1. ne do ya maz

2. ne do ya maz

Âciz kaldım zâlim nefsin elinden,
Şu dünyânın lezzetine doyamaz,
Eynine giymiştir gaflet gömleğın,
Ömrün gelip geçtiğini bilemez.

İlâhi gaflet gömleğini giyene,
Müslümanmı dersin nefse uyana,
Kazanır kazanır verir ziyana,
Hak yolunda bir pul vermeye kıyamaz.

Sağlığında âyet hadis nesine,
Son deminde muhtaç olur yâsine
Götürür koyarlar makberesine,
Oğlum kızım malım kaldı diyemez.

İlâhi şu miskin âdem oğlanı
Varıp tutmaz bir mürşid'in elini
Haram helal kazandığı malını
Ellere nasib eder kendi yiyemez

İlâhi gaflet gömleğini giyene,
Müslüman der misin nefse uyana,
Kazanıp kazanıp verir ziyana,
Hak yolunda bir pula kıyamaz.

İlâhi gafletten ayır gözümü,
Dergâhında kara etme yüzümü,
Yûnus der ki gelin tutun sözümü,
Nefsini seven cemâlini göremez.

2. ARAŞTIRMACININ DÜZENLEDİĞİ İLAHİLER

Araştırmacının, Kütahya Şabani Dergâhın da katılımlı gözlem yaptığı zamanlarda edindiği ilahi notaları, Maltepe Mûsikî Eğitim Vakfı arşivinde olan ilahi notaları ve Mahmut Uğurluakdoğan'ın arşivinde bulunan ilahi notaları bir araya getirilerek toparlanmıştır. İlahilerin yalnızca Kütahya Halveti Şabani Dergâhına ait olanlarını tespit etmek için internetteki ilahi arşivleri taranmıştır. Daha sonra Kütahya Halveti Şabani Dergâhına ait 17 tane ilahi Fikret Erkaya ile yapılan görüşmeler neticesinde seçilmiştir. Orijinal ilahiler tespit edildikten sonra, ürünlerin güvenilirliğini arttırmak için, Mehmet Dumlu'nun kayda alınmış ses kasetlerinden, yüzlerce sohbet dinlenilmiştir. Ses ve video kayıtlarına, Mehmet Ali Kaynak, Erol Öngüç ve Erdal Gülmüş'ün özel arşivlerinden ulaşılmıştır.

Seçilen 17 ilahinin birden fazla müzisyen tarafından derlendiği tespit edilmiştir. Bazı notalar istisna olmakla birlikte notaların pek çoğunda derleyeninin ismi yazılı değildir. Düzenlenen ilahilerin kimlerin derlediğini yapmış olduğumuz görüşmelerden veya bazı notaların üzerinde yazan isimlerinden anlayabiliyoruz. Daha önce farklı müzisyenler tarafından notaya alınmış ilahiler eksiklikler varsa düzeltildikten sonra ses kayıtları dinlenip teyit edilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. İlahi notalarında belirttiğimiz Kaynak kişi ya da kişiler kısmı ulaştığımız ses kayıtları doğrultusunda ve daha önce derleyen kişilerin kimden derledikleri öğrenilerek beyan edilmiştir. Araştırmacı tarafından düzenlenen ve derlenen ilahiler, Kütahya Halveti Şabani Dergâhın da okunmaktadır. Bu ilahiler, Halveti Şabani kolundan aktarılarak Mehmet Dumlu'ya kadar olan silsile devamınca günümüze kadar gelmiştir.

Derlenen ilahiler içerisindeki Sâlât-ü Ümmiyy-i Şâbâniye'nin dergâhta yapılan devranlarda Şeyh Efendi ve müritler tarafından hep bir ağızdan sesli bir şekilde okunmakta olup devranlara ayrı bir şevk verdiği gözlemlenmiştir.

Araştırmacı tarafından düzenlenen ilahiler makamlarına göre; Üç Uşşak İlahi, Üç Rast İlahi, İki Segâh İlahi, İki Evç İlahi, İki Hicaz İlahi, Bir Kürdili Hicazkâr İlahi, Bir Nikriz İlahi, Bir Saba İlahi, Bir Bestenigâr İlahi, Bir Zirgüleli Sûznâk İlahi olmak üzere toplamda 17 tane ilahi yeniden düzenlenip arşivlenmiştir.

Ulaşabildiğimiz ilahi notaları ve derleyenleri şu şekildedir; Uşşak makamında, *Sâlat-ü Ümmiyy-i şâbâniye* Fikret Erkaya tarafından derlenmiştir.

Güftesi, Zekai Halveti'ye ait Uşşak İlahi: *Aşkınla yandır* Mahmut Uğurluakdoğan, Fikret Erkaya ve derleyenin kim olduğunu bulamadığımız bir nüshası daha bulunmaktadır.

Güftesi, Ahmet Vehbi Antakyavi'e ait Uşşak İlahi: *Mektebi irfana girip* derleyenin kim olduğu belli olmayan iki notası mevcuttur.

Güftesi, şeyh Sâdık Efendiye ait Rast İlahi: *Seher vaktinin yeliyiz* 1991 yılında şemsettin Güvey tarafından notaya alınmış bir nüshası vardır. Ayrıca Fikret Erkaya, Mahmut Uğurluakdoğan ve derleyenin ismi mevcut olmayan bir notası daha vardır. Bu ilahinin bestekârı hakkında her ne kadar değişik isimler zikredilse de bu bilgileri doğrulayacak veri ya da bilgilere ulaşılamamıştır.

Güftesi, Kuşadalı İbrahim Halvetiye ait Rast İlahi: *Vech-i yâre dũř olan* Mahmut Uğurluakdoğan, Fikret Erkaya ve derleyenin kime ait olduğunu bilemediğimiz iki nüshası daha mevcuttur.

Güftesi, Cüneyd-i Bağdâdî'ye ait Rast İlahi: *Aşkınla daim uçarız* Mahmut Uğurluakdoğan ve Fikret Erkaya'nın derlemiş olduğu notalar haricinde kimin derlediğini bulamadığımız bir nüshası daha vardır.

Güftesi, Muhyiddini-i Arâbi'ye ait Segâh İlahi: *Evvel tevhit ile mürşit elinden* üç nüshası vardır. Mahmut Uğurluakdoğan, Fikret Erkaya ve derleyenin belli olmadığı bir nüshası daha mevcuttur.

Güftesi, Niyazi Mısrî'ye ait Segâh İlahi: *Derdi Hakka talip ol* Mahmut Uğurluakdoğan ve derleyenin kim olduğu bilinmeyen bir nüshası vardır.

Güftesi, Niyazi Mısrî'ye ait Evç İlahi: *Yârab bize ihsan et* Nuri Uygun, Mahmut Uğurluakdoğan ve Fikret Erkaya tarafından derlenmiştir.

Güftesi, Eşrefoğlu Rumi'ye ait Evç İlahi: *Derh içinde mestü hayran gezerken* Nuri Uygun, Mahmut Uğurluakdoğan, Fikret Erkaya ve derleyenin belli olmadığı bir nüshası daha mevcuttur.

Güftesi, Gaybi Hz. ait Hicaz İlahi: **Câni olmayan zâhit** notasında isim yazmadığı için kimin derlediği hakkında bir bilgimiz yoktur.

Güftesi, Anonim Hicaz İlahi: **Zikreyle heman** Nezih Uzel tarafından 1962 yılında derlenmiştir. Ayrıca Mahmut Uğurluakdoğan ve kime ait olduğunu bilmediğimiz bir nüshası daha mevcuttur.

Güftesi, Şeyh Sâdık Efendiye ait Kürdilihicazkâr İlahi: **Küsmeyem mi şu feleğe** Fikret Erkaya, Mahmut Uğurluakdoğan ve ismi yazmadığı için kime ait olduğunu bilmediğimiz bir nüshası daha vardır. Bu İlahinin Güftesi Şeyh Sâdık Efendi diye bilinmektedir. Güftenin Şeyh Sâdık Efendinin müridlerine ait olduğu söylene gelmişse de bu bilgi doğrulayacak bir veriye ulaşılamamıştır.

Güftesi, Yunus Emre'ye ait Nikriz İlahi: **Ah Edelim** Şemsettin Güvey ve tarafından notaya alınmıştır.

Güftesi, Ahmet Vehbi Antakyavi'ye ait Sabâ İlahi: **Mektebi irfana girip ayet-i Kur'ân okuruz** Mahmut Uğurluakdoğan ve Nuri Uygun tarafından derlenmiştir. Bir nüshası daha olup derleyen belli değildir.

Güftesi, Yunus Emre'ye ait Bestenigâr İlahi: **Hak sevdası vardır bende** Mahmut Uğurluakdoğan, Fikret Erkaya ve ismi yazmadığı için derleyen kim olduğu bilinmeyen bir nüshası daha vardır.

Güftesi, Hulûsi Hz. ait Zirgüleli Sûznâk İlahi: **Ey gönlümün şehrinde cevlân eden Allâhım** Şemsettin Güvey ve derleyen kim olduğu bilinmeyen bir nüshası daha mevcuttur.

Araştırmacı tarafından düzenlenen bu ilahiler, makamlarına göre eşleştirilerek konulmuştur.

UŞŞAK
Sâlât-ü ümmiyy-i şâbâniye

Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi



UŞŞAK İLÂHİ Aşkınla yandır

Usûl: Sofyan

Güfte: Zekâi(Halveti)
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Aş kın la yan dır sul tâ nım Al lah

Şev kin le dön dür sul tâ nım Al lah

Aşkınla yandır sultânım Allah
Şevkinle döndür sultânım Allah
Neslimi bildir aşımı buldur
Ölmeden öldür cânânım Allah

Sensin ilâhım püşt-i penâhım
Affet günâhım azîzim Allah
Al beni benden Kayd-ı bedenden
Ayrırma senden sultânım Allah

Varlıkta sen hep yok gayri matlâp
Lutfeyle yârab azîzim Allah
Eyler zekâi hamdü senâyı
Dâim duâyı sultânım Allah

UŞŞAK İLÂHİ Mektebi irfana girip

Güfte: Ahmed Vehbi Efendi Antakyavi
Kaynak Kişi: Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek
Mehmet Dumlu Kütahyevi

Mek te bi ir fa na gi rip
a ye ti kur an o ku ruz

Mektebi irfana girip ayet-i Kur'an okuruz
İlm-i Ledün vâkıfıyız nüshayı Kübra okuruz

Söylemeyiz na-halefe böylece erdik şerefe
Vâkıf olup men-arefe ismini bürhan okuruz

Birbirini sevmeyenin kendi özün bilmeyenin
Adem'e baş eğmeyenin ismin şeytan okuruz

Ol güzelin hengine biz imrenirüz rengine biz
Düşmanın cengine biz tığ-ı müjgan okuruz

Gelse güzel bezmimize yad gelmese yanımıza
Münkir ermez sırrımıza böylece ihva okuruz

Aşk ile sevda ile biz yar ile dilrah ile biz
Tebleşği şeyda ile biz böylece divan okuruz

Vehbiya mestiz ezeli biz severiz her güzeli
Anda görüp lemyezeli ismini canan okuruz

RAST İLÂHİ Seher vaktinin yeliyiz

Güfte-Beste: Şeyh Sâdık Efendi
Kaynak Kişi: Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek
Mehmet Dumlu Kütahyevi

Usûl: Nim Sofyan

Se her vak ti nin ye li yiz
Sır rı ha ki kat di li yiz
Mec nu na ley la i li
yiz biz Şa ba ni bül bü lü
yüz vah det ba ğı nın gü lü yüz
Hu e fen dim Hu Hu Şa hım Hu Hu
Hu Hu sul ta nım Hu Hu A zi zim Hu

Yaktık aşka canû teni
Koymadık dilde gümânı
Hakdır bugün dil mihmânı
NAKARAT

Bize gelen irfan olur
Hayvan iken insan olur
Sırrı cânâ cânân olur
NAKARAT

Kırklarla halvete girdik
Yedilerle sohbet ettik
Üçlerle birliğe yettik
NAKARAT

Döneriz biz yâne yâne
Aşk meyine kâne kâne
Mestlikle erdik bu deme
NAKARAT

(NAKARAT)
Biz Şâbânî bülbülüyüz
Vahdet bağının gülüyüz
Hu Efendim Hu Hu Şahım Hu
Hu Sultanım Hu Hu Azizim Hu

Varlığımız yoktur bizim
Meydanımız paktır bizim
Didarımız Haktır bizim
NAKARAT

Şeratsız yol değiliz
Marifetsiz kul değiliz
Hakikatten dur değiliz
NAKARAT

Pirimizdir Şeyh-i Şâban
Erkânımız mağzi Kur'an
Yolunda canımız kurban
NAKARAT

Derviş sâdık harabatdır
Özü Hakka müsteğraktır
Zikri fikri zâti Haktır
NAKARAT

RAST İLÂHÎ
Vech-i yâre dûş olan

Usûl: Nim Sofyan

Güfte: Kuşadalı İbrahim Halveti
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Vec hi yâ re dûş o lan â lem de sey ran is te
mez Va rı nı dil da re tes lim ey le
yen can is te mez Va rı nı dil da re
tes lim ey le yen can is te mez

Vech-i yâre dûş olan âlemde seyrân istemez
Varını dildâre teslim eyleyen can istemez

Bu misafirhanenin fâniliğın fehmeyleyen
Hâne-i kalbinde Hak'tan gayrı mihman istemez

Cennet ummaz Tamu'dan kaçmaz Hakk'ın aşıkları
Arif oldur cennet içre hûri gılman istemez

Gerçi zâhir ilminin nef'i de vardır tâlibe
Şekk'i yoktur ârifin âyât-ı burhan istemez

Zâhid-a ârif neye baksın heman Hakk görünür
Liyk esrâre irenler sûrî irfan istemez

Mâsivallah'dan mücerred oldu İbrahim bu gün
Vârını dildâre verdi gayrı mihman istemez

RAST İLÂHİ Aşkınla dâim uçarız

Usûl: Sofyan

Güfte: Cüneyd-i Bağdâdî

Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Aş kın la dâ im u ça rız Her dem bin can
dan ge çe riz Vah det me yin den i çe riz
(1)-Hal ve ti ler der ler bi ze Şâ bâ ni ler
(2)-Me lâ mi ler der ler bi ze Hak lâ i lâ
der ler bi ze Mu ham me dün re sû lul lah
he il ial lah

Aşkınla dâim uçarız
Her dem bin candan geçeriz
Vahdet meyinden içeriz

Halvetîler derler bize
Şâbânîler derler bize
Melâmîler derler bize

Hakk lâ ilâhe illallah
Dost lâ ilâhe illallah
Muhammed'ün resûlullah

Âdâb ile erkânımız
Sünnet ile burhânımız
Hakk'a verdik hep vârimiz

Kullukta yoktur ârımız
Resulullah muhtarımız
Şâbânî velîdir pirimiz

Nesîmî'lerin derimiz
Soyarlarsa hep sürümüz
Kurbân olur her birimiz

Cihât etmektir kârımız
İmâm-ı Ali'dir ulumuz
Dâim Allah der dilimiz

Ayılmadı sekrânımız
Vuslat edüp cânânımız
Bağ-ı firdevs meydânımız

Ali-ü eshâb yoldaşımız
Dökülsün kanlı yaşımız
Der Bağdâdî aşk işşimiz

SEGÂH İLÂHÎ

Evvel tevhid ile mürşid elinden

Usûl: Sofyan

Güfte: Muhyiddin-i Arâbi
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi



Ev vel tev hid i le mür şid e lin den
He men dur ma tev hid ge tir di lin den



Kur tu la sın em mâ re nin e lin den (SAZ) re nin e lin den
E ri şir ca nı na fey zi hü da nın fey zi hü da nın

Evvel tevhîd ile mürşid elinden
Kurtulasın emmârenin elinden
Hemen durma tevhîd getir dilinden
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

İkinci de vardır Lafzatullahı
Hasenata tebdil eder günâhı
Sen anda görürsün sıfattullahı
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

Üçüncü Hüvallah dersin okur
Garip bülbül gibi durmayıp şakır
Kendi vücûdunda bula gör Hakkı
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

Dördüncü makama nail olasın
Ene'I Hakk sırrını canda bulasın
Sen ölmezden evvel anda ölesin
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

Beşinci makam makâm-ı hayât
Anda cem olur farz ile sünnet
Sen anda görürsün nice bin hikmet
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

Gel gör imdi altıncının halini
Erersin sen evliyanın sırrını
Dalarsın sen âb u hayât gölüne
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

Yedinci Kahhar'dır vahidü'l Kahhar
Kaldırır perdeyi kalmadı ayyar
Zâtına tecelli eylemiş ol yâr
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

Gel gör imdi Muhyiddîn-i Arabî
Arttı günden güne âh ile zarı
Sen ayan görürsün ol ulu Allah'ı
Erişir canına feyz-i Hûda'nın

SEGÂH İLÂHÎ
Derdi Hakk'a talip ol

Güfte: Niyâzi Mısrî

Beste: Anonim

Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Usûl: Sofyan

Der di Hak ka ta lib ol
Aşk yo lu be lâ lıdır

der ma na e rem der sen Mih net le re
her kâ tı ce fa lıdır Ca nın dan ü

râ gıp ol â sâ na e rem der sen
mi din kes câ nâ na e rem der sen

Od yak sineni çâk et su gibi özün pâk et,
Yüzün yere sür hâk et ummâna erem dersen.

Bu yolu bil andan gel deryâyı bul andan dal,
Ka'rna erüp el sal dürr-i kâna erem dersen.

Pîrinle olan ahdi güt nen var ise ko git,
Bildiklerini terk et irfâna erem dersen.

Sabretmede Eyyûb ol, gam çekmede Yâ'kûb ol,
Yûsuf gibi mahbûb ol Ken'ân'a erem dersen.

Terk et kuru dâvâyı hem ucb ile riyâyı,
Mısrî ko o sevdâyı Sübhân'a erem dersen.

EVÇ İLÂHÎ Yârab bize ihsân et

Usûl: Nim Sofyan

Güfte: Niyâzi Mısri
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Yâ rab bi ze ih sân et et

Vus lat yo lu nu gös ter

vus lat yo lu nu gös ter

Yâ Rab bize ihsân et vuslat yolunu göster,
Sûrette koma can et uzlet yolunu göster.

Eyledi hevâ gaaret oldu işimiz âdet,
Dergâhın ulu gâyet kudret yolunu göster.

Nefsimi hevâdan kes, kalbimi riyâdan kes,
Meylimi sivâdan kes halvet yolunu göster.

Candan sana tâlib kıl her tâate râgıb kıl,
Bir Pir'e müsâhib kıl hizmet yolunu göster.

Tâ'lüm edip esmâyi bildir bize eşyâyı,
Durmağa Ev ednâ yı hikmet yolunu göster.

Hâr içre biter gülzâr, zâr içre doğar envâr,
Her şeyde tecellîn vâ rü'yet yolunu göster.

Şu kim ola vaslında, halvet bula halvette,
Bu Mısri'î kesrette vahdet yolunu göster.

EVIÇ İLÂHI
Dehr içinde mestü hayran gezerken

Eşrefoğlu Rumi

Beste: Anonim

Usûl: Düyek

Kaynak Kişi: Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek



Dehr i çin de mes tü hay ran ge zer
Eş ref oğ lu dur ma hak kı zik rey



ken be ya hu De di gön lüm ba na
le be ya hu Fez ku ru ni bu yur du



sey ran i çin de ya hu de ya hu
kur an i çin de ya hu de ya hu

Dehr içinde mestü hayran gezerken
Dedi gönlüm bana seyran içinde

Mihneti rahat bil rahat arama
Rahatımı bulunur zindan içinde

Aşıklara karış aşık ola gör ya hu
Ne cevherler vardır ol kan içinde

Derde düşüp âşık derman arama
Âşıklar dert arar derman içinde

Eşrefoğlu durma Hakkı zikreyle
Fezkurûni buyurdu Kur'an içinde

HİCAZ İLÂHİ Cânı olmayan zâhid

Usûl: Sofyan

Güfte: Gaybi Hz.
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Câ nı ol ma yan zâ hid câ nâ nı ner den bil sin
Bî derd o lan mü nâ fik Lok ma nı ner den bil sin

Canı olmayan zahid cananı nerden bilsin
Bi derd olan münafık Lokman'ı nerden bilsin

Muhabbetle gelendir aşk ile menzil olan
Aşka canın vermeyen Sultanı neren bilsin

Dilediği özüdür, özünü bilmez zahid
Zahid özün bilmedi, irfanı nerden bilsin

Sofu halvet içinde cefa ile Hu çeker
Baykuş virane bekler, gülşeni nerden bilsin

Cümlenin canı Gaybi, zahidler inkar eder
Sahraya düşen damla ummanı nerden bilsin

HİCAZ İLÂHİ Zikreyle heman

Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Zik rey le he man cû şa ge lip şâ mü se
hâ ra Al lah Al lah Al lah per vâz e de
rek raks e de rek öğ le ge zer Aşk Al
lah Al lah mev lâm Per vâz e de rek raks e de
rek öğ le ge zer aşk Al lah Al lah

Zikreyle hemân cûşa gelip şâm u sahara
Pervaz ederek raks ederek öğle gezer aşk
Allah Allah

Pervâneye bak ibret için gayri ne hacet
Maşûkuna cân vermek için kendin yakar aşk
Allah Allah

Bülbül dahi feryâdı bütün bir gül içindir
Feryâd ederek mest ederek öğle öter aşk
Allah Allah

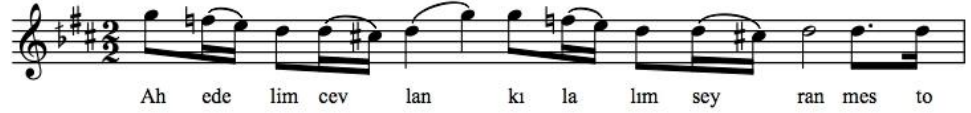
Ahvâl-i îman gâl ile gıl ile bilinmez
Hocam hele gir lezzetin al bak ne güzel aşk
Allah Allah

Sarhoş deyu ben kâmile sen eyleme isnâd
Bir gün dâhi seni mestân eder aşk
Allah Allah

Mecnûn'a suâl eyleseler aşk ne demek
Leyla Leyla der sonrası Mevlâ'ya erer aşk
Allah Allah

NIKRİZ İLÂHİ
Ah edelim

Güfte: Yunus Emre
Beste: Anonim
Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi



Ah edelim cevlan Kılalım seyran
Mest olup hayran Şeyh eşiğinde

Ah Nice bir ülfet edelim uzlet
Çekelim halvet efendim Şeyh eşiğinde

Aldım himmeti Geçtim zulmeti
İçtim hayatı Şeyh eşiğinde

Bıraktım arı İstedim yâri
Kestim zünnarı efendim Şeyh eşiğinde

Yunus'um el Hak Dîdâra müştak
Aşıkım aşka efendim Şeyh eşiğinde

KÜRDİLİ HİCAZKAR İLÂHİ Küsmeyeyimmi şu feleğe

Güfte-Beste:Şeyh Sâdık Efendi Aziz
Kaynak Kişi: Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek

Küs me yem mi şu fe le ğe
Sat tı be ni bir ke le ğe
Vur du lar in ce e le ğe Hu
Hu be nim Şa hım Hu
Hal ve ti yem Hu Hu Şa ba
ni yem Hu Hem Mev le vi yem Hu

Küsmeyem mi şu feleğe
Sattı beni bir keleğe
Vurdular ince eleğe

Hu...Hu... Benim şahım Hu...
Halveti'yem Hu Hu,
Hem Şaban-i'yem Hu

Dağları бүрдü duman
Yalvarım Şeyh'im aman
Benim işim oldu güman

Bindim Şeyh'in gemisine
Çıktım derya kıyısına
Gidim Ulular Ulus'una

Benim Şeyh'im beratlıdır
Sözleri baldan tatlıdır
Hak yanında kıymetlidir

Benim Şeyh'im bir kişidir
Ak sakallı pir kişidir
Erenlerin yoldaşdır
Erenlerin Ta başdır

SABÂ İLÂHÎ
Mekteb-i irfâna girip ayet-i Kur'ân okuruz

Usûl: Sofyan

Güfte: Ahmet Vehbi Antakyevi
Kaynak Kişi: Uşaklı Yakupzade Mustafa Özyürek
Mehmet Dumlu Kütahyevi

Mek te bi i r fa na ge li p a ye ti ku r
a n o ku ruz İl mi le dü n vâ kı fî yı z

1.
nū s ha i kü b ra o ku ruz

2.
nū s ha i kü b ra o ku ruz

Mekteb-i irfâna girip ayet-i Kur'ân okuruz
İlm-i ledün vâkıfıyız nüsha-yı kübrâ okuruz

Söylemeyiz nâ-halefe böylece erdik şerefe
Vâkıf olup (men-arefe) ismini pinhân okuruz

Birbirini sevmeyenin kendi özün bilmeyenin
Âdeme baş eĝmeyenin ismini şeytân okuruz

Ol güzelin ahengine biz imreniriz rengine biz
Düşmanın cengine biz tğ ile çevgân okuruz

Gelse güzel bezmimize yâd gelmese yanımıza
Münkir ermez sırrımıza böylece ihfâ okuruz

Aşk ile sevdâ ile biz yâr ile dilrâh ile biz
Tabla-i şeydâ ile biz böylece divân okuruz

Vehbiyâ mestiz ezeli biz severiz her güzeli
Anda görüp lemyezeli ismini canân okuruz

BESTENİGÂR İLÂHİ Hak sevdası vardır bende

Usûl: Nim Sofyan

Güfte: Yunus Emre
Kaynak Kişi: Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek

Hak sev da sı var dır ben de Hak sev
da sı var dır ben de
Dur maz ya nar bu can ten de
Al lah Al lah de yip gir dim dev ra ne
Hak i çün ol dum de li di va ne

Hak sevdası vardır bende
Durmaz yanar bu can tende
Ne durursun sen bu fanide
Hemen soyun gir devrane

Altın gibi arımısın
Gümüş gibi durumusun
Sen Allah'ın kulumusun
Hemen soyun gir devrane

Allah Allah deyup girdim devrane
Hak için oldum deli divane

Evvelini kimseler bilemez
Ahirine akıl ermez
Nâ ehlolan Hakk'ı bulamaz
Hemen soyun gir devrane

Aşık Yunus kendi adıyla
Ehlullahın methin söyler
Üçler, beşler, yediler, kırklarla bile
Hemen soyun gir devrane

ZİRGÜLELİ SÛZNÂK İLÂHİ
Ey gönlümün şhrinde cevân eden Allâhım

Güfte: Hülûsi Hz.

Beste: Anonim

Kaynak Kişi: Mehmet Dumlu Kütahyevi

Usûl: Sofyan

Ey gön lü mün şeh rin de
cev lân e den Al
lâ hım Mev lâm cev lân e den
Sul tâ nım Dil köş kü nün
tah tın da sey rân e den
Al lâ hım Mev lâm
sey rân e den Sul tâ nım
Mü min le ri â lâ da
bâ ki le ri tû

bâ da Mev lam bâ ki le ri
tû bâ da her sır la rı
eş yâ da pin hân e den
Al la hum Mev lâm
pin han e den Sul ta nım

Ey gönlümün şehrinde cevân eden Allah'ım
Dil köşkünün tahtında seyrân eden Allah'ım

Mü'minleri âlâda Bâkî-leri tuba'da
Her sırları eşya'da pünhân eden Sulta'nım

Kaf dağını atlattın gam yüklerin yüklettin
Viraneni beklettin divân eden Allah'ım

Pir'im izin izlettin özler özün özlettin
Şah'ım seni gizlettin seyrân eden Allah'ım

Şem'-a yanıp pervane bülbüllerin efgâne
Gülşendeki gülşâne reyhan eden Allah'ım

Görsen Hulusî hayrette halvet gerek vahdette
Devasını kesrette unvan eden Allah'ım

3. TEZDE GEÇEN TASAVVUFÎ TERİMLER

Alem-i Ervah: Ruhlar âlemi anlamında Arapça bir ifadedir. Bu mertebede her ruh, kendisini ve kendi mebdei olan Hakk'ı idrak eder. "Elestü birabbiküm kâlû bela" (Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Evet dediler) A'raf/172 ayet-i kerimesi ile bu mertebeye işaret edilir (Cebecioğlu, 2000).

Ashab-ı Kiram: Peygamber efendimizi hayatta iken ve peygamber olarak bir ân gören, eğer âmâ ise bir ân konuşan mü'mine *Sahâbî* denir. Bir kaç tanesine Eshâb veya *Sahâbe* denir. Hürmet olarak Ashâb-ı kirâm denir (hakikatkitabevi.com).

Biat: "Arapça, 'satmak' anlamına gelen 'bey' den türemiştir. Mürşid'den el almak, ona söz vermek. 'Seninle bey'atleşenler, gerçekte Allah'la bey'atleşmiştir.' (Feth/10) âyeti, Rıdvan ağacı altında Sahabe-i Kiram'ın Peygamber Efendimiz (s)'e, ölene kadar uyup düşmanla savaşacaklarına dair söz vermeleri. Bey'at kelimesi, tasavvufa ıstılah olarak geçerek, Mürşidden el almak anlamında kullanılmıştır, Mürşid'in eli, elden ele Hz. Peygamber Efendimiz (s)'e kadar ulaşır" (Cebecioğlu, 2000: 37).

Cezbe: Arapça kendine çekmek anlamına gelir, Allah'ın kulunu kendi hazretine çekmesidir. Meczub ile mecnun arasında fark vardır. Cezbe, cinnet değildir (Cebecioğlu, 2000).

Çile: "Her müridin fitratındaki sivri noktaları törpülemek ve sabrı fiilen telkinden ibarettir" (İz, 1980: 184). Bkn: Erbain.

Darb-ı Esma: "Halvetîler, toplu zikirlerine bu adı vermişlerdir. Halka halinde oturarak hafif sallanarak, ayakta dönerek yapılır" (Kara, 2013: 155).

Derviş : "Farsça kapı kapı dolaşan yoksul demektir. Tasavvuf terimi olarak, herhangi bir tarîkate intisap etmiş kişiye verilen addır" (Kara, 2013: 183).

Devran: "Arapça, dönmek demektir. Cehrî zikir tarikatlarının ayinlerinde, zikir dönüşle yapılır ki buna deveran denir. Meleklerin arşın etrafında, (Zümer/75) hacıların da Kâbe etrafında dönerek Allah'ı teşbih etmeleri dönerek zikir için delil sayılmıştır" (Cebecioğlu, 2000: 63).

Ehl-i Beyt: “Hz. Muhammed (s.a.v.)’in ailesi demektir ve Hz. Muhammed (s.a.v), İmam Ali (k.a.v.), Fatmatül Zehra, İmam Hasan ve İmam Hüseyin olmak üzere toplam 5 kişidirler” (halveti.net).

Erbain: Çile kelimesinin Arapçasıdır. Her iki kelimedede kırk sayısını ifade eder. Kırk gün boyunca müridin rehberliğinde halvete girip, zikir ve ibadetle meşgul olmak anlamına gelir (Kara, 2013).

Fıtrî: Doğuştan gelen doğal özelliklerdir. İnsani özellikleri ifade eder ve İslamiyet’in insan özüne uygun bir din olduğunu ifade için kullanılır.

Hâl : “Sırf Hakk’ın lütfundan kalbe gelen neşe, hüzn, sıkıntı, ferahlık gibi hallerdir ki, bunlar insanın kendi kendine elde ettiği hallerden olmayıp, Hak’dan kalbe vürûd eden hallerdir” (İz, 1980: 187).

Himmet: Arapça, azim, enerji, istek, arzu, meyi, şevk gibi anlamları olan bir kelimedir. Bir olgunluk hali veya kulun bir şeyi elde etmek üzere kalbinin bütün gücüyle Hakk'a yönelmesidir. Allah'ın icabeti sonucu vuku bulur; tesir Allah'tandır, kul ise duacı olarak vasıtaadır, yoksa kul hiçbir zaman Allah(c) olamaz” (Cebecioğlu, 2000: 121).

İlm-i Ledûn: Tasavvuf eğitiminin gayelerinden biri de bu ilme ulaşmaktır. Tasavvuf eğitimi ile kalbi temizlenen, sufünün kalbi parlar ve hakikat onun kalbine zuhur eder. İlham ve keşif yoluyla sufilerin derin bir bilgiye ulaşma çabasıdır (Kara, 2013).

İrşat: Arapça, irşad etme, rehberlik etme anlamındadır. Manen aydınlatma, gafletten uyandırma”(Cebecioğlu, 2000: 135).

İstidat: Yetenek ve kabiliyet demektir, tasavvufta ilm-i ledûn’e kabiliyeti olanlar için kullanılır.

İtikâf: Mescit hükmünde özel bir mekânda ibadet niyeti ile bir müddet bulunmaktır (Aşkar, 1999: 553).

Mazhariyet: Erişme, elde etme anlamına gelir. Tasavvufî manada bir sırra erişme anlamında kullanılır.

Murakebe: Salikin işlediği günlük işlerinin içinde Hakk'ın rızasına uygun olup olmayanlarını derinlemesine düşünerek, araştırması demektir ki, bir nevi nefsin muhasebesidir. Geçmiş günahlardan pişman olmak ve tekrarlamamak, mürşidin öğütlerini dikkate almak da bu kavramın içerisinde (İz, 1980).

Mücadebe: Arapça, vuruşmak, dövüşmek, harp etmek anlamında bir kelime. Bütün masivadan sıyrılmak suretiyle, Allah'a duyulan ihtiyacın sıklık üzere olması. Nefsin, Hakk'ın rızasını kazanmak yolunda harcanmasına mücadebe denmiştir”(Cebecioğlu, 2000: 188).

Mürit: Tarikat yolunda, o yolun pirine intisap eden kişidir.

Mürşit: “Arapça, doğru yolu gösteren, uyaran, irşad eden demektir. Tasavvufî terim olarak, tarikat lideri anlamına da gelir. Aynı anlamda olmak üzere postnişin, şeyh, seccâdenişin, ifadeleri de kullanılır”(Cebecioğlu, 2000: 191).

Müşahade: Arapça görme ve gözlem demektir. (tdk.gov.tr). Bir tasavvuf terimi olarak müşahade, Allah'ın âlemlerdeki zuhur ve tecellilerini görme anlamına gelir.

Nutk-ı Şerif: Arapça, konuşmak demektir. Şeyhin, hikmet dolu sözlerine, nutuk denir. Şeyhlerin, müridlerine yaptığı ahlâkî, edebî konuşmalara, söylediği şiirlere edeben nutk- şerif adı verilir.

Rahle-i Tedrisat: Bir ustanın veya hocanın gözetiminde ve danışmanlığında eğitimini tamamlamaktır.

Riyazat: “Arapça, terbiye ve ıslah etme, idman yapma, eğitime vs. gibi anlamları olan bir kelime. Nefsi eğitmek üzere onu aç, susuz ve sevdiği şeylerden mahrum bırakmaya riyazet denir. Nefis cihadı tasavvufta bir ömür boyu sürer”(Cebecioğlu, 2000: 220).

Serfüru: Farsça bir tamlamadır, Türkçesi baş kesmektir. Cebecioğlu (2013: 32) baş kesmeyi şöyle tanımlar : “Ahîler, Mevleviler ve Bektaşilerde, sağ ayağın başparmağını, sol ayağının başparmağı üstüne koyarak, eller düz ve parmaklar açık olarak sağ kol, sol kolun üstüne gelecek şekilde, elleri omuz başlarına çaprazvari götürmektir. Sonra da belini bükmemek şartıyla başını öne doğru göğse eğmek, böylece sonra da belini bükmemek.”

Seyru Sülûk: “Lügat manası gitmek, yürümek, girmek demektir. Tasavvufi bir ıstılah olarak, müridin dervişliğe başlayışından vuslatını, tasavvufi yolculuğunu tamamladığı noktaya kadar yaptığı manevi yolculuğun adıdır” (Kara, 2013: 161).

Silsile-i Tarîkat: Tarîkatlarda şeyhten şeyhe ulaşarak tarîkat pirine, ondan da yine şeyhten şeyhe, böylece Hz. Peygamber’e kadar ulaştığı kabul edilen zincire, silsile-i tarîkat denir. Tasavvuf tarihi boyunca, tarîkat geleneğinde iki esaslı silsile kabul edile gelmiştir. Bunların biri Hz. Ali'ye, diğeri Hz. Ebubekir'e nisbet olunur (Aşkar, 1999: 551).

Sufi: “Kendisinden geçip, Hak’da mahvolan ve kendisini Hak’tan başkasına meyilden koruyan, birde kendi şeyhinde ve Fahr-i Kainat Efendimizde mahvolan kimsedir ki, güneşten ziyasını alan yıldız gibidir” (İz, 1980: 191).

Sünnet-i Müekkede: “Peygamber Efendimizin (s.a.s.) devamlı yaptığı, nadiren terk etmiş olduğu farz ve vacib olmayan amelleridir. Buna Sünnet-i hüda da denmektedir. Ara sıra terk ettiği sünnetlere de *gayri müekkede* denir” (namazsitesi.com).

Tarîkat: “Arapça, yol demektir, metot, usûl anlamına gelir. Şeyh denilen bir öğretmen nezâretinde, istekli (mürid veya tâlib) nin, Allah'a ulaşma, yani sürekli Allah tefekkür ve bilincini (ihsan) kazanma konusunda takip ettiği usule veya metoda, tarîkat adı verilir. Tarîkat, bunu gerçekleştirmek maksadıyla, farz ve vacibin ötesinde bir takım nafilere, özellikle sünnetlere ağırlık verir” (Cebecioğlu, 2000: 260).

Tezkiye: Arapça, arıtmak, temizlemek vs. gibi anlamları ifade eden bir kelimedir. Kısaca, nefsi yerilen ahlaktan, övülen ahlaka yükseltmeye tezkiye denir (Cebecioğlu, 2000).

Turuk-ı Aliyye: Tarîkatlar ve Silsileleri demektir.

Vird-i Settâr: Halvetî tarîkatının ikinci piri olarak bilinen Seyyid Yahya Şirvaniye ait bir duadır. Ya settaru ya settar ya azizü ya ğaffar ya celilü ya cebbaru ya mukallibel kulube vel ebsar diye başlar ve devam eder.

Zikr-i Cehri: Hz. Peygamber'in Hz. Ebubekir'e zikir olarak Lafza-i Celali, Hz. Ali'ye Kelime-i Tevhid'i telkin ettiği belirtilir. Bu anlayışa göre, Hz. Peygamber,

Mekke'den Medine'ye hicret esnasında saklandıkları mağarada bağdaş kurup, oturmuş olan yol arkadaşı Hz. Ebubekir'in kulağına kalbi zikri üç defa telkin ettiği kabul edilir (Aşkar, 1999: 553).

Zikr-i Hafi: Hz. Ali, Peygamberimizden, Allah'a en yakın, kullara en kolay yolu göstermesini istemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, huzurlarında Hz. Ali'ye diz çöktürüp, gözlerini yumdurmuştur. Kendisine bu durumda üç defa açıktan "La ilahe illallah" cümlesini tekrar etmesini söylemiş, Hz. Ali de tekrar etmiştir. Tarikatlar zamanla bu iki olaya dayanarak, silsileleri Hz. Ebubekir'e ulaşanlar ve zikr-i hafiyi esas alanlar, silsileleri Hz. Ali'ye ulaşmış, zikr-i cehri'yi esas alanlar diye iki kategoriye ayrılmıştır (Aşkar, 1999: 553).

Zühd: “Kelime olarak vazgeçmek, küçümseyip terketmek, ilgi duymamak gibi anlamlara gelen zühd, dünyaya, eşyaya ve Allah'ın dışındaki şeylere yani mâsivaya karşı takındığı tavrı ifade eder. Zühdde dünyanın geçiciliği bir tarafa, onun bir tuzak olduğu kabul edilir” (Kara, 2013: 39).

BULGULAR VE YORUM

Kütahya Halveti Şabani Şeyhi Mehmet Dumlu'nun, hayatında müzik, etkili bir öğrenme aracı olmuştur. Çocukluğunda ve ilk gençliğinde ezberlediği yüzlerce ilahi, onun büyük mutasavvıfların güftelerini kolayca öğrenmesini sağlamıştır. Yine müzik bilgisini kullanarak, tasavvuf ve dini konulardaki düşüncelerini, talebelerine aktarmıştır. Kütahya Halveti Şabani Dergâhındaki ilahiler, şarkı ve türküler mütemadiyen söylendiği için, dervişler tarafından ezberleniyordu. Sohbetler esnasında bu eserlerin güfteleri, Mehmet Dumlu tarafından tasavvufî bir yorumla açıklanıyordu. Şerh edilen güfteler, zihinde iyice pekişmiş oluyordu. Daha sonra dervişler istidatları ölçüsünde, bu güfteler üzerinde tefekkür ediyor, ulvi manalar çıkarmaya çalışıyorlardı. Böylece Mehmet Dumlu, mûsikî vasıtasıyla dervişlerinin nefsin mertebelerini bir bir geçmesini sağlıyordu.

Elde edilen bulgular ve yorumlar alt problemler ilişkilendirerek sıralandığında;

Fikret Erkaya ile yapılan görüşmeden elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir: Mehmet Dumlu, Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma haftası etkinliklerine müritleri ile katılım gösterdiği, sadece Kütahya'da değil, Kastamonu'da da her yıl düzenli olarak konferanslar verildiği, konserler düzenlendiği ve bu yapılan hizmeti karşılık beklemeden yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Okunan eser hangi formda olursa olsun sözlerinin manası ile Müritlerine manevi eğitim verdiği bilgisi doğrulanmıştır.

Ayşe Kesiciler'in, Uşaklı Yakupzade Mustafa Özyürek Efendiye biatlı olması o zamandan günümüze kültür aktarımı açısından önemlidir. Geçmişten günümüze Halveti Şabani yoluna bağlı olması ve devranlarda Zakir başı olarak görev alması, derlenen ilahilerin güvenilirliğini artırmıştır.

Mahmut Uğurluakdoğan ile yapılan görüşme neticesinde; Mehmet Dumlu'nun hem görsel hem işitsel yönden insanları etkilediği ve sosyal yönünün çok gelişmiş olduğunun bulgusuna ulaşılmıştır. Mûsikî ile birlikte birçok sanat dalında da yetkin olduğu bilgisi doğrulanmıştır.

Kamuran Dumlu ile yapılan görüşme sonucunda; Mehmet Dumlu'nun gençlik yıllarından itibaren müziğe ilgili olduğu ve çevresindeki insanları da müziğe teşvik ettiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Muharrem Avcı ile yapılan görüşme neticesinde; Mehmet Dumlu'nun Kastamonu'daki Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma haftasının kutlanmasında ve bu kutlamaların her yıl geleneksel hale getirilmesinde çok büyük katkısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Konserde ya da dergâhta okunacak repertuvar belirlenirken ve müritlerinin konsere çıkmadan önce yapılan son provalarını Şeyh Efendileriyle birlikte yapmaları, Mehmet Dumlu'nun mûsikî bilgisinin oldukça iyi olduğunu kanıtlamaktadır.

Araştırmacının Mehmet Dumlu'nun sağığında gerçekleştirmiş olduğu katılımlı gözlemler neticesindeki bulgular ise şöyle sıralanır:

Kütahya Halveti Şabani Dergâhındaki Tasavvufî ritüeller, genellikle kandil ve ramazan gecelerinde icra edilirdi. Bunun yanında şehir dışındaki misafirlerin rahat katılması için sohbet ve zikirler hafta sonu cuma ya da cumartesi geceleri de olmaktadır. Sohbet olacak gecelerde öncelikle yatsı namazı eda edilir, arkasından Mehmet Dumlu vâzu nasihatte bulunurdu. Sohbet aralarında mûsikî faslı başlardı, mûsikînin türü ağırlıklı olarak dinî mûsikî olurdu. İlahilerle beraber, zikirler çekilir, törenlere mistik bir hava hâkim olurdu.

Meydan (devran) açıldığında zikrin temposuna uygun Şeyh Efendi veya müritleri; ilahiler, naatlar, kasideler okumakta, sazlarla taksimler yapılmaktaydı. Sohbet meclislerinde meydan açılmadığı ve zikir olmadığı zamanlarda ise; Türk Müziğinin farklı formlarında şarkılar, türküler, kârlar ya da saz eserleri icra edilmekteydi. Seçilen eser hangi forma olursa olsun ön planda tutulan güftelerdeki ya da Nutk-ı Şeriflerdeki mana idi.

Dergâh içerisinde uygulanan toplumsal rol modeller gündelik hayatta aleni olarak uygulanmazdı. Günlük hayatında herkes; mesleği ve statüsünün icap ettiği şekilde tutum ve davranışlar takınmakta ve bu hususiyet Şeyh Efendide dahi böyle olmaktadır. Mehmet Dumlu müritleri haricindeki topluluklarda ve toplantılarda

dergâha ait adap ve usulleri uygulamaz ve müritlerine de dergâhtaki ritüellerin dergâhta kalmasını tembihlerdi.

Kütahya'da ki ihvan, kadınlar ve erkekler gezeği vasıtasıyla Mehmet Dumlu'nun vefatına kadar bir araya gelmiştir. Bu toplantılar kadınlarla Çarşamba günleri, erkeklerle cuma günleri olmaktadır. Araştırmacının katılımlı gözlemlerine göre Mehmet Dumlu bu toplantılarda bulunmaya özen gösteriyordu. Kütahya dışında bulunan müritler ise Şeyh Efendinin koyduğu usule uygun kendi aralarında kadın kadına ve erkek erkeğe toplanırlardı. Mehmet Dumlu, mübarek gün ve gecelerde ise tüm müridlerini bir araya getirir devran açılır, zikir ve ilahiler meşk ederdi.

Şeyh Efendi huzurunda yapılan devranlar dışında, müridanın kendi arasında da toplanması ve ilahileri meşk etmesi, Kütahya Halveti Şabani İlahilerinin kolayca öğrenilmesini ve unutulmamasını sağlayan bir gelenek olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mehmet Dumlu tasavvuf ehli bir imamdır. 1929-2011 yılları arasında Kütahya’da yaşamış olan Mehmet Dumlu hem bir mürşid-i kâmil hem de bir din görevlisidir. Bu iki özelliği ile Mehmet Dumlu, halkı hem dini hem de tasavvufi yönden irşat etmiştir. Çalışmanın neticesinde halkın “Dumlu Hoca” diye hitap ettiği bu muhterem zatın, irşat faaliyetlerini cami cemaatine ve tarikat erbabına farklı yöntemlerle yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır. İrşat faaliyeti cami cemaatine kıssalar vasıtasıyla yapılırken tarikat erbabında bu vasıta mûsikî olmaktadır.

Mehmet Dumlu tasavvuf ehli bir din görevlisi olmasının yanında, çinicilik, tasavvuf, edebiyat, kent kültürü hakkında da derin bilgiye mevcuttu. Mehmet Dumlu Hocanın bu çok yönlülüğü ve insan sevgisi, onun kendisini yerel ve ulusal mecralarda ifade etmesinin yolunu açmıştır. Sohbetleri oldukça değerli bulunan, Mehmet Dumlu’yla birçok televizyon kanalı ve süreli yayın röportaj yapmıştır. Yaptığı bu programlarda sohbet konusu genelde tasavvuf ve kültürümüz, özelde de mûsikî olmuştur.

Mûsikiyi Allah’a ulaşmada bir araç olarak gören Mehmet Dumlu Hoca, öğrencileri arasında ki hem profesyonel müzisyenlere hem de hiç müzik bilmeyen dervişlerine ayırım yapmaksızın mûsikînin ruhunu öğretmeye çalışmıştır.

Mehmet Dumlu ilk tasavvufî ve dini eğitimini Mevlevî Şeyhi Kütahyalı Akif Dede’den almıştır. Mevlevî Şeyhi Kütahyalı Akif Dede, sağlığında saatçilik dışında sanatla ve mûsikîyle de hemhâldir. Mehmet Dumlu’nun hayatında diğer etkili isimlerden olan: Abdurrahman Gürses Hoca, Ordinaryüs Prof. Dr. Süheyl Ünver, Ahmet Yakupoğlu’nun da müzisyenlik yönleri vardır. Dolayısıyla Mehmet Dumlu, dini eğitiminin yanında müzik eğitimi de almıştır. Aldığı bu eğitim, nota veya solfejden öte mûsikînin tanrıdan gelen yansımaları kavrayış olmuştur. Ve bu kavrayışı yıllarca kendi öğrencilerine anlatmaya çalışmıştır.

Mevlevihanelerin yanında diğer tarikatlar da mûsikîyi bir öğrenme ve öğretme aracı olarak kullanmışlardır. Kütahya Halveti Şabani dergâhında da birçok eser geçilmekte ve bütün müridanın az çok, müzik bilgisi bulunmaktaydı. Mehmet Dumlu’nun mûsikî sevdası kendisinin ilk hocası Mevlevî Akif Dede’den geliyordu.

Fakat onun sonradan bağlanacağı Halvetilerin de geçmişten günümüze bir mûsikî kültürü ve adabı olduğunu öğrendik. Uşaklı Yakupzâde Mustafa Özyürek Efendi'nin hayatında belirttiğimiz gibi, Halveti Şabani silsilesi boyunca, Şeyh Efendilerin bir mûsikî eğitimi aldığı ve sonra da bu mûsikî birikimini müritlerine aktardığı görülmüştür.

Bu araştırmayla; Mehmet Dumlu'nun hayatı, sanata ve özellikle mûsikîye yaptığı katkılar tespit edilmiştir. Mehmet Dumlu'nun, müzik konusundaki düşünceleri, tespit edilmiştir.

Kayıt altına alınan 34 ilahi, deforme olmaktan belki de yok olmaktan kurtarılmıştır. Kütahya Halveti Şabani Dergâhında okunan ilahilerden notası olmayan 17 tanesi derlenmiş, notası olan 17 ilahi ise yeniden yazılarak düzene sokulmuştur. Tezin en önemli kısımlarından birisi olan Kütahya Halveti Şabani Dergâhına ait ilahi notaları bir araya getirilerek, arşivlenmiştir.

Tezin sonucunda yapılacak öneriler şunlardır: Dini mûsikî alanında daha çok mikro çalışmalar yapılmalı, Kütahya'daki tasavvufî hayatı inceleyen akademik çalışmalar çoğaltılmalı, Kütahya manevi atmosferinde çok önemli bir motif olan Mehmet Dumlu'nun hayatı, sadece mûsikî açısından değil diğer sosyal bilimler tarafından da ele alınmalıdır. Mehmet Dumlu'nun hayatını adadığı, tarihi, kültürel ve manevi eserlerimize tüm yurttan sahip çıkılmalı ve unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Arslanoğlu İ, *Sosyal Bilimlerde Metod ve Araştırma Teknikleri, Araştırma Teknikleri Ders Notları*, 3 Haziran 2014, w3.gazi.edu.tr/iarslan/arastek.doc.
- Aşkar, M. (1999). Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı. 1, 535-563.
- Cebecioğlu, E. (2000). *Tasavvufi Terimler ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Değer, M.(2006). *XVII. ve XVIII. Yüzyıl Kaynaklarında Kütahyalı Şairler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya.
- Dumlu, M., 28.07.1997 sohbeti <http://www.halveti.net/Tasavvuf.asp?cid=3&sid=45>
- Dumlu, M.(2001). *Batmayan Güneş Devam Eden Gölgeler*, İstanbul: Alper Matbaacılık.
- Dumlu, M.(2004). Tasavvuf Hakkında Röportaj. *Keşkül Dergisi*, Sayı.2, 56-63.
- Dumlu, M.(2010). *Hiye'l- Fanî Hüvel-Bâki*, İstanbul: Ada Ofset.
- Duru, Y.(1980). Anadolu Türk Edebiyatında Din ve Tasavvuf Düşüncesi, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 4, 31-54.
- Erbay, N.(2007). *Kütahya Mevlevihanesi ve Mevlevi Kültürü Açısından Kütahya*. Uluslararası Dünyada Mevlana İzleri Sempozyumu, 13-15 Aralık.
- Ersoy, E.(2003). *XVI.YY Kaynaklarına Göre Kütahyalı Şairler ve Kütahya'da Edebi Muhit*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya.
- Esed, M.(1999). *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*, Cilt:1, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Gölpınarlı, A.(1997). *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Guenon, R. (1989). *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplubakiş*, (M. Kanık, çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.

- Güneş, A. (2012). *Arş. Yazar Mehmet Dumlu'nun Kütahya Türkülerindeki Tasavvuf Algısı*. III. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu, Kütahya Hilton Garden Inn, 24-26 Mayıs.
- Güngör, E. (2006). *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İhtifalci, M.Z.(2009). *Bursa'dan Konya'ya Seyahat* Yayına hazırlayan.: Melek Çoruhlu , İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- İnançer, Ö.T. (1994). Şabanilikte Zikir Usulü ve Mûsikî. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Ana Basım AŞ, C: 7, ss 123-124.
- İslamoğlu, A. (2009).Mudurnulu Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk Adlı Eserindeki Dil ve İfâde Özellikleri, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı.24, 39-73.
- İz, M. (1980). *Tasavvuf*, İstanbul: Kitabevi.
- Kahraman, A. ve Dağlı Y. (2013). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi, Seyahatnamesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kara, M. (2013). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kemikli, B. (2000). *Sun'ullah-ı Gaybi Divanı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Kurnaz, C. (2010), Şâbân-ı Velî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 38, sayfa: 208-211.
- Kurnaz, C. ve Tatçı, M. (1999). *Kütahyalı Bir Gönül Eri Çavdaroğlu Müfti Derviş*, İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Kutluer, İ. (2014). Mistisizm, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt: 30; sayfa: 190
- Mesara, G. Vd. (2000). *A. Süheyl Ünver Bibliyografyası*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Neuman, W.L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, (S.Özge, çev.). Ankara: Yayın Odası.
- Oğuz, M. İ. (1995), *Hz. Şabân-ı Veli ve Mustafa Çerkeşi*, İstanbul: Oğuz Yayınları.

- Özçelik, M. (2013). Eskişehir'in Manevi Coğrafyası. *Somuncu Baba Dergisi*, Sayı. 149,75-76.
- Özönder, H. (1996). Kütahya Mevlevîhânesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı. 2, 69-89.
- Safa, P. (1961). *Mistisizm*, İstanbul: Babıali Yayınevi.
- Salün, M. (1997). *Sazımız Sözüümüz Türkülerimiz, Öykülerimiz ile Kütahya*, Kütahya: Ekspres Matbaası.
- Salün, M. (2001). *Kütahya Gezek Geleneği ile Törellerimiz Oyunlarımız*, Kütahya: Ekspres Matbaası.
- Schimmel, A. (2000). *Tasavvufun Boyutları*, (Y. Keçeci, çev.). İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.
- Schuon, F. (2010). *İslam'ın Metafizik Boyutları*, (M. Kanık, çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şahin. O. (2014). *Popüler Kültür ve Mistisizm*, Seminer Çalışması, Malatya.
- Tahralı, M. (1981). Fransız Müslüman Abdulvahid Yahyâ (Réne Guénon'un) Eserlerinde Tasavvuf ve Mistisizm Farkı. *Kubbealtı Akademi Mecmûa'sı*. Sayı.4,21-36.
- Tanman, B. (1994). *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt3 ss. 533-535.
- Tatçı, M. (2010). Şâbân-ı Velî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 38, ss. 208-212.
- Türkmen, U.(2009). *Home Concervatories-Gezeks, Abstract Cultural Heritages And Their Contributions To Musical Education*. International Conference on Intangible Heritage ” Pico Island-Azores, Portugal , 30 May-01 June.
- Uludağ, S. (1997). “Halvetîyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul C.15,ss. 393-395.
- Uzluk, N. (1941). *Divan-ı Sultan Veled*, İstanbul: Uzluk Basımevi.
- Yakupoğlu, A. (2012). *Rengârenk Kütahya*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Yılmaz, K. (2007). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

<http://namazsitesi.com/ilmihal/sunneti-muekkede.html> (26.11.2014).

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c34/c340084.pdf> (01.12.2014).

www.halveti.net/Tasavvuf.asp?sid=37&cid=2 (30.12.2014).

http://www.halveti.tc/ehlibeyt_kimdir.php (02.02.2015).

www.hakikatkitabevi.com/download/turkce/05-EshabiKiram (13.02.20015).

<http://www.antoloji.com/mehmet-akif-gulhan/hayati/> (26.03.2015).

<http://ertugrulca.blogspot.com.tr/2012/12/halveti-sabani-seyhi-yakupzade-mustafa.htm> (04.04.2015).

<http://www.kutahyakulturturizm.gov.tr/TR,69386/muzik-kulturu.html> (19.04.2015).

<http://www.mustafatatci.com/kitaplar/34-kitap/169-hazret-i-pir-eyh-aban-veli-ve-abaniyye.html> (27.05.2015).

www.diyenet.gov.tr/.../Biyografiler/Abdurrahman%20GÜRSES.pdf (30.05.2015).

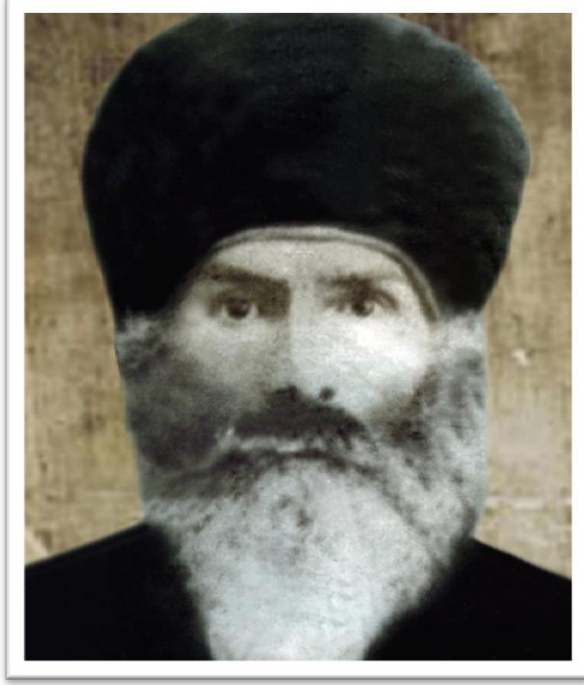
<https://www.google.com.tr/search?q=www.ismailbicer.org+%E2%80%BA+Kurra+Hocalar> (30.05.2015).

<http://www.ktsv.com.tr/67-hocalarin-hocasi-suheyl-unver> (02.06.2015).

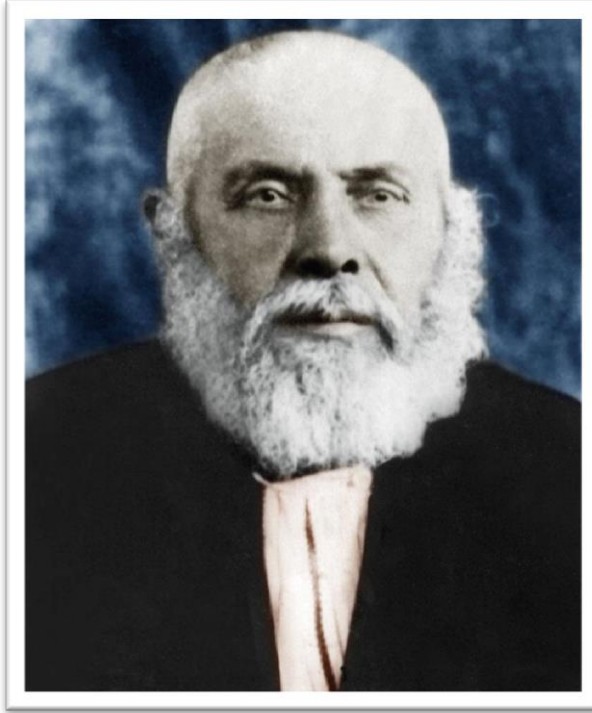
<http://msgslsosyoloji.blogcu.com/sosyolojik-arastirmada-veri-toplama-teknikleri/9240630> (04.06.2015).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=M%C3%9C%C5%9EAHEDE (05.06.2015).

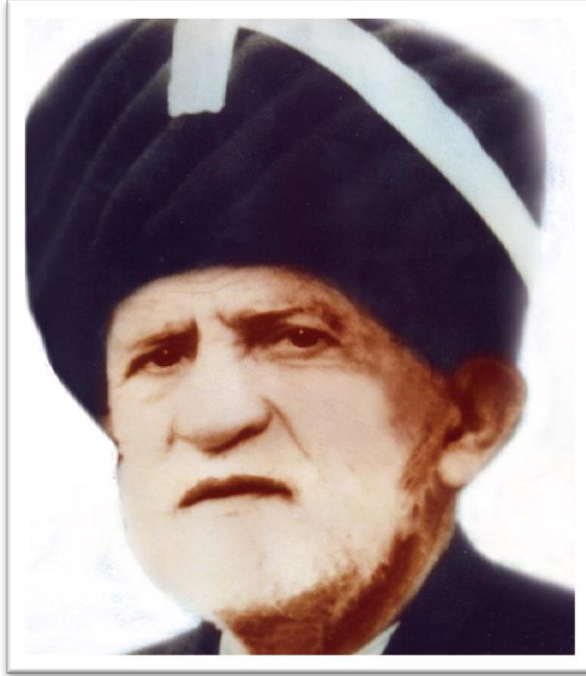
EKLER



EK – 1. Eskişehirli Şeyh Sadık Efendi



EK – 2. Uşaklı Hacı Hafız Ali Rıza Efendi

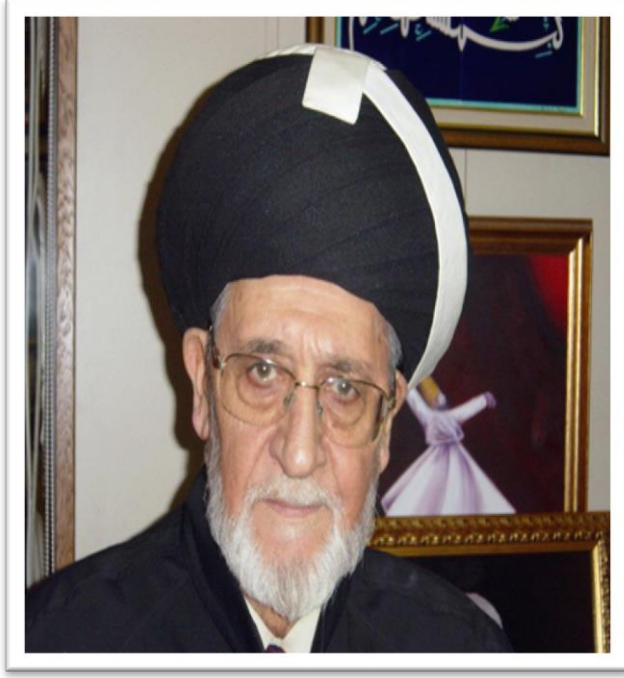


EK – 3. Uşaklı Hoca Mustafa Özyürek

وله مدس الله - سره
 نباشد همچو کوتاهیه شهری
 و کردو شهر شیند از سمادت
 مثال شمع کلی وجه شخصست
 ۱۱۶۳ هجری مانند بیخنت در اطاق
 زکار شکرین را بی کناهی
 دروهر گوشه باغی و راغی [پا]
 درویک قلعه محصور و موزون
 ولدرا حسن او چون کشت روشن

۸۱۰
 خنک آنکس که دروی شست شهری
 فزون از حد برد حظی و بهری
 نباشد نور اورا هیچ ظهری
 برو مفرست یارب جور و قهری
 کسی هرگز خوراند جام زهری
 درو هر سو روان عینی و زهری
 ندیده کس چنان در هیچ دهری
 شایر بر ملا زان کرد چهری (۱)

EK – 4. Sultan Veledin Kütahya İçin Yazmış Olduğu Mısralar (Uzluk, 1941).



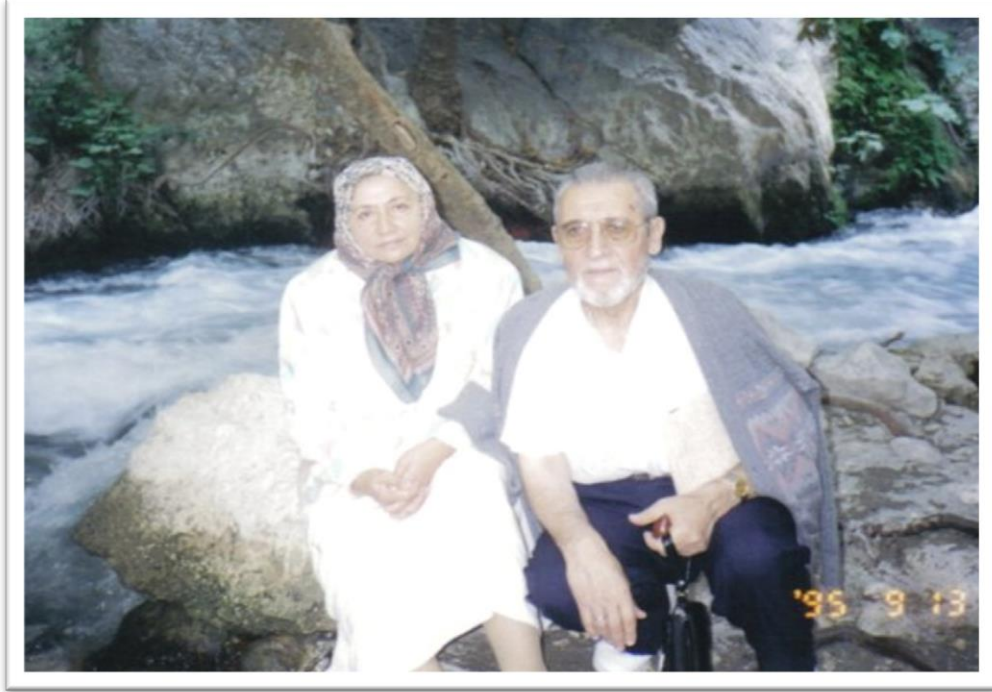
EK – 5. Mehmet Dumlu Kütahyevi



EK – 6. Mehmet Dumlu Hoca Hafızlık Diploması Aldığı Gün



EK – 7. Sol Başta Mehmet Dumlu Hoca ve Asker Arkadaşları



EK – 8. Mehmet Dumlu Hoca ve Eşi Ayşe Dumlu Hanımefendi



EK – 9. Mehmet Dumlu Hoca İmamet Görevi Yaptığı Yılları



EK – 10. Mehmet Dumlu Hoca'nın Fahri İmamet Görevi Yaptığı Yılları



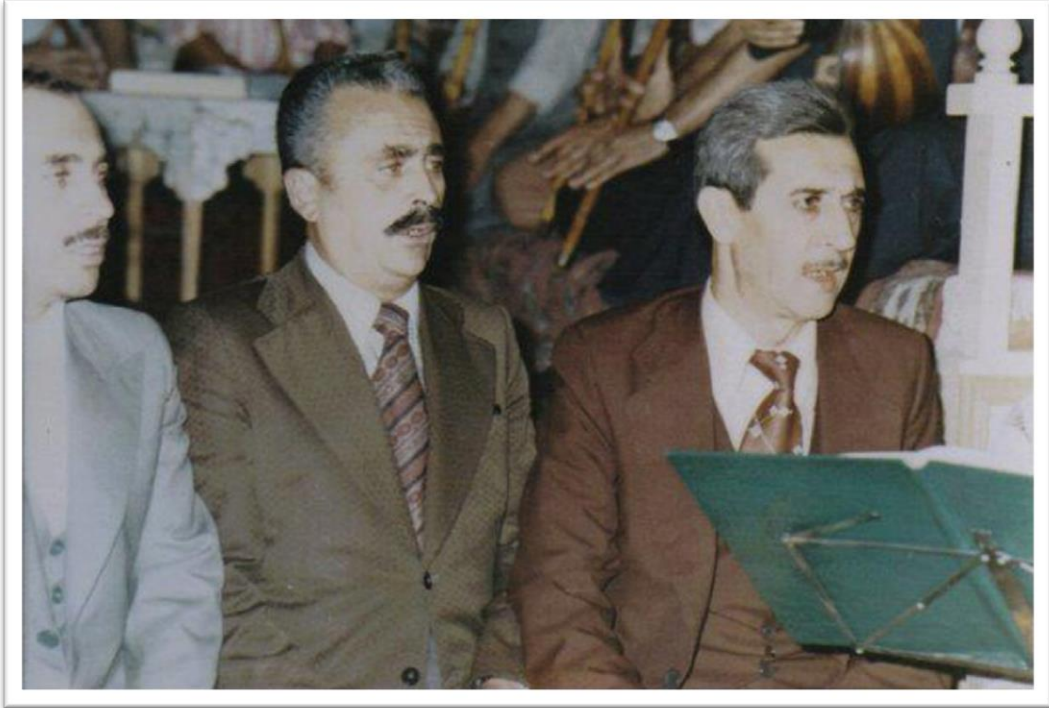
EK – 11. Mehmet Dumlu Hoca'nın Yaptırdığı üç eser: Evliya Çelebi Müzesi, Mehmet Dumlu Sanat Merkezi ve Evliya Çelebi'nin Dedesi Kara Ahmet Bey'in Kabri



EK – 12. Mehmet Dumlu Hoca'nın Yaptırdığı Evliya Çelebi Sanat Merkezinin El Sanatları Sergisi



EK – 13. Mehmet Dumlu Hoca'nın Kır Sohbeti, Sağ Tarafında Neyzen Ahmet Yakupoğlu



EK – 14. Kütahya Neyzenler Gezeğine Ait Bir Fotoğraf



EK – 15. Kütahya Amatör Mehter Takımının Kütahya Stadyumu'ndaki Gösterisi



EK – 16. Sol Taraftan İkinci Sıradaki; Mehmet Dumlu Hoca Ve Mehter Takımındaki Arkadaşları



EK – 17. Mehmet Dumlu Hoca Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesinde



EK – 18. Mehmet Dumlu Hoca, Kastamonu Konferansı



EK – 19. Mehmet Dumlu Hoca Dergâhta Kaside Okurken



EK – 20. Mehmet Dumlu Hoca Kır Sohbetinde Mûsikî İcra Ederken



EK – 21. Mehmet Dumlu Hoca; Kütahya Türküsü Seslendirirken



EK – 22. Mehmet Dumlu Hoca Sohbet Meclisinde



EK – 23. Ayşe Kesiciler Hanımefendi'yle İlahi Derlemelerimizden



EK – 24. Fikret Erkaya Beyefendi'yle İlahiler Üzerinde Çalışmalarımız